

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

รายงานวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

Policy and mechanism for promoting horticulture (durian) of the local
government and government. In Sisaket Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ
ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

Durian : The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket province

โดย

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760164

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

รายงานวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

Policy and mechanism for promoting horticulture (durian) of the local
government and government. In Sisaket Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

ทุเรียน : กระบวนการพัฒนาพืชสวนและความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธ
ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ

Durian : The Process of development horticulture and career security
from Buddhist of people in Sisaket province

โดย

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

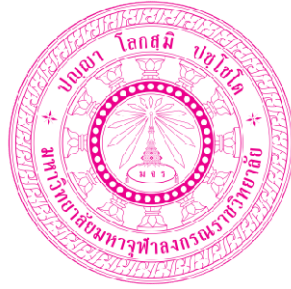
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760164

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเท่านั้น)

Sub - Research Report 2

Policy and mechanism for promoting horticulture (durian) of the local government and government. In Sisaket Province

Durian : The Process of development horticulture and career security from Buddhist of people in Sisaket province

By

Asst. Prof.Dr.Thanida Mankong

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist colleges

B.E. 2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760164

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และ ภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ
ผู้วิจัย:	ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง
ส่วนงาน:	วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ:	2560
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ 2)เพื่อศึกษากลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ 3) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารส่วนงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดและกำกับ ติดตามนโยบาย และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน จำนวนทั้งสิ้น 19 คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ มี 4 นโยบายหลัก ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร , นโยบายการเกษตรแปลงใหญ่, นโยบายศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร ส่วนกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายจะใช้ โครงการย่อยๆต่างๆที่หน่วยงานต้นสังกัด คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้กำหนด โดยมีข้าราชการ และส่วนงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน จากการศึกษา พบว่า การส่งเสริมการปลูกทุเรียนของภาครัฐ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ต่อครัวเรือน ในพื้นที่ที่ทำการปลูกทุเรียนเพิ่มมากขึ้น กลไกการส่งเสริมในรูปแบบกิจกรรม โครงการต่างๆที่ทำร่วมกันกับภาคเอกชน ทำให้ผลผลิตมีราคาสูง และไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้ง ผลผลิตส่วนใหญ่ เป็นการผลิตเพื่อส่งออก ปัญหาที่รอการแก้ไข คือ มีการนำผลผลิตนอกพื้นที่เข้ามาจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถควบคุมมาตรฐานได้

Research Title: Policies and mechanisms for promoting horticulture (Durian) of the local government and government and the government in Si Sa Ket Province

Researcher: Asst. Prof. Dr. Thanida Mankhong

Department: Sisaket Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal year: 2017

Research grants: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The objective of this research were 1) to study the policies for promoting horticulture (Durian) of the LAO and the government in Si Sa Ket Province, 2) to study the mechanisms for promoting horticulture (Durian) of the LAO and the government in Si Sa Ket Province, and 3) to analyze the situation and trends of horticultural promotion (Durian) in Si Sa Ket Province. This research uses qualitative research methods. The data was collected by using document study and in-depth interviews from the main informants are government sector administrators and local government organizations involved in the formulation, supervision and monitoring of policies and groups of durian farmers. The instruments used are in-depth interview and Content Analysis.

The results of the research showed that there are 4 main policies related to the promotion of durian cultivation in Si Sa Ket Province which are Agricultural land management policy, large plots agricultural policy, agricultural product production efficiency promotion center policy and agricultural product standard policy. The mechanism for driving the policy will use various sub-projects set by the agency, which is the Ministry of Agriculture and Cooperatives, with government officials and government agencies and local administrative organizations being the main mechanisms to drive the policy. The results of the study showed that the promotion of the government's durian planting has resulted in farmers having more income per household in the area that grows durian. The promotion mechanism in the form of activities and projects which are jointly implemented with the private sector leads to high prices and insufficient supply to consumers' needs. Moreover, most products are produced for export. The problem that is waiting to be solved is that the produce is sold outside the area. It makes it impossible to control standards.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความเมตตาจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผนและส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัย กราบขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา พระอุปัชฌาย์ รักรักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ ที่เมตตาให้โอกาสในการทำวิจัย ขอบพระคุณ คณาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษทุกท่าน ตลอดจนถึงเจ้าของผลงานวิชาการที่ได้รับรวบรวมผลงาน ในรูปบทความ งานวิจัย หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

คุณงามความดีอันจะพึงเกิดพึงมีของงานวิจัยเล่มนี้ ขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัยและผู้มีพระคุณทุกท่าน

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

31 มีนาคม 2563

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	3
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
1.6 กรอบแนวคิดของโครงการวิจัย.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ.....	7
2.2 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวนของรัฐบาล.....	32
2.3 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ	47
2.4 บริบทพื้นที่ในการวิจัย.....	49
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	56
3.1 รูปแบบวิธีการวิจัย.....	56
3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	56
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	57
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	58

เรื่อง	หน้า
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	60
4.1 นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ.....	60
4.2 นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ของ อปท. และภาครัฐ.....	67
4.3 กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ของ อปท. และภาครัฐ.....	79
4.4 สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน).....	81
4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	86
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	90
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	90
5.2 อภิปรายผลการวิจัย.....	95
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	96
บรรณานุกรม.....	97
ภาคผนวก.....	100
ภาคผนวก ก บทความการวิจัย.....	101
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	111
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรม.....	113
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	115
ภาคผนวก จ ประวัติคณะผู้วิจัย.....	119
ภาคผนวก ฉ รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	121
ภาคผนวก ช แบบสรุปโครงการวิจัย.....	123

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
2.1	กระบวนการนโยบายสาธารณะ.....	12
2.2	ทฤษฎีระบบของ Easton.....	15
2.3	ความสัมพันธ์ในแนวดิ่งระหว่างนโยบายกับแผน.....	22
2.4	ความสัมพันธ์ในแนวนโยบายระหว่างนโยบายกับแผน.....	22
2.5	ปัจจัยที่มีผลต่อความถูกต้องในการแปลงนโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบใน การนำนโยบายไปปฏิบัติ.....	23
4.1	แผนภาพจังหวัดศรีสะเกษ.....	60
4.2	กลไกการขับเคลื่อนนโยบาย.....	81
4.3	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	87

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทย.....	35
2.2	ผลการดำเนินงานโครงการนำร่องทำเกษตรแปลงใหญ่.....	38
4.1	เขตการปกครองจังหวัดศรีสะเกษ.....	60

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ผลิตทุเรียนเป็นอันดับหนึ่งของโลก โดยปี 2556 มีพื้นที่ปลูกทุเรียน 641,248 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลแล้ว 572,454 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.27 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ ผลผลิตรวม 562,713 ตัน มีการส่งออกทุเรียนสด 372,750 ตัน คิดเป็นร้อยละ 66.24 ของปริมาณผลผลิตทั้งหมดเป็นมูลค่า 7,513 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557) พบว่าในปี 2552-2556 ความต้องการบริโภคทุเรียนสดภายในประเทศเริ่มลดลงจาก 361,973 ตันในปี 2552 เป็น 189,963 ตัน ในปี 2556 หรือลดลงร้อยละ 18.41 ต่อปี ในขณะที่การส่งออกทุเรียนสดและผลิตภัณฑ์ในปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากปริมาณ 279,571 ตัน มูลค่า 4,952.39 ล้านบาทในปี 2552 เป็นปริมาณ 367,770 ตัน มูลค่า 7,513 ล้านบาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.82 และร้อยละ 13.51 ต่อปี ตามลำดับ เนื่องจากความต้องการของตลาดต่างประเทศยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นตลาดหลักสำหรับทุเรียนสดของไทยปรับตัวสูงขึ้น ราคาทุเรียนหอมทองเกรดคณะที่เกษตรกรขายได้ในช่วงปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 21.52 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 39.90 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.46 ต่อปี สำหรับราคาทุเรียนพันธุ์ชะนีเกรดคณะเพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 12.89 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 15.15 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.91 ต่อปี ส่วนราคาส่งออกทุเรียนสดในปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 16.06 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 18.32 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.59¹

การผลิตทุเรียนในปัจจุบัน พบว่าปัจจัยที่ทำให้เนื้อที่การผลิตลดลง และส่งผลกระทบต่อปริมาณการผลิตทุเรียนโดยรวม ยังคงเป็นสาเหตุมาจากโรครากเน่าโคนเน่า และหนอนด้วงหนวดยาวเจาะลำต้นทุเรียนที่ทำให้ต้นทุเรียนตายเป็นจำนวนมาก เกษตรกรจึงต้องโค่นต้นทุเรียนทิ้ง ประกอบกับการแปรปรวนของสภาพอากาศทำให้ทุเรียนออกดอกหลายรุ่น และผลทุเรียนร่วงหล่นก่อนเก็บเกี่ยว รวมทั้งเกษตรกรมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ไปปลูกพืชชนิดอื่นแทน ได้แก่ ปาล์มน้ำมัน และยางพารา ส่วนปัญหาเดิมที่ยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องถึงปัจจุบัน แม้จะมีการดำเนินการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ราคาผลผลิตตกต่ำในช่วงกลางฤดูการผลิต เนื่องจากผลทุเรียนมากกว่าร้อยละ 50 ของ

¹ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2561). เศรษฐกิจการค้า และการลงทุนในคาบสมุทรอินโดจีน 2561. ขอนแก่น: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลผลิตรวมทั้งประเทศ และของแต่ละแหล่งผลิตที่สำคัญ โดยเฉพาะภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัด จันทบุรี ระยอง และตราด จะออกสู่ตลาดพร้อมกันในช่วงเวลา 2 - 3 สัปดาห์ของช่วงกลางฤดูเก็บเกี่ยว คือ เดือนพฤษภาคม-ต้นมิถุนายน ทำให้ราคาขายทุเรียนตกต่ำ เนื่องจากมีปริมาณผลผลิตมากเกินไปกว่าความสามารถของตลาดจะรองรับได้ ประกอบกับการตลาดที่ด้อยประสิทธิภาพ และขาดมาตรการที่เข้มแข็ง ทำให้ราคาผลผลิตตกต่ำลงไปอีก นอกจากนี้ปัญหาการคละปนปลอมปนทุเรียนอ่อนของผู้ประกอบการส่งออกที่ขาดความรู้ ความชำนาญ และความรับผิดชอบต่อวิชาชีพ ทำให้คู่ค้าในตลาดต่างประเทศไม่ยอมรับสินค้า และมักอ้างข้อกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษี เช่น ด้านสุขอนามัย โรค แมลง และสารพิษตกค้างที่ติดไปกับผลผลิต จนทำให้ผู้ประกอบการบางรายขาดทุนการค้าทุเรียน จึงแก้ปัญหาการขาดทุนด้วยกตราคาการรับซื้อทุเรียนในช่วงกลางฤดูการผลิตในราคาที่ต่ำมาก สถานการณ์เช่นนี้เกิดเป็นประจำทุกปี ซึ่งหากปล่อยไว้ไม่แก้ไข หรือแก้ไขไม่ถูกวิธี จะยิ่งทำให้สถานการณ์เลวร้ายลงเรื่อยๆ จนทำให้ธุรกิจทุเรียนของประเทศไทยเข้าสู่ภาวะวิกฤต ดังนั้น ภาครัฐจึงมีนโยบาย และวางระบบกลไกวางแผนร่วมกัน โดยได้ทำการรวบรวมประเด็นปัญหาเพื่อจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์และพัฒนางานทุเรียน สำหรับวางแนวทางการวิจัยในการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และผู้ประกอบการเกี่ยวกับทุเรียน เพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิตทุเรียนคุณภาพของประเทศไทยให้มีความยั่งยืน การปลูกและผลิตทุเรียนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษจะมีน้อยกว่าทางภาคตะวันออก แต่ความนิยมในทุเรียนของจังหวัดยังมีมากขึ้น โดยสำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ ระบุว่า ทุเรียนศรีสะเกษ ได้รับการยอมรับว่ามีชื่อเสียง ในด้านเนื้อทุเรียนที่มีเนื้อละเอียดนุ่ม รสชาติ และความหลากหลาย กล่าวกันว่า ดินในแถบศรีสะเกษ เป็นดินเหนียวที่มีธาตุอาหารของพืชอย่างบริบูรณ์

จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่สุดในประเทศ มีประชากร 2,458,370 คน เป็นเกษตรกรประมาณ 222,340 ครัวเรือน ผลิตภัณฑ์มวลรวม (GPP) ภาคเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษประมาณ 28,590 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 37 ของ GPP จังหวัด รายได้ของเกษตรกรประมาณ 73,280 บาทต่อครัวเรือน อาชีพการเกษตรที่สำคัญคือการทำนา และการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และมีบางส่วนที่ปลูกไม้ผลและยางพารา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุเรียน ซึ่งแม้ว่าศรีสะเกษจะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญของทุเรียน แต่มีบางจุดบางพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถปลูกทุเรียนได้ และเป็นทุเรียนที่มีคุณภาพดี มีความโดดเด่นเฉพาะตัว คือเนื้อนุ่ม ละเอียด แท้ง ไม่แฉะติดมือ รสชาติดี มัน ไม่หวานจัด กลิ่นไม่แรง สีสวย มีพูที่สวยงาม พื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในเขตอำเภอขุนหาญ กันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 2,500 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกทุเรียนที่ให้ผลแล้วร้อยละ 85 มีเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนราว 500 ครัวเรือน ปริมาณผลผลิต 4,000 ตัน รายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ประมาณ 423,400 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของ

เกษตรกรที่ปลูกข้าวและพืชไร่ ผลผลิตทุเรียนของศรีสะเกษร้อยละ 80 เป็นทุเรียนส่งออก โดยส่งออกไปยังตลาดจีนเป็นหลัก แต่จากความนิยมบริโภคทุเรียนในปัจจุบัน รัฐบาลจึงได้มีการจัดการประกวดทุเรียน และจัดทำมาตรฐานทุเรียนเพื่อการส่งออก ทำให้ได้ทุเรียนพันธุ์ที่มีลักษณะตามต้องการ ทั้งในด้านรูปทรง กลิ่น และรสชาติ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดการบริโภคทั้งในและต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้ชาวสวนมีการปลูกทุเรียนเพื่อสนองความต้องการของตลาดเพิ่มขึ้น โดยมุ่ง ปลูกทุเรียนพันธุ์ที่เป็นพันธุ์เพื่อการค้าเป็นหลักจากข้อเท็จจริงที่กล่าวจะเห็นว่า ทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ยังคงเป็นที่ยอมรับในด้านรสชาติและความอร่อย แต่ด้วยพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงเกิดแรงจูงใจในการที่จะศึกษาค้นคว้า หาพื้นที่เกษตรกรรมที่มีอยู่เพื่อการปลูกทุเรียนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีการนำระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) ร่วมกับเทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล(Remote Sensing : RS) ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ มาช่วยในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและเหมาะสม ในการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ อย่างแท้จริง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจมุ่งศึกษาถึง นโยบาย และกลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน(ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเป็นการส่งเสริมการปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ให้เกิดขึ้นในจังหวัดศรีสะเกษ ด้วยนโยบาย และกลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน(ทุเรียน) และเป็นการลดปัญหาการปลูกพืชสวนทุเรียนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษานโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ

1.2.2 เพื่อศึกษากลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน

1.3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยเรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ ในจังหวัดศรีสะเกษนี้ มุ่งศึกษา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาจาก เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นโยบายรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แผน

ยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แผนยุทธศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ รวมไปถึง ตำรา เอกสาร บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศในบางส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการทำวิจัย คือ พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ให้ข้อมูลหลักในงานวิจัยเรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ ในจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษที่มีบทบาทในการกำกับ ติดตามนโยบาย และให้การส่งเสริมสนับสนุนการปลูกทุเรียน โดยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 11 คน ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เกษตรจังหวัด หอการค้าจังหวัด สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ นายอำเภอกันทรลักษ์ นายอำเภอขุนหาญ นายอำเภอศรีรัตนะ เกษตรอำเภอกันทรลักษ์ เกษตรอำเภอขุนหาญ และเกษตรอำเภอศรีรัตนะ

กลุ่มที่ 2 คือ ประธานสภาเกษตรกร และ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษใน 3 อำเภอ โดยคัดเลือกจากเกษตรกรแกนนำที่เข้าร่วมโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ ภาครัฐในโครงการต่างๆที่เป็นการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) จำนวน 11 คน โดย เลือกแบบเจาะจง 1 ท่าน คือ ประธานสภาเกษตรกร จังหวัดศรีสะเกษ และใช้วิธีการโยนลูก (Snowball) ในการแนะนำเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนรายต่อไปในการให้ข้อมูล จนครบ 11 คน

1.3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือน กันยายน 2560 รวมทั้งสิ้น 12 เดือน

1.4. คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นโยบาย หมายถึง แนวทางหรือกรอบที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

กลไก หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดองค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าหรือผู้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด และผู้บริหารยังแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

ผู้บริหารระดับสูง หมายถึง ผู้ริเริ่มต่อตั้งองค์กร หรือประธานกรรมการไปจนถึงกรรมการผู้จัดการ ซึ่งมีหน้าที่กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบายและกลยุทธ์ เป็นผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางการดำเนินงานโดยรวมขององค์การ

ผู้บริหารระดับกลาง หมายถึง ผู้อำนวยการ หัวหน้าศูนย์ ผู้จัดการแผนก หรือหัวหน้าสายงาน มีหน้าที่ดำเนินงานตามนโยบายและแผนงานที่ได้กำหนดไว้ รวมถึงการประสานงานระหว่างผู้บริหารระดับสูง เพื่อกำหนดนโยบายให้ผู้จัดการระดับล่าง ได้นำแผนงานไปปฏิบัติ

ผู้บริหารระดับล่าง หมายถึง หัวหน้าแผนกหรือหัวหน้าคนงาน มีหน้าที่ทำตามนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงและผู้บริหารระดับกลางกำหนดไว้ รวมทั้งการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาให้กับทีม สร้างแรงจูงใจและสามารถรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ในแผนกของตนได้

ชาวสวน คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนผลไม้ ต้นไม้ต่างๆ เช่น สวนลำไย สวนลิ้นจี่ สวนทุเรียน สวนส้ม สวนกล้วยไม้ เป็นต้น

พืชสวน คือ พืชที่ปลูกในพื้นที่ไม่มากหรือมาก ๆ ก็ได้ แต่ต้องปฏิบัติดูแลรักษาอย่างประณีต ส่วนมากอายุยืน สามารถเก็บเกี่ยวได้เป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน แบ่งออกได้เป็นหลายแขนง พืชผัก ไม้ผล ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

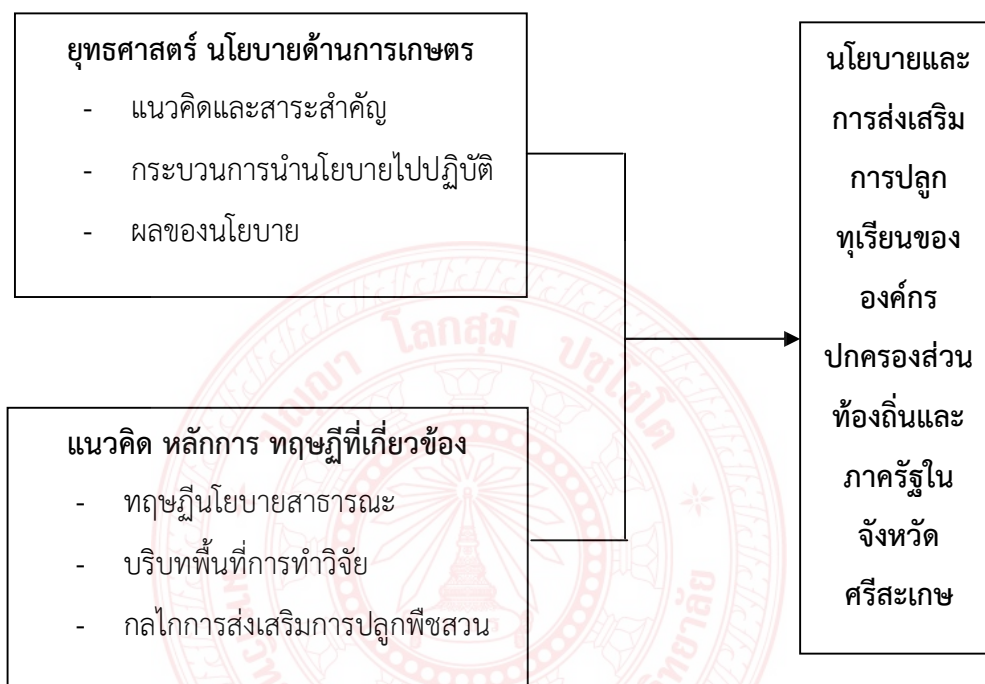
1.5.1 การศึกษามุ่งเน้นที่นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)ของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ ในระดับที่จะนำไปใช้ปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ ซึ่งจะทำให้มีพื้นที่การปลูกเพิ่มขึ้น มีประสิทธิภาพการผลิตให้สูงขึ้น และคุณภาพผลผลิตดีขึ้น

1.5.2 การศึกษาหลักการส่งเสริมการปลูกพืชสวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ ในการส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรที่ทำนา ปลูกยางพารา หันมาปลูกทุเรียนที่มีรายได้ดีกว่าเดิม ส่วนเกษตรกรที่ปลูกทุเรียนอยู่เดิมทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น

1.5.3 ผลการศึกษาจะทำให้มีแนวการส่งเสริมการปลูกพืชสวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และประสานประโยชน์ร่วมกันในด้านการศึกษาวิจัยรวมถึงการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ

1.6 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยกำหนดกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ที่สำคัญ ดังแสดงในแผนภาพที่ 1.1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวความคิดการวิจัย

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ
- 2.2 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวนของรัฐบาล
- 2.3 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 บริบทของพื้นที่การทำวิจัย

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ

ความหมายของนโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะหรือนโยบายของรัฐเป็นเครื่องมือของรัฐที่ใช้บริหารประเทศ โดยรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศจะต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภาให้ชัดเจนว่าจะบริหารประเทศไปในทิศทางใด ในทางวิชาการมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของนโยบายมากมาย ซึ่งผู้วิจัย ขอนำเสนอความหมายของ “นโยบายสาธารณะ” ออกเป็นสามประการ คือนโยบาย สาธารณะ และนโยบายสาธารณะ ดังต่อไปนี้ ความหมายของคำว่า นโยบาย (Policy) มีหลากหลายทัศนะ โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่านโยบาย คือ หลักและวิธีปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวดำเนินการ นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีนักวิชาการชาวต่างประเทศที่ให้ความหมายของนโยบาย คือ Greenwood ,Haimann and Scott ,Anderson,Terryและ Dye² กล่าวว่า นโยบาย คือ หลักและวิธีการปฏิบัติ ซึ่งถือเป็นแนวทางดำเนินการที่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจ เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปโดยถูกต้องและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

² จุมพล หนิมพานิช, การวิเคราะห์นโยบายขบข่าย แนวคิด ทฤษฎีและกรณีตัวอย่าง.(นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), หน้า 4 - 6

ส่วนความหมายของคำว่า “สาธารณณะ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542³ ให้ความหมายว่า สาธารณะ หมายถึง ของส่วนรวมหรือส่วนกลาง โดยใช้ประโยชน์ร่วมกัน

Longman⁴ กล่าวว่า สาธารณะ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องของรัฐบาล ในฐานะภาครัฐที่ไม่ใช่เอกชนและเกี่ยวข้องกับสังคม โดยส่วนรวม คำว่า “สาธารณณะ” มักพบเห็นเสมอในลักษณะพูดต่างๆ เช่น มติมหาชน กฎหมายมหาชน สินค้าสาธารณะ และคำนี้มักใช้กับกิจกรรมของมนุษย์ที่ต้องรัฐบาลเข้าไปแทรกแซง หรือต้องการให้รัฐบาลเข้าไปจัดระเบียบสังคมหรือ กิจกรรมที่ดำเนินการโดยทั่วไป

ความหมายของคำว่า นโยบายสาธารณะ (Public policy) เมื่อรวมกันนักวิชาการก็ได้ให้ความหมายที่รัดกุม เช่น Dye ได้ให้ความหมายของคำว่า นโยบายสาธารณะไว้ว่า สิ่งใด ก็ตามที่รัฐบาลเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำในขณะที่ Anderson⁵ ได้กล่าวว่า นโยบาย สาธารณะ คือ แนวทางในการปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้นมาโดยบุคคล คณะบุคคล เพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดของ Anderson เป็นการมองเฉพาะเรื่องที่รัฐบาลกระทำเท่านั้น ไม่ครอบคลุมสิ่งที่รัฐบาลไม่กระทำนอกจากนี้ Easton (1953) ได้ให้ทัศนะว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง การจัดสรรค่านิยมของสังคมทั้งหมดและผู้ที่มีอำนาจในการจัดสรร ก็คือ รัฐบาลตัดสินใจ ที่จะกระทำหรือไม่กระทำเป็นผลมาจาก “การจัดสรรค่านิยมของสังคม” ในขณะเดียวกัน ศุภชัย ยาวะประภาษ⁶ ได้กล่าวว่า กิจกรรมทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นระดับใดในหน่วยงานใด ล้วนมีกำเนิดมาจากความคิดอันเป็นกรอบนำทางว่าควรจะทำอะไร เมื่อใด ที่ไหน โดยใคร และอย่างไร หากปราศจากทิศทางที่แน่นอนชัดเจนในการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาล ความคิด หรือเจตนาที่เกิดขึ้นก่อนเช่นเดียวกัน จากนั้นค่อย ๆ พัฒนาชัดเจนขึ้น กลายเป็นกรอบกำหนด ทิศทางและแนวทางการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งในความหมายกว้าง ๆ คือ นโยบาย ของรัฐบาลหรือนโยบายสาธารณะ (Public policy) นั่นเอง นอกจากนี้ นโยบาย สาธารณะ หมายถึง “กิจกรรมของรัฐบาลที่เลือกกระทำหรือไม่กระทำก็โดยมุ่งถึง ค่านิยมและผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมเป็นสำคัญโดยเป็นข้อบัญญัติที่ขอบด้วยกฎหมาย” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dye

³ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชัน, 2546, หน้า

⁴ จุมพล หนีพานิช, การวิเคราะห์นโยบายขบช่าย แนวคิด ทฤษฎีและกรณีตัวอย่าง. (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), หน้า 4 - 6

⁵ Anderson, J.E. **Public policymaking : An introduction (7th ed.)**. (New York : Houghton Mifflin, 2000), P. 213

⁶ ศุภชัย ยาวะประภาษ. **นโยบายสาธารณะไทย : กำเนิด พัฒนาการ และสถานภาพของศาสตร์**. (กรุงเทพฯ : จุฑทอง), 2549, หน้า 43

จากคำนิยาม หรือความหมายดังกล่าวข้างต้น สามารถผนวกรวมเอาแนวคิดของนักวิชาการทั้งหมดเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้วิจัยสรุปได้ว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมของรัฐบาลในแต่ละยุคได้กำหนดขึ้นว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนผ่านส่วนราชการต่างๆ โดยในรูปของแผนงาน โครงการ กิจกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะ นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะนั้น อาจมีเป้าหมายที่ครอบคลุมคนทุกคน อาทิเช่น พระราชบัญญัติจราจรที่บังคับใช้ ประชาชนทุกคนในรัฐ เป็นต้น วัตถุประสงค์ของนโยบายสาธารณะ นโยบายสาธารณะนั้นเมื่อถูกกำหนดขึ้นมาและมีการนำนโยบายนั้นปฏิบัติ จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบายมีลักษณะอย่างไรจากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า มีนักวิชาการได้กำหนดลักษณะของวัตถุประสงค์ของนโยบาย ดังนี้ ยอดชาย วิถีพานิช⁷ กล่าวว่า นโยบายสาธารณะ เป็นนโยบายที่กำหนดขึ้นโดยภาครัฐ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอนอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างโดยอาจมี วัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน ให้เบาบางหรือหมดสิ้นไป อันจะนำไปสู่การกินดี อยู่ดีการมีคุณภาพชีวิต (Quality of life) ที่ดีของประชาชนโดยส่วนรวม เช่น ปัญหาเกษตรกรขาดแคลนที่ดินทำกิน รัฐบาลก็กำหนดออกมาในรูปของนโยบายปฏิรูปที่ดิน หรือปัญหาการจราจร ก็กำหนดออกมาเป็นพระราชบัญญัติผู้ประสภภัยจากรถยนต์และนโยบายสวมหมวก เป็นต้น

2. เพื่อการพัฒนา เป็นการกำหนดนโยบายเพื่อก่อให้เกิดผลที่พึงปรารถนาหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น ประเทศต้องการ เน้นเศรษฐกิจการค้าที่สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกก็กำหนดเป็นนโยบายเขตการค้าเสรี (FTA) หรือการที่ประเทศไทยต้องการผลักดันให้มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการพัฒนาประเทศ รัฐบาลก็กำหนดเป็นนโยบายพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยี เป็นต้น

3. เพื่อการพัฒนาในอนาคตหรือแก้ไขปัญหาในอนาคต เช่น รัฐบาลต้องการน้อมนำกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ก็จะกำหนดเป็นนโยบายเศรษฐกิจแบบพอเพียง เช่น นโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลสมัยพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ เป็นต้น ซึ่งความหมายของ ยอดชาย วิถีพานิช เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ในภาพกว้าง โดยประเด็น คือ วัตถุประสงค์ของนโยบายต้องสามารถแก้ไขปัญหา ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตได้

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมองว่าวัตถุประสงค์ของนโยบายสาธารณะที่ดีต้องมีลักษณะ ดังนี้ คือ จะต้องสามารถแก้ไขปัญหาสาธารณะทั้งเชิงรุกและรับ เมื่อมีการนำนโยบายไปใช้ปัญหาสาธารณะนั้นที่เกิดจะหายไปหรือลดน้อยถอยลง นอกจากนี้ นโยบายสาธารณะนั้น ต้องสามารถลดปัญหาสาธารณะที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือเรียกอีกอย่างว่า วัตถุประสงค์เชิงป้องกัน และเสริมสร้างเพื่อความเข้มแข็ง

⁷ ยอดชาย วิถีพานิช. นโยบายสาธารณะ : นโยบายของรัฐจากฝ่ายการเมืองสู่ฝ่ายบริหาร.(รัฐสภาสาร, 54 (2) (2549), หน้า 78-79

ของประชาชน จากปัญหาต่างๆ ซึ่งยังไม่เกิดขึ้นแต่มีนโยบายเพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เป็นต้น

ความสำคัญของนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะมีความสำคัญอย่างไรและเกี่ยวข้องกับใครบ้าง ผู้วิจัยมองว่า นโยบายสาธารณะมีความสำคัญอย่างมากทั้งในระดับชนชั้นปกครองและผู้ถูกปกครอง ซึ่งในรัฐ ไม่มีใครปฏิเสธอำนาจของรัฐได้ เพราะตั้งแต่เกิดจนตาย ประชาชนทุกคนต้องแจ้งเกิด นั่นคือ จุดเริ่มต้นของการเป็นประชาชนซึ่งเป็นองค์ประกอบของรัฐ อย่างไรก็ตามนโยบายสาธารณะมีความสำคัญดังต่อบุคคลหลายส่วน ดังนี้

1. สำคัญกับผู้ปกครอง ในที่นี้หมายถึง รัฐบาลที่มีอำนาจในการปกครอง ทั้งในระบอบประชาธิปไตยและระบอบเผด็จการเนื่องจากนโยบายสาธารณะคือเครื่องมือที่ใช้ในการบริหาร ประเทศหรือนโยบายสาธารณะคือสิ่งที่รัฐบาลกระทำหรือไม่กระทำ อย่างไรก็ตามนโยบาย สาธารณะมีความสำคัญยิ่งต่อรัฐบาลหรือชนชั้นผู้ปกครองเนื่องจากหมายถึงเสถียรภาพของรัฐบาลเองรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยที่มาจากกาเลือกตั้ง การกำหนดนโยบายที่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและขึ้นชอบกับประชาชนจะส่งให้รัฐบาลนั้นมีเสถียรภาพ และยังหมายถึง การกลับมาเป็นรัฐอีกครั้งในการเลือกตั้งสมัยหน้า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ของสมบัติ อารังธัญวงศ์⁸ กล่าวว่า นโยบายสาธารณะมีความสำคัญต่อผู้กำหนด นโยบาย ประชาชน และเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาล ดังนี้ หนึ่ง ความสำคัญต่อผู้กำหนดนโยบาย ส่วนใหญ่ผู้ที่รับผิดชอบในการกำหนดนโยบายของประเทศก็คือฝ่ายการเมืองหรือรัฐบาล หากรัฐบาลกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน ย่อมจะทำให้ รัฐบาลได้รับความศรัทธาหรือการยอมรับจากประชาชนมากและจะส่งเสริมให้รัฐบาลมีโอกาส ดำรงตำแหน่งในการบริหารประเทศยาวนานขึ้นหรือมีโอกาสได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปอีก

2. สำคัญกับประชาชน เนื่องจากไม่มีใครปฏิเสธอำนาจรัฐได้ นอกจากนั้นนโยบายสาธารณะเป็นผลผลิตทางการเมือง เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ดังนั้น ประชาชน สามารถแสดงออกถึงปัญหาและความต้องการของตนเป็นระบบ โดยพรรคการเมืองเมื่อหาเสียง เลือกตั้งจะต้องพื้นที่เพื่อตรวจสอบปัญหาสาธารณะและนำปัญหานั้นมากำหนดเป็นนโยบาย ของพรรค อาทิเช่น พรรคไทยรักไทยได้นำลงพื้นที่พบว่าเกษตรกรประสบปัญหาภาวะหนี้สินได้นำมากำหนดนโยบายของพรรค คือ พักชำระหนี้ 3 ปี เมื่อชนะการเลือกตั้งก็จะนำนโยบาย ของพรรคมากำหนดเป็นนโยบายสาธารณะโดยมี

⁸ สมบัติ อารังธัญวงศ์. นโยบายสาธารณะ : แนวความคิด การวิเคราะห์ และกระบวนการ. (กรุงเทพฯ : เอสแอนด์ จี กราฟฟิค. (2549, หน้า 43

การแถลงนโยบายต่อรัฐสภา อย่างไรก็ตาม เมื่อนโยบายถูกนำไปปฏิบัติและปรากฏผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นไปตามวัตถุประสงค์ประชาชนได้รับความพอใจเพราะปัญหาและความต้องการได้รับการตอบสนองและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ย่อมทำให้ประชาชนมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในการบริหารของรัฐบาลมากขึ้น ในทางตรงข้าม หากผลลัพธ์ในการนำนโยบายไปปฏิบัติไม่ตกถึงประชาชนอย่างแท้จริงและคุณภาพชีวิตของประชาชนต่ำลงย่อมทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาต่อรัฐบาลและอาจไม่ให้การสนับสนุน กลับมาเป็นรัฐบาลอีกต่อไป 3. สำคัญต่อข้าราชการประจำ ซึ่งมีหน้าที่ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ เนื่องจาก ข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกัน และมีที่หน้าที่แตกต่างกัน หลายครั้งที่เกิดการแทรกแซงการทำงานของข้าราชการการเมืองต่อข้าราชการประจำ อย่างไรก็ตาม นโยบายสาธารณะได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย คือ ข้าราชการการเมืองมีหน้าที่ ในการกำหนดนโยบาย ข้าราชการประจำมีหน้าที่ในการนำนโยบายมาปฏิบัติ และ ข้าราชการการเมืองจะเป็นข้าราชการประจำในขณะเดียวกันไม่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ฌ็อง-ฌัก ออบ็องแตง⁹ ที่กล่าวว่า สำคัญต่อข้าราชการประจำ ซึ่งมีหน้าที่ในการนำนโยบาย ไปปฏิบัติ ที่ จะได้อำศัยนโยบายเป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรมและป้องกันการปฏิบัติ ตามอารมณ์ของฝ่าย การเมืองและฝ่ายประจำ

4. สำคัญต่อผู้ที่ศึกษานโยบายสาธารณะหนึ่งๆ เพื่อนำความรู้ความเข้าใจไปใช้ในการวิเคราะห์ ประเด็นปัญหาสาธารณะและเสนอทางเลือกในการตัดสินใจ เพื่อให้ได้มา ซึ่งนโยบายที่ดีนำไปปฏิบัติให้ ประสพผลสำเร็จโดยศุภชัย ยาวะประภา¹⁰ กล่าวว่า การศึกษานโยบายสาธารณะย่อมก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อสังคมทั้งทางวิชาการ และในทางปฏิบัติ ทางวิชาการการเรียนรู้นโยบายสาธารณะจะช่วยให้สามารถเข้าใจแนวทาง อันเป็นกรอบชี้แนะการบริหารในภาพรวมทั้งหมด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจ ในสาขาที่ตนเองศึกษา ส่วนในทางปฏิบัติ นโยบายสาธารณะจะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้อง สามารถเข้าใจ ในเทคนิคและระเบียบวิธีการในการวิเคราะห์และประเมินผลนโยบาย ย่อมช่วยในการ วางแผน พัฒนานโยบายและนำนโยบายไปปฏิบัติให้ได้ผลยิ่งขึ้น

กระบวนการนโยบายสาธารณะ กระบวนการนโยบายสาธารณะ บางครั้งนักวิชาการบาง ท่าน เรียกว่า วงจรนโยบาย สาธารณะ บางท่านเรียกว่ากระบวนการนโยบายสาธารณะ หรือวงจรชีวิต ของนโยบาย (Life cycle) ซึ่งมีลักษณะ คือ มีจุดก่อตัวเหมือนกิจกรรมอื่น ๆ จากจุดเริ่มต้นไปจนถึง จุดสิ้นสุดของนโยบาย

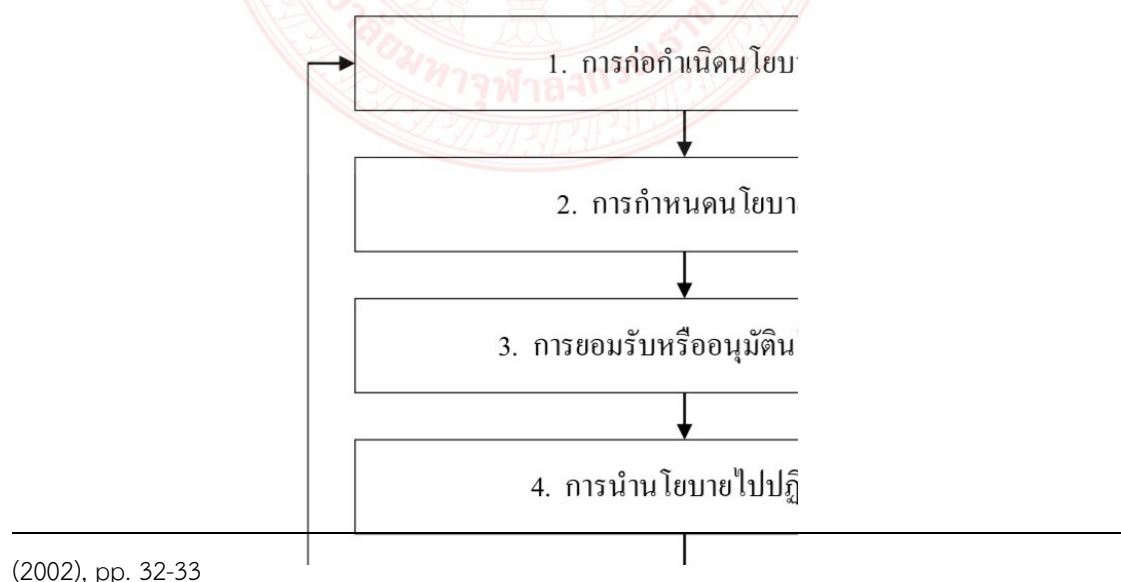
Dye¹¹ กล่าวว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะแบ่งออกออกเป็น 6 ขั้นตอน ได้แก่ การระบุ ปัญหา การกำหนดวาระนโยบาย การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการ

⁹ ฌ็อง-ฌัก ออบ็องแตง . นโยบายสาธารณะและการจัดการเชิงกลยุทธ์.(นนทบุรี : ตุลา) (2555), หน้า 4

¹⁰ อ่างแล้ว, หน้า 18-19

¹¹ Dye,T.R. Understanding public policy (10th ed.) Englewood Cliffs,NJ : Prentice – Hall.

ประเมินผลนโยบาย ในขณะที่ Hogwood and Gunn แบ่งขั้นตอนของนโยบายสาธารณะออกเป็น การแสวงหาปัญหา การนิยามปัญหา การพยากรณ์การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์ทางเลือก การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลนโยบาย และการยกเลิกนโยบาย¹² นอกจากนี้ สมบัติ อารังธัญวงศ์ แบ่งกระบวนการนโยบายสาธารณะออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ๆ โดยประยุกต์แนวคิดของ Hogwood and Gunn กระบวนการนโยบายสาธารณะของสมบัติ ได้แก่ การก่อรูปของนโยบาย การกำหนดทางเลือกและการตัดสินใจ การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการประเมินผลนโยบาย¹³ และศุภชัย ยาวะประภาส แบ่งวงจรนโยบายสาธารณะ โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนด้วยกัน ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบาย โดยในแต่ละขั้นตอน ศุภชัย ยาวะประภาส ยังแบ่งขั้นตอนดังกล่าว ออกเป็นขั้นตอนย่อย ได้แก่ ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย แบ่งออกเป็น การระบุปัญหา การพัฒนาทางเลือกการเสนอทางเลือก ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ แบ่งออกเป็น การแปลความนโยบาย การรวบรวมทรัพยากร การวางแผน การจัดองค์การ การดำเนินงาน และขั้นประเมินผลนโยบาย แบ่งออกเป็น การยกเลิก และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การศึกษาจากแนวคิดของนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศผู้วิจัย พบว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะมี 6 ขั้นตอนหลัก คือ การก่อกำเนิดนโยบาย การกำหนด นโยบาย การยอมรับหรืออนุมัติ นโยบาย การนำนโยบายไปปฏิบัติ การประเมินผลนโยบาย และขั้นตอนการต่อเนื่อง การทดแทน และสิ้นสุดนโยบาย¹⁴ ดังภาพที่ 2 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(2002), pp. 32-33

¹² Hogwood B.W., & Gunn, L.A. *Policy analysis for the real world*. (Oxford : Oxford University Press. 1984), p. 67-260

¹³ อ้างแล้ว, หน้า 315-316

¹⁴ อ้างแล้ว, หน้า 34-35

ภาพที่ 2.1 กระบวนการนโยบายสาธารณะ

1. ขั้นตอนการก่อตัวนโยบาย เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่ง ในขั้นตอนนี้อธิบายอย่างง่าย คือ ในสังคมจะมี ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และรอรับการแก้ไข แต่จะมีเพียงปัญหาเดียวเท่านั้นที่ได้รับการเอาใจใส่ หรือความสนใจจากผู้มีอำนาจ ในการกำหนดนโยบาย ซึ่งได้แก่ รัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งอาจจะออกมาจากการผลักดันหรือการนำเสนอโดยบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสภาพปัญหา ความต้องการ และสภาพการณ์ต่าง ๆ อันเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนด นโยบาย
2. ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย เกี่ยวข้องกับการร่างข้อเสนอหรือทางเลือกนโยบายต่าง ๆ แก้ไขปัญหา และไม่ใช่ว่าทุกทางเลือกจะได้รับการตอบสนองออกมาเป็นคำสั่งของรัฐ และในบางกรณีผู้มีอำนาจอาจจะไม่ดำเนินการใดเลย โดยเห็นว่าปัญหานโยบายอาจแก้ไขได้ ด้วยตัวมันเอง
3. การยอมรับหรืออนุมัตินโยบาย ในขั้นตอนนี้อาจจะเรียกว่า ขั้นตอนการอนุมัติ นโยบาย โดยเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องที่จะยอมรับ ปรับปรุงทางเลือก หรือปฏิเสธ ทางเลือกที่เสนอมา โดยประกาศออกมาในรูปกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ หรือคำสั่ง ของส่วนราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
4. ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับการแปลงตัวนโยบายออกมา สู่ภาคปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จและผลผลิตออกมาตามเป้าหมายที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพ
5. การประเมินผลนโยบาย เป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการ ประเมินและเปรียบเทียบผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกิจกรรมนี้ เป็นกิจกรรมที่กระทำกันอย่างต่อเนื่องเพื่อพิจารณาผลลัพธ์ว่าตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่
6. ขั้นตอนการต่อเนื่องการทดแทนและสิ้นสุดนโยบายเกี่ยวกับการพิจารณาทบทวน เพื่อทำการคงสภาพหรือเปลี่ยนแปลงและยกเลิกสิ้นสุดตัวนโยบาย ในกรณีที่มีการยกเลิกสิ้นสุด นโยบาย หมายความว่าวงจรชีวิตของนโยบายได้จบลง ส่วนการทดแทนนโยบายหมายความว่า วงจรนโยบาย สาธารณะกำลังเริ่มต้นขึ้นใหม่

แนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ

ความหมายของการวิเคราะห์นโยบาย มีนักวิเคราะห์ที่ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์นโยบาย (Policy analysis) ซึ่งมีจุดเน้นแตกต่างและหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของนักวิเคราะห์แต่ละคน ดังนั้น การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของการวิเคราะห์นโยบายอย่าง

กว้างขวาง อย่างไรก็ตามในที่นี้ ผู้วิจัยขอสรุปความหมายของนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่น่าสนใจได้ ดังนี้

นักวิชาการชาวต่างประเทศ อาทิเช่น Anderson ได้ให้ความหมายว่า การวิเคราะห์นโยบาย เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบ (Examination) และการพรรณนาสาเหตุและผลกระทบของนโยบาย โดยทำการวิเคราะห์การก่อรูป เนื้อหาและผลกระทบเฉพาะเรื่อง¹⁵ ในขณะที่ Macrae and Willde กล่าวว่า การวิเคราะห์นโยบาย คือ การใช้หลักฐานและเหตุผล เพื่อเลือกทางเลือกนโยบายที่ดีที่สุด จากทางเลือกหลาย ๆ ทางที่มีอยู่¹⁶ นอกจากนี้ยังพบว่า Quade (1982, p. 4) ได้อธิบายว่า การวิเคราะห์นโยบาย คือ การพยายามแสวงหาแนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้การรวบรวมข้อมูลหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ผลประโยชน์และผลกระทบอื่นๆ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเลือกและนำทางเลือกนั้นไปปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้ตัดสินใจนโยบายนั้นเลือกทางเลือกที่ให้ประโยชน์สูงสุดและ Dye (1984, p. 7) ได้อธิบายว่า การวิเคราะห์นโยบายเป็นการวิเคราะห์ปัญหาสังคมที่เป็นวิทยาศาสตร์และสอดคล้องกับความเป็นจริง การวิเคราะห์นโยบายจึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการอธิบาย (Explanation) มากกว่า การเสนอแนะ (Prescription) เป็นการแสวงหาสาเหตุและผลกระทบของนโยบายอย่างจริงจังโดยใช้ ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ลักษณะของการวิเคราะห์ดังกล่าว จึงเน้นหนักในเรื่องการพัฒนา เชิงทฤษฎีมากกว่าการ แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของนักการเมืองที่เผชิญอยู่

นักวิชาการชาวไทย อาทิเช่น ถวัลย์รัฐ วรเทพพุฒิพงษ์ ได้ให้ความหมายว่า การวิเคราะห์นโยบาย คือ การศึกษากระบวนการในการวิเคราะห์ปัญหา นโยบาย และสาเหตุของปัญหา วัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาทางเลือกของนโยบายในการแก้ปัญหา ข้อได้เปรียบและข้อเสียเปรียบของแต่ละทางเลือก รวมทั้งผลกระทบซึ่งคาดว่าจะเกิดขึ้นจาก การปฏิบัติตามทางเลือกนั้น ๆ และเสนอผล การวิเคราะห์ให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจ โดยอาจจะระบุว่า ทางเลือกใดเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดหรือไม่ระบุก็ได้ ทั้งนี้ โดยใช้สหวิทยาการ (Interdisciplinary) และวิธีวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ¹⁷ ทศพร ศรีสัมพันธ์ ได้ให้ข้อสรุปของการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะไว้ว่าเป็นการให้คำแนะนำ หรือนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ อันจะเป็นประโยชน์ต่อลูกค้า ไม่ว่าจะเป็นผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงาน องค์กรและสถาบัน ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา นโยบายสาธารณะ โดยอาศัยการประยุกต์องค์ความรู้สหสาขาวิชาตลอดจนเทคนิค วิธีต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือมากกว่าการอาศัยคำสั่งหรือการพิจารณา ส่วนบุคคลทั้งนี้การวิเคราะห์

¹⁵ อ้างแล้ว, p. 87

¹⁶ Macrae and Willde (1976, pp. 279-289 อ้างถึงใน สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2540, หน้า 259)

¹⁷ ถวัลย์รัฐ วรเทพพุฒิพงษ์. การกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎี และการประยุกต์ใช้.

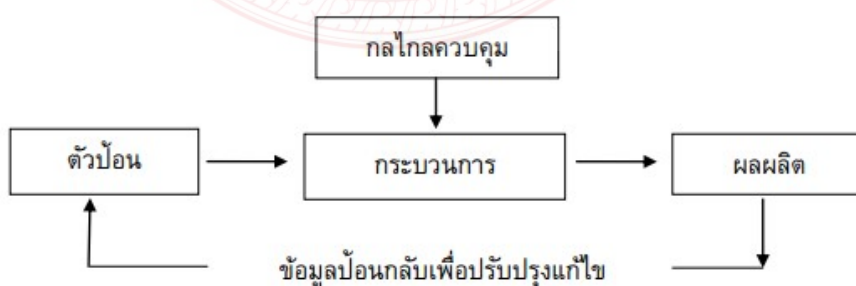
ดังกล่าว จะต้องคำนึงถึงสภาพความเป็นไปได้ และความเหมาะสม ทางการเมืองของกระบวนการนโยบายแต่ละขั้นตอน¹⁸

จากความหมายของนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่ามีความหลากหลายโดยเน้นหนักทางด้านการศึกษาหาหนทางที่มีประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์นโยบาย คือ “การประยุกต์ใช้เทคนิคในการศึกษาปัญหาสาธารณะต่าง ๆ ของสังคม และพยายามแสวงหาทางเลือกของนโยบายในการแก้ปัญหาโดยอาศัย ระเบียบวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรือวิทยาการแขนงต่าง ๆ ตลอดจนวิธีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีเชิงประจักษ์ (Impirical) อาศัยหลักเหตุผลการพิสูจน์ การทดลอง การทดสอบ การสังเกต การวิเคราะห์ และการสังเคราะห์ อย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นวิธีที่ได้รับ การยอมรับว่ามีความแม่นยำ และเชื่อถือได้”

ตัวแบบการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ

ในปัจจุบันการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ (Public policy analysis) เป็นศาสตร์ที่กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างสูง ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์นโยบายเป็นส่วนที่สำคัญมากทั้งในขั้นตอน การกำหนดนโยบาย ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และขั้นตอนการประเมินผลนโยบาย โดยตัวแบบการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะนั้น มีหลายตัวแบบเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

โดยตัวแบบการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะที่ได้รับความนิยมสูงสุดและผู้วิจัยได้นำมากำหนดกรอบแนวคิดในครั้งนี้ คือ ทฤษฎีระบบ Easton เน้นการทำงานเป็นขั้นตอนเริ่มจาก ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการหรือขั้นตอน (Process) ผลผลิต (Output) ตลอดจนการป้อนกลับ ของข้อมูล (Feedback) และสิ่งแวดล้อม (Environment) ที่มีอิทธิพล¹⁹ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 2.2 ทฤษฎีระบบของ Easton

ที่มา : Easton, 1965, p. 32

¹⁸ ทศพร ศิริสัมพันธ์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ.(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539), หน้า 38

¹⁹ Easton. A framework for political analysis. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. 1965), p. 32

ส่วนที่หนึ่ง นักวิเคราะห์นโยบายสาธารณะจะต้องทำความเข้าใจเรื่องของปัจจัยนำเข้าของนโยบายสาธารณะ (Public policy inputs) หรือสาเหตุที่ก่อให้เกิดนโยบายสาธารณะเสียก่อนว่ามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นและปัญหานี้ได้รับความสนใจมากน้อยเพียงใดประชาชนได้รับผลกระทบ เพียงใดในส่วนนี้เทคนิควิธีที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการค้นหาและแยกแยะปัญหา

ส่วนที่สอง นักวิเคราะห์นโยบายจะต้องทำความเข้าใจเรื่องทางเลือกของนโยบายสาธารณะ (Public policy choices) หรือการเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าของนโยบายสาธารณะให้ออกไปเป็นผลผลิต (Output) ของนโยบายสาธารณะขั้นตอนนี้ก็คือ การกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นการนำเอาประเด็นปัญหาเข้าสู่การพิจารณาก่อนการวิเคราะห์ผลได้ (Benefit) ผลเสีย หรือค่าใช้จ่าย (Cost) ต่าง ๆ ตลอดจนการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) การจัดลำดับความสำคัญปัญหา (Priority) และการวิเคราะห์ทางเลือกเพื่อเลือกทางเลือกที่สำคัญที่สุดออกมา ในส่วนนี้ เทคนิควิธีที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพยากรณ์และการคาดคะเนผลได้ผลเสียและการวิเคราะห์ ทางเลือกต่าง ๆ ประกอบไปด้วยวิธีการเชิงปริมาณอาทิการวิเคราะห์แบบอนุกรมเวลาการคาดการณ์แนวโน้มโปรแกรมเส้นตรงการวิเคราะห์ความเสี่ยงการวิเคราะห์ต้นทุนผลประโยชน์การวิเคราะห์ ต้นทุนประสิทธิผลการวิเคราะห์ความอ่อนไหว เป็นต้น

ส่วนที่สาม นักวิเคราะห์นโยบายสาธารณะจะต้องเข้าใจเรื่องผลผลิตของนโยบาย สาธารณะ (Public policy output) หรือสิ่งที่ได้รับโดยตรงจากการกำหนดนโยบายสาธารณะ ขั้นตอนนี้ คือ การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (Public policy implementation) โดยองค์การ หรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับเทคนิควิธีการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตามนโยบาย ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้นนั้น ได้แก่ เทคนิคการออกแบบองค์การแบบใหม่ (Reengineering technique) เทคนิคการบริหารงานโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by objective) หรือ MBO เทคนิคการพัฒนาองค์การ (Organization development) หรือเทคนิค OD เทคนิค การสร้างกลุ่มควบคุมคุณภาพ (Quality control circle) หรือ QCC เทคนิคการควบคุมคุณภาพ ทั้งหมดขององค์การ (Total quality management) หรือ TQM เทคนิคการบริหารงานแบบ 5 ส. เทคนิคการประกันคุณภาพงาน เป็นต้น

ส่วนที่สี่ นักวิเคราะห์นโยบายสาธารณะจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลลัพธ์ของนโยบาย สาธารณะ (Public policy outcome) ซึ่งรวมถึงผลกระทบ (Impact) ที่เกิดจากการนำนโยบาย สาธารณะไปปฏิบัติทั้งผลกระทบที่ตั้งใจและผลกระทบที่ไม่ตั้งใจหรือทั้งผลกระทบเชิงบวกและผลกระทบเชิงลบ ขั้นตอนที่สำคัญของส่วนนี้ คือ การประเมินผลนโยบายสาธารณะ (Public policy evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลว่าเกิดผลกระทบอะไรขึ้นบ้างหลังจากมี การกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติแล้ว ซึ่งการประเมินผลนโยบายสาธารณะนั้น อาจมีวัตถุประสงค์เพื่อดู

ประสิทธิผล (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) หรือความเป็นธรรม (Equity) ของนโยบายก็ได้แล้วแต่ผู้ประเมินผลต้องการจะประเมินโดยใช้ เกณฑ์อะไร

ส่วนที่ห้า นักวิเคราะห์นโยบายจะต้องทำความเข้าใจเรื่องการป้อนกลับของนโยบายสาธารณะ (Public policy feedback) เป็นการพิจารณาว่านโยบายนั้นสำเร็จหรือล้มเหลว กรณีบรรลุผลสำเร็จก็อาจสนับสนุนให้เป็นนโยบายต่อเนื่องต่อไป แต่ถ้าประเมินผลแล้วนโยบาย ไม่บรรลุผลสำเร็จหรือล้มเหลวก็จะได้พิจารณาว่าบกพร่องขั้นตอนกระบวนการ (Process) หรือขาดปัจจัยนำเข้า (Input) หรืออิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม (External environment) ภายนอกก็จะได้ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเสียใหม่หรือล้มเลิกนโยบายสาธารณะ (ยุตินโยบาย)

จะเห็นได้ว่าตัวแบบ ทฤษฎีระบบ (System theory) เป็นทฤษฎีที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นทฤษฎีการวิเคราะห์ที่ทำให้ทำนายนโยบายไปปฏิบัติ ตลอดจนข้าราชการการเมืองผู้ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายอย่างเป็นทางการหรือประชาชนผู้ได้รับประโยชน์จากนโยบาย สามารถที่จะมองเห็นภาพรวมขององค์การทั้งหมด นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่รอบ ๆ ยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ของรัฐบาล เช่น การนำนโยบายรับจำนำข้าวของรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ไปสู่การปฏิบัติจะเห็นได้โดยชัดเจนว่า มีเกษตรกรชาวนาจำนวนมากที่สนับสนุนนโยบายและมีปฏิกิริยาโต้ตอบเสมอเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงมาตรการ ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น ข้าราชการ ผู้นำนโยบายมาปฏิบัติ ภาคเอกชน ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างที่มีอิทธิพลต่อการนำนโยบาย มาปฏิบัติตลอดเวลา ความสำคัญของการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ ความสำคัญของการวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ คือ การเน้นถึงความสำเร็จในการแก้ไข ปัญหาสาธารณะ และการแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบของฝ่ายการเมืองที่มีต่อประชาชน ทั้งนี้ เพราะการสนองต่อความต้องการของประชาชนนั้นถือว่าเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาล เมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลประสบความล้มเหลวในการสนองต่อความต้องการของประชาชน รัฐบาลนั้นก็ไมอาจดำรงอยู่ต่อไปได้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ความต้องการของประชาชน หรือมติมหาชน (Public opinion) คือสาเหตุสำคัญที่มีผลกระทบต่อ การกำหนดนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี ประชาธิปไตยเชิงปทัสฐาน (Normative democratic theory) ที่ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของรัฐบาล ในการกำหนดนโยบายให้ เป็นไปตามความต้องการของประชาชน เพราะหลักประชาธิปไตยนั้น เน้นอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular sovereignty) กล่าวคือ ประชาชนเป็นเจ้าของ อำนาจอธิปไตยที่แท้จริง โดยการ ใช้สิทธิในการกำหนดตัวผู้ปกครอง โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง (Election process) (สมบัติ อารัง ธีรวงศ์, 2537, หน้า 226) ดังนั้น เมื่อประชาชนเลือกผู้นำ หรือผู้ปกครองเข้ามา ก็หวังว่าจะเข้ามา แก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยการกำหนดนโยบายที่มีความชอบธรรม เนื่องจากนโยบายมีความสำคัญดังกล่าวแล้ว ดังนั้น การวิเคราะห์นโยบายเพื่อเพิ่มพูน องค์ความรู้ และทักษะ ตลอดจนเพื่อแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน โดยส่วนรวมจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการ

วิเคราะห์นโยบายก่อนที่จะมีการตัดสินใจกำหนดนโยบายนั้นย่อมทำให้เกิดนโยบายที่สมเหตุสมผล ตรงตามปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง การนำนโยบายไปปฏิบัติย่อมประสบความสำเร็จและผิดพลาดน้อยกว่าการกำหนด นโยบายโดยมิได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์นโยบายมิใช่เพื่อการทดแทนนโยบายเดิมที่มีอยู่และผลักดันนโยบายใหม่ที่ผู้นำหรือผู้มีอำนาจต้องการ แต่การวิเคราะห์นโยบายนั้นเป็นการแสวงหาทางเลือกนโยบายที่ดีกว่าหรือเหมาะสมกว่า เพื่อแก้ไข ปัญหาของประชาชนให้มีประสิทธิภาพ และสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้แก่สังคมโดยรวม

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งขั้นตอนหนึ่งในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เพราะก่อนที่จะตัดสินใจนโยบายใดนโยบายหนึ่งมาใช้ นั้น จะต้องมีการวิเคราะห์นโยบายอย่างถ่องแท้เสียก่อนว่านโยบายนั้นเกิดประโยชน์กับใคร ใครเสียประโยชน์ ถ้านโยบายนั้นถูกนำไปปฏิบัติแล้วจะมีผลกระทบอะไรตามมาบ้าง เป็นต้น การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะจึงมีประโยชน์ ดังนี้ คือ

1. ทำให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของประชาชนอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ ต่อการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นไปได้ ในการตัดสินใจกำหนดนโยบายสาธารณะ เปรียบเสมือน เคาถูกที่คัน ถ้ารัฐบาลแก้ไขปัญหาได้ตรงตามปัญหาและความต้องการของประชาชน ประชาชนก็จะเกิดความศรัทธา เกิดการยอมรับ และจะสนับสนุนให้เข้ามาเป็นรัฐบาลอีกต่อไป

2. ทำให้ทราบที่มาหรือสาเหตุ (Causes) ของการมีนโยบาย ก่อนที่จะมีการตัดสินใจเลือกนโยบายหรืออนุมัตินโยบายของผู้นำหรือผู้มีอำนาจ

3. เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจสำหรับนักการเมืองและนักบริหารระดับสูงเพราะนักการเมืองหรือนักบริหารระดับสูงไม่มีเวลาจะพิจารณาปัญหาและสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างถ่องแท้ บางครั้งอาจตัดสินใจกำหนดนโยบายผิดพลาดทำให้เกิดความเสียหาย ต่อบ้านเมืองได้ ดังนั้น ถ้ารัฐบาลมีหน่วยงานวิเคราะห์นโยบายและเสนอทางเลือกในการแก้ไข ปัญหาให้นักการเมือง หรือผู้นำรัฐบาลแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ก็จะได้รับแก้ไขตรงจุด นโยบายนั้น ก็จะกลายเป็นนโยบายเพื่อประชาชน หรือนโยบายสาธารณะที่แท้จริง

4. ป้องกันการตัดสินใจที่ผิดพลาดและการกำหนดนโยบายตามใจชอบหรือการกำหนดนโยบายโดยขาดความชอบธรรมของนักการเมืองและนักบริหาร เพราะบางครั้งนักการเมือง และนักบริหารระดับสูงอาจตัดสินใจโดยความชอบ ความไม่รู้จริง และเพื่อพรรคพวก โดยไม่ได้ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์นโยบาย อาจเกิดความผิดพลาดและเสียหาย

5. ทำให้นักการเมืองและนักบริหารเห็นผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากมีนโยบายดังกล่าว คือ ทำให้นักการเมืองและผู้บริหารประเทศมองการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียง การ

กำหนดนโยบายขึ้นมาเท่านั้น แต่ยังมีมองถึงที่มาหรือสาเหตุตลอดจนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ตามมาจากการนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติด้วย

6. เป็นการเสนอวิธีการดำเนินนโยบายที่ “ดีกว่า” หรือ “เหนือกว่า” หรือ “ที่เหมาะสมกว่า” เพราะเป็นนโยบายที่ผ่านการกลั่นกรองเป็นอย่างดีแล้ว

แนวคิดทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ หลังจากรัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา หลังจากนั้นนโยบายจากคำพูดกว้าง ๆ ว่าจะทำอะไรบ้าง ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเป็นรูปธรรม ซึ่งนโยบายอาจเป็นรูปแบบ มติคณะรัฐมนตรี หรือในรูปแบบกฎหมาย ผู้ที่จะนำนโยบายต่าง ๆ ไปปฏิบัติ คือ กระทรวง ทบวง กรม จังหวัดอำเภอการปกครองท้องถิ่น โดยผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องนำนโยบายไปวางแผนงาน นโยบายหนึ่งจะได้หลายแผนงาน และในแต่ละแผนงานจะประกอบไปด้วยหลายโครงการ ตามทรัพยากรทางการบริหารที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล เพื่อให้เข้าใจการนำนโยบายสาธารณะ ไปปฏิบัติผู้วิจัยขอเสนอ ดังต่อไปนี้ ความหมายของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้ความหมายของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ที่แตกต่างกัน อาทิเช่น

Van Meter and Van Horn ได้กล่าวว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ ประกอบด้วยการกระทำ โดยคนหรือกลุ่มคนของภาครัฐและเอกชน ครอบคลุมกิจกรรมของแต่ละบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั้งที่อยู่ในระบบราชการหรือเอกชนเพื่อมุ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของนโยบายที่กำหนดไว้บรรลุผลสำเร็จ ความหมายดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความพยายามขององค์การ ในการแปลงนโยบายซึ่งเป็นนามธรรมให้เป็นเชิงปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การนำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องมีความรู้ความเข้าใจและจัดสรรทรัพยากรให้เหมาะสมตลอดจน ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้การนำนโยบายไปปฏิบัติสำเร็จได้²⁰

Pressman and Wildavsky ได้นิยามการนำนโยบายไปปฏิบัติว่า หมายถึง การเกิดขึ้นของนโยบายที่คาดการณ์ไว้และเป็นกระบวนการของการปฏิสัมพันธ์ภายในระหว่างเป้าหมายกับการปฏิบัติที่มุ่งเน้นไปสู่ การกระทำให้บรรลุผลและเป็นความสามารถในการจัดการและประสานสิ่งที่จะเกิดขึ้นมาภายหลัง ในลักษณะที่เป็นลูกโซ่เชิงเหตุและผลเพื่อให้ได้รับผลลัพธ์ที่ต้องการและเป็นการผลิตผลลัพธ์ออกมา²¹ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ หมายถึง กระบวนการจัดการกับแบบแผนการนำเพื่อการเปลี่ยนแปลงโดยตรงตามข้อตกลง ของนโยบายเพื่อเคารพต่อข้อกำหนดที่

²⁰ Van Meter and Van Horn. **The policy implementation process: A conceptual framework.** (Administration and Society,1975), p. 447

เกิดขึ้นจากการที่ได้ตัดสินใจไปก่อนแล้วการนำนโยบาย ไปปฏิบัติจะเริ่มขึ้นภายหลังที่ตัดสินใจยอมรับวิธีปฏิบัติเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ไปแล้ว²² ซึ่งสอดคล้องกับ Alexander (1985, p. 413) ว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติ คือ การนำชุดการปฏิบัติซึ่งเป็น แผนการทำงานที่มุ่งส่งผลไปยังผู้ที่ตั้งใจจะได้รับประโยชน์จากนโยบายเป็นการเฉพาะและเป็นการปฏิบัติจริง²³ อย่างไรก็ตามผู้วิจัย พบว่า มีนักวิชาการชาวไทย ที่ให้ความหมายของการนำนโยบายไปสู่ การปฏิบัติได้ชัดเจน คือ ศุภชัย ยาวะประภาส (2533, หน้า 90) ได้สรุปความเห็นของนักวิชาการส่วนใหญ่ที่มีความเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติใน 2 ประเด็นที่สำคัญคือ หนึ่ง การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการ กล่าวคือ มีความต่อเนื่องมีขั้นตอนในการดำเนิน กิจกรรมไม่ใช่กิจกรรมที่เกิดขึ้นชั่วคราวแล้วหายไปไม่มีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา และสองการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการต่าง ๆ ตามขั้นตอนให้สำเร็จลุล่วง ตามเป้าหมายของนโยบาย²⁴

นอกจากนี้ วรเดช จันทรศร กล่าวว่า การนำนโยบาย ไปปฏิบัติเป็นการศึกษาว่าองค์การที่รับผิดชอบสามารถนำและกระตุ้นให้ทรัพยากรทางการบริหาร ตลอดจนกลไกที่สำคัญทั้งหมดปฏิบัติงานให้บรรลุตามนโยบายที่ระบุไว้หรือไม่แค่นั้นเพียงใด หรืออีกนัยหนึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะให้ความสนใจเกี่ยวกับเรื่องของความสามารถที่จะผลักดันให้การทำงานของกลไกทั้งหมดสามารถบรรลุผลลัพธ์ที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้²⁵ จะเห็นได้ว่า การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติเป็นกระบวนการการบริหารนโยบาย ที่ครอบคลุมถึงกิจกรรม ที่อยู่ในรูปของกฎหมาย นโยบาย ระเบียบ และรูปแบบอื่น ๆ รวมถึง สมรรถนะขององค์การพฤติกรรมขององค์การปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มบุคคล การใช้ทรัพยากรทางการบริหารทั้งหมดตลอดจนความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งสภาพแวดล้อมและปัจจัยอื่นๆ ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย ที่ระบุไว้ซึ่งกระบวนการที่อยู่ระหว่างการก่อรูปนโยบายและผลลัพธ์ การนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้น ล้มเหลว และมีความไม่แน่นอนโดยอาจจะมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้

²² Pressman, J. L., & Wildavsky, A. *Implementation (2nd ed.)*. (California: University of California Press, 1973), P. 446

²³ Alexander . *From idea to action: Note for a contingency theory of the policy implementation process*. *Administration and Society*, 1985 16(4), P. 403-426.

²⁴ อ้างแล้ว, หน้า 90

²⁵ วรเดช จันทรศร .*การนำนโยบายไปปฏิบัติ*. (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูประบอบราชการ สำนักนายกรัฐมนตรี. 2540), หน้า 3

กระบวนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

กระบวนการนำนโยบายไปใช้มีลักษณะแบบบนลงล่าง (Top down view) ซึ่งมีลักษณะของการรวมศูนย์นโยบาย ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 2 ขั้นตอน คือ ระดับมหภาค (Macro) และจุลภาค (Micro)²⁶

1. ขั้นตอนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในระดับมหภาค (Macro)

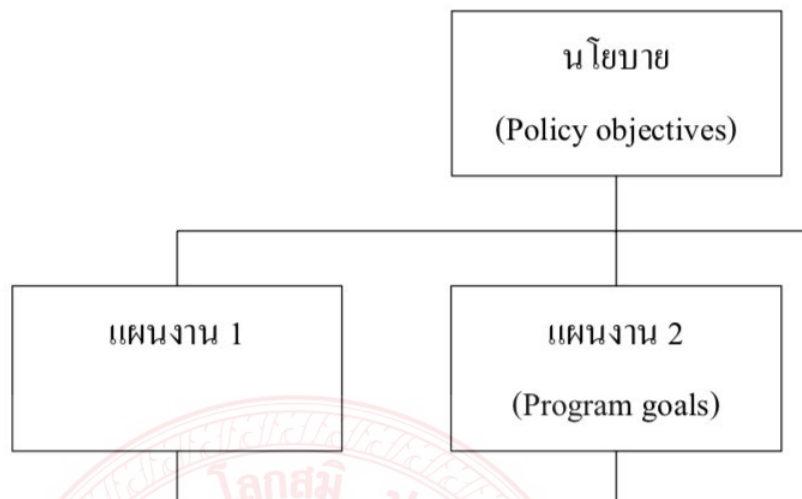
ขั้นตอนการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในระดับมหภาค แบ่งออกได้เป็น 2 ขั้นตอนหลัก ขั้นตอนที่ 1 ได้แก่ ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงนโยบายออกเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือเปลี่ยนแปลงนโยบายสาธารณะไปเป็นรูปแบบของแผนงานหรือโครงการแล้วแต่กรณี ขั้นตอนที่ 2 ได้แก่ ขั้นตอนในการทำให้หน่วยงานในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นยอมรับ (Adopt) แนวทางแผนงานโครงการหรือผลของการเปลี่ยนนโยบายนั้นไปสู่การปฏิบัติโดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงนโยบายออกเป็นแนวทางปฏิบัติ แผนงานหรือโครงการฝ่ายการเมืองระดับชาติ ซึ่งได้แก่ รัฐสภาและคณะรัฐมนตรี เป็นผู้กำหนดนโยบาย ของประเทศ โดยมีระบบราชการและข้าราชการเป็นส่วนสำคัญในการนำนโยบายมาปฏิบัติ ในทางปฏิบัตินโยบายของรัฐบาลจะถูกประกาศออกมาในรูปของกฎหมาย แผนชาติและมติของคณะรัฐมนตรี กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของสำนักงาน กฤษฎีกา กระทรวง ทบวง กรม กล่าวคือ กระทรวงและกรมในส่วนกลางจะทำหน้าที่แปลงนโยบายสาธารณะให้อยู่ในรูปของแนวทางปฏิบัติ แผนงานและโครงการต่าง ๆ แล้วแต่กรณีและมอบหมายให้ส่วนราชการส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นไปปฏิบัติ โดยแผนงานหรือโครงการที่ การบริหารราชการส่วนภูมิภาค องค์กรปกครองท้องถิ่น นำเสนอและดำเนินการจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนโยบายและเจตนารมณ์ของผู้กำหนด นโยบายในส่วนกลางและสนองตอบต่อประเด็นปัญหาที่ทำให้นโยบายก่อตัวขึ้น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายสาธารณะกับการวางแผนมี 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและความสัมพันธ์ในแนวราบ²⁷

ความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายและแผนซึ่งมีลักษณะความสัมพันธ์ตามลำดับชั้น โดยเห็นว่า นโยบายมาก่อนแผนในทำนองเดียวกัน แผนงานเป็นส่วนย่อยของแผนและโครงการเป็นส่วนย่อยของแผนงาน ดังภาพที่ 2.3

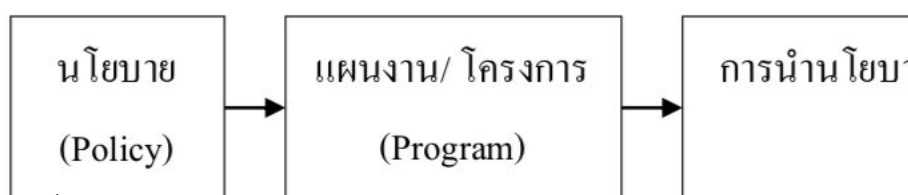
²⁶ อ้างแล้ว, หน้า 34-39

²⁷ อ้างแล้ว, หน้า 165

ภาพที่ 2.3 ความสัมพันธ์ในแนวตั้งระหว่างนโยบายกับแผน
ที่มา : สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนุรัตน์ อนันทนาธร, 2555

ความสัมพันธ์ในแนวราบ หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวนอน ซึ่งมีแผนเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย (Policy) กับการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementation) กล่าวคือ ต้องมีนโยบายเป็นนามธรรมก่อน แล้วจึงแปลงนโยบายให้อยู่ในรูปของแผนและแผนงาน (Program) ซึ่งเป็นรูปธรรม หลังจากนั้นจึงนำนโยบายซึ่งแปลงเป็นรูปธรรมแล้วไปปฏิบัติ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 2.4 ความสัมพันธ์ในแนวราบระหว่างนโยบายกับแผน

ที่มา : สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์ และอนุรัตน์ อนันทนาธร, 2555

อย่างไรก็ตามในการเปลี่ยนแปลงนโยบายให้เป็นแผนงานและโครงการ ผู้วิจัยมองว่า ทั้งในรูปแบบแนวตั้งและแนวราบนั้น เริ่มแรกต้องศึกษาเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ ของนโยบายนั้น ๆ ให้เข้าใจ วิเคราะห์ดูว่าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์จำเป็นต้องมีโครงการ และแผนงานใดมารองรับ กำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัด เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสีย ของแต่แผนงาน โครงการ วิเคราะห์ความเป็นไป

ได้ทางการเมือง การเงิน การบริหาร และทางเทคนิคของแผนงาน/ โครงการทั้งหมด และสรุปผลการวิเคราะห์ที่โดยเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด และนำเสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ²⁸

นอกจากนี้ยังพบว่า จากการศึกษาหรือประสบการณ์ที่ผ่านมา พบว่า มีปัจจัยหลายปัจจัยที่ส่งผล ทำให้นโยบายต้องถูกปรับเปลี่ยนจากวัตถุประสงค์เดิม ปัจจัยที่สำคัญที่อาจทำให้นโยบาย ถูกปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ไป มี 4 ปัจจัยหลัก²⁹ คือ

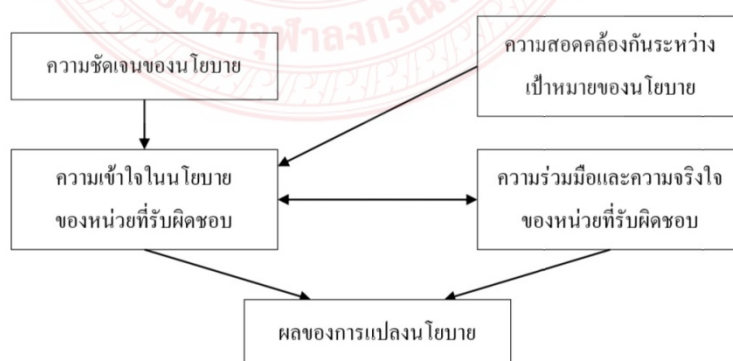
ปัจจัยที่ 1 ได้แก่ ความคลุมเครือหรือการขาดความเฉพาะเจาะจงของนโยบาย หากนโยบายสาธารณะมีความครอบคลุมหรือไม่ชัดเจนหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบาย ไปปฏิบัติก็จะมีอิสระหรือมีดุลยพินิจในการแปลงนโยบายมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

ปัจจัยที่ 2 ได้แก่ ความหลากหลายในเป้าหมายของนโยบายซึ่งในบางครั้งเป้าหมาย ของนโยบาย อาจจะมีขัดแย้งกันเองหรือเป็นการยากที่จะจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังได้

ปัจจัยที่ 3 มีผลสืบเนื่องมาจากสองปัจจัยแรก กล่าวคือ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการแปลงนโยบายนั้นมีความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ของนโยบายนี้มากหรือน้อยเพียงใด

ปัจจัยที่ 4 หน่วยงานที่รับผิดชอบในการแปลงนโยบายมีความร่วมมือและความจริงใจในการนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด

กล่าวอีกนัยหนึ่งความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติในเบื้องต้นนี้ ขึ้นอยู่กับความชัดเจน ความสัมพันธ์ของเป้าหมายประกอบกับการที่หน่วยงานที่รับผิดชอบในการแปลงนโยบาย มีความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ของนโยบายตลอดจน ให้ความร่วมมือกับฝ่ายการเมืองและมีความจริงใจที่จะนำนโยบายนั้นไปปฏิบัติเพียงใด

ภาพที่ 2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อความถูกต้องในการแปลงนโยบายของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

²⁸ สัมฤทธิ์ ยศสมศักดิ์และอนุรัตน์ อนันทนาธร, 2555

²⁹ วรเดช จันทศร, 2542

ที่มา : วรเดช จันทศร, 2542

จากภาพที่ 2.5 จะเห็นว่าความชัดเจนของนโยบายและความสอดคล้องกันระหว่างเป้าหมายของนโยบายจะช่วยทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติสามารถมีความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของนโยบายซึ่งจะส่งผลทำให้การแปลงนโยบายเป็นไปในทาง ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เดิมถ้าหากว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบมีความเข้าใจในนโยบายแต่ขาด ความร่วมมือและความจริงจังในการนำนโยบายไปปฏิบัติแล้วหน่วยงานนั้นก็อาจจะแปลงนโยบายนั้นให้เกิดความแตกต่างหรือบิดเบือนไปจากวัตถุประสงค์เดิมซึ่งจะมีผลทำให้นโยบายนั้น ประสบความล้มเหลวตั้งแต่แรก เริ่มได้การขาดความร่วมมือและความจริงจังในการนำนโยบายนั้น มีบางส่วนที่ก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการนำนโยบายไปปฏิบัติหรือในบางกรณีหน่วยงานที่รับผิดชอบนั้นมีความขัดแย้งกับ ฝ่ายการเมือง เป็นต้น ในการวิเคราะห์ว่าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนโยบาย จะต้องมีการวางแผนงาน และโครงการใดมารองรับบ้างเมื่อกำหนดแผนงานและโครงการมารองรับแล้วแต่ละแผนงาน และโครงการก็ต้องกำหนดวัตถุประสงค์/เป้าหมายตลอดจนเครื่องชี้วัดความสำเร็จให้สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ของนโยบายด้วย

1.2 ขั้นตอนการยอมรับนโยบายของหน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น

เมื่อหน่วยงานส่วนกลาง อันได้แก่ กระทรวงกรมและหน่วยงานที่เทียบเท่ากรม ได้ทำการแปลงนโยบายออกมาเป็นแผนงานและโครงการต่าง ๆ แล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การทำให้ หน่วยงานในระดับภูมิภาค คือ จังหวัดและอำเภอและระดับท้องถิ่น คือ เทศบาลองค์การบริหาร ส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบลกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ยอมรับนโยบายนั้น ไปปฏิบัติอย่างจริงจังเงื่อนไขสำคัญอันที่จะสร้างความเต็มใจให้หน่วยงานระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่นยินยอมรับนโยบายไปปฏิบัติ นั้น มีหลายประการ คือ

1.2.1 สมรรถนะของหน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่นนั้น ถ้าหน่วยงาน ระดับปฏิบัติมีสมรรถนะขององค์การค่อนข้างสูง อาทิ มีบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ฯลฯ การยินยอมรับนโยบายไปปฏิบัติย่อมมีสูง ในทางตรงข้ามถ้าสมรรถนะ ของหน่วยงานมีน้อย การยินยอมรับนโยบายไปปฏิบัติค่อนข้างจะมีปัญหา

1.2.2 สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของท้องถิ่นนั้น ถ้าขณะนั้นสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ สภาพสังคมวุ่นวาย สภาพการเมืองขาดเสถียรภาพ หน่วยงานระดับปฏิบัติ ขาดขวัญกำลังใจ การยินยอมรับนโยบายไปปฏิบัติอาจมีน้อย เช่น ถ้าสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ หรือเศรษฐกิจซบเซา ย่อมจะมีผลกระทบต่อ การตัดลดงบประมาณแผ่นดินของทุกกระทรวง ทบวง กรม ผลที่ตามมา ก็คือ ทำให้นโยบายบางนโยบายไม่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานระดับท้องถิ่น รวมทั้งไม่ได้รับการสนองตอบจากภาคธุรกิจและประชาชนเท่าที่ควร

1.2.3 การติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์กับหน่วยงานในท้องถิ่นนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดี ถ้ารัฐบาลมีระบบการติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ที่ดี (Perfect communication) โดยเฉพาะการติดต่อสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) หน่วยงาน ระดับท้องถิ่น จะมีความเข้าใจตรงกันและให้การยอมรับนโยบายด้วยดีแต่ถ้านโยบายนั้นไม่ได้มีการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ที่ดี โดยใช้การติดต่อสื่อสารแบบทางเดียว (One-way communication) หน่วยงานระดับท้องถิ่นไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของนโยบายก็อาจไม่ให้การยอมรับรวมทั้งประชาชนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้นหรือผู้รับบริการไม่เข้าใจนโยบายก็อาจไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามนโยบายด้วยเช่นกัน

1.2.4 ประโยชน์ที่รัฐบาลควรจะให้กับหน่วยงานท้องถิ่นนั้น ถ้านโยบายนั้น เป็นนโยบายที่ผลประโยชน์ตกอยู่กับหน่วยงานท้องถิ่นและประชาชนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนั้น โดยตรง การยอมรับนโยบายก็ย่อมมีมาก

อย่างไรก็ตามการยอมรับนโยบายแผนงานและโครงการของหน่วยงานระดับภูมิภาค และท้องถิ่น ยังไม่สามารถเป็นหลักประกันได้ว่านโยบายนั้นจะบรรลุผลสำเร็จหรือไม่ เพราะการยอมรับอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจัง ในการปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ ด้วย ดังนั้น อำนาจที่แท้จริงในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ย่อมอยู่ที่หน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเป็นสำคัญซึ่งจะได้กล่าวในระดับจุลภาคต่อไป

2. การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติในระดับจุลภาค

จุดเริ่มต้นที่แท้จริงของการนำนโยบายไปปฏิบัติอยู่ที่ขั้นตอนในระดับจุลภาคซึ่งเป็นเรื่องที่นโยบายจากส่วนกลางถูกนำมาปฏิบัติในสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกัน ในขั้นตอนนี้มีความเกี่ยวพันกับการที่หน่วยงานในระดับท้องถิ่น จะทำการยอมรับนโยบาย จากรัฐบาลหรือหน่วยงานส่วนกลางเข้าเป็นนโยบายของท้องถิ่นมากน้อยเพียงใดจะทำการปรับปรุง วิธีการในการปฏิบัติงานของตนเองให้สอดคล้องกับนโยบายแนวทางในการปฏิบัติงานตลอดจนแผนงานที่ส่วนกลางกำหนดไว้หรือไม่หรือจะเป็นผู้ทำการปรับเปลี่ยนนโยบายแนวทาง ในการปฏิบัติงานตลอดจนแผนงานที่มีส่วนกลางกำหนดไว้ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและวิธีการ ในการปฏิบัติงานของตนเองเมื่อมีการปรับเปลี่ยนอย่างใด อย่างหนึ่งแล้วผลการปฏิบัติ จะเป็นอย่างไร หน่วยงานท้องถิ่นตลอดจนผู้ปฏิบัติจะทำการยอมรับและถือเอานโยบายนั้นเข้าเป็น ส่วนหนึ่งของภารกิจประจำวันด้วยความต่อเนื่องเพียงใด นโยบายจากส่วนกลางจะถูกยกเลิก โดยท้องถิ่นหรือไม่ ความเกี่ยวพันต่าง ๆ ดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญที่เกิดขึ้น ในขั้นตอนนี้ในระดับจุลภาค ซึ่งจะมีจุดที่หน่วยงานในท้องถิ่นตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย จะต้องทำการตัดสินใจหรือมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกันไป ยิ่งไปกว่านั้น พฤติกรรม ของการตัดสินใจและการปฏิสัมพันธ์จะแปรเปลี่ยนไปตลอดเวลาและมีความแตกต่างกันไป

ตามความเกี่ยวพันของผลประโยชน์ที่ผู้ปฏิบัติหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละฝ่ายมีอยู่ โดยความเกี่ยวพันต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในระดับจุลภาค สามารถจำแนกได้เป็น 3 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นระดมพลัง (Mobilization) ขั้นการปฏิบัติ (Deliverer implementation) และขั้นการสร้าง ความเป็นปึกแผ่นหรือความต่อเนื่อง (Institutionalization or continuation) ดังนี้³⁰

2.1 การระดมพลัง (Mobilization) ขั้นตอนนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณา รับนโยบายและการแสวงหาความสนับสนุนจากสมาชิกในหน่วยงาน ตลอดจนบุคคลสำคัญหรือองค์กรอื่นที่อยู่ในท้องถิ่น ผู้ที่เป็นผู้บริหารระดับกลางจะต้องมีความสามารถและมี มนุษย์สัมพันธ์ในการติดต่อกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วม (Participation) กับการนำนโยบายไปปฏิบัติทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิดหรือวางแผน (Planning) กำหนดโครงการของท้องถิ่นร่วมลงมือปฏิบัติงาน (Implementation) ตลอดจนร่วมติดตามและประเมินผล (Evaluation) โครงการด้วย ซึ่งขั้นตอนนี้ต้องอาศัยหลักจิตวิทยามวลชนในการโน้มน้าว ให้ผู้ปฏิบัติงานนั้นให้ยอมรับและร่วมมืออย่างจริงจัง ซึ่งจะเป็นการระดมพลังที่เหนียวแน่น ในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้สำเร็จได้ ยกตัวอย่างนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ซึ่งเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2544 หน่วยงานที่นำนโยบายไปปฏิบัติประกอบด้วยคณะกรรมการ ระดับชาติ คือ คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติมีหน้าที่จัดการกองทุน ระดับชาติและมีคณะอนุกรรมการระดับจังหวัด ระดับอำเภอและคณะทำงานเครือข่ายระดับอำเภอทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนโน้มน้าวและจูงใจ ประชาชนในชุมชนให้เข้าใจในวัตถุประสงค์ของนโยบายและให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทุกขั้นตอน ลักษณะดังกล่าว เป็นการระดมพลังเพื่อให้เกิดการยอมรับนโยบายไปปฏิบัติ

2.2 ขั้นตอนการปฏิบัติ (Deliverer implementation) ขั้นตอนนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ปฏิบัติหรือผู้ให้บริการตามโครงการโดยตรง ซึ่งได้แก่ ข้าราชการนั่นเองในบางกรณีผู้ปฏิบัติ อาจยอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เข้ากับแผนหรือโครงการที่กำหนดไว้แต่ในบางกรณี ผู้ปฏิบัติอาจปรับแผนหรือโครงการให้เข้ากับพฤติกรรมการทำงานของตนเองก็ได้ซึ่งไม่เป็นกฎแน่นอนตายตัวเพราะหน่วยงานในท้องถิ่นแต่ละแห่ง อยู่ภายใต้บริบทหรือสภาพแวดล้อมที่ แตกต่างกันไปหรืออยู่ภายใต้สภาวะความไม่แน่นอน (Uncertainties) อยู่ตลอดเวลา โครงการ หรือพฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริหารในระดับท้องถิ่น อาจจะไม่ใช้สิ่งที่คงที่หรือเปลี่ยนแปลง ไม่ได้ เนื่องจากอาจมีการต่อต้านหรือการเรียกร้อง ให้ปรับวิธีการดำเนินงานในโครงการเสียใหม่ จากผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติได้นอกจากนั้นลักษณะการปฏิบัติ หรือการให้บริการของแต่ละหน่วยงานไม่สามารถควบคุมให้เป็นแบบฉบับเดียวกันได้ แม้ว่าจะมี กฎระเบียบข้อบังคับกำหนดไว้ ดังนั้น การสร้างความสำเร็จของการปฏิบัติให้เกิดขึ้นได้ในขั้นนี้ จึงขึ้นอยู่กับแสวงหากลยุทธ์หรือวิธีการ ในการปรับ

³⁰ อ่างแล้ว, หน้า 34-39

แนวทางในการปฏิบัติงานใหม่ ๆ หรือปรับโครงการให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลาอีกทั้งหน่วยงาน ที่รับนโยบายไปปฏิบัติระดับท้องถิ่น ก็จะต้องแสวงหาวิธีการปรับพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติให้เข้ากับ แนวทางในการปฏิบัติ งานตามแผนงานหรือโครงการนั้นด้วย

2.3 การสร้างความเป็นปึกแผ่นหรือความต่อเนื่องความสำเร็จและผลลัพธ์ (Outcomes) ในระยะยาวของนโยบายใด ๆ ก็ตาม ขึ้นอยู่กับนโยบายนั้นถูกนำไปปฏิบัติ อย่างต่อเนื่องและจริงจัง การที่จะให้มีการปฏิบัติตามนโยบายอย่างต่อเนื่อง นั้นหมายความว่า นโยบายนั้นจะต้องถูกปรับเปลี่ยนและได้รับการยอมรับเข้าเป็นหน้าที่ประจำวันของผู้ปฏิบัติด้วย

ขั้นตอนนี้จึงถือว่ามีความสำคัญมากขึ้นตอนหนึ่ง เพราะในอดีตนโยบายสาธารณะของประเทศไทย จำนวนไม่น้อยที่หน่วยปฏิบัติระดับท้องถิ่นมีความกระตือรือร้น ที่จะปฏิบัติงานในช่วงระยะเวลาอันสั้น ต่อมาเมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญต่อนโยบายนั้นน้อยลงหรือมิได้รณรงค์เหมือนระยะแรก หน่วยงานระดับท้องถิ่นก็มักจะเลิกปฏิบัติตามนโยบายนั้นหรือการที่รัฐบาล มีการกำหนด นโยบายใหม่ขึ้นมา หน่วยงานท้องถิ่นก็อาจไปให้ความสนใจกับนโยบายใหม่นั้นแทนเข้าทำนองทำงานแบบ “เอาใจนาย” หรือ “การทำงานแบบไฟไหม้ฟาง” ซึ่งทำให้นโยบายบางนโยบายทั้ง ๆ ที่เป็นนโยบายที่ดีแต่ไม่ถูกใจผู้มีอำนาจขณะนั้นต้องถูกยกเลิกไปหรือขาดความต่อเนื่องในการแก้ไข ปัญหา นั้น ๆ ไปซึ่งผู้ที่เสียประโยชน์ก็คือประชาชนนั่นเอง ดังนั้น การหาทางทำให้ให้นโยบายนั้น เป็นปึกแผ่นและมีความต่อเนื่องระยะยาวนั้น เป็นหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารระดับท้องถิ่น และผู้ปฏิบัติงานในระดับท้องถิ่นเองเป็นสำคัญในส่วนของผู้บริหารระดับท้องถิ่นก็ต้องมีความสามารถชักจูงใจให้ผู้ปฏิบัติเห็นความสำคัญของนโยบายดังกล่าว ตลอดจนให้การสนับสนุน ด้านงบประมาณขวัญกำลังใจและความคล่องตัวในการปฏิบัติงานในส่วนของผู้ปฏิบัติเอง ก็จะต้อง มีจิตสำนึกในการปฏิบัติตามนโยบายและมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามนโยบายโดยถือว่าเป็นภารกิจ ประจำวันโดยพยายามมอง “ผลลัพธ์สูงสุด” หรือ “ผลลัพธ์สุดท้าย” (Ultimate outcomes) ของนโยบายนั้นว่าเกิดประโยชน์แก่ประชาชนโดยส่วนรวมหรือไม่อย่างไร ผู้ปฏิบัติในฐานะที่เป็น ข้าราชการของรัฐพึงปฏิบัติตามนโยบายอย่างจริงจังและจริงใจถึงแม้จะเปลี่ยนผู้บริหารใหม่ แต่ถ้านโยบายนั้นดีก็ควรมีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องยกเว้นนโยบายนั้นปฏิบัติไปแล้ว มีการประเมินผล พบว่า ไม่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ก็อาจนำนโยบายนั้นมาปรับปรุงแก้ไขในปีต่อไปถ้ายังเห็นว่ามีสำคัญแต่ถ้าเกิดความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ นโยบายนั้นก็อาจล้มเลิกไปในที่สุด³¹

สรุปขั้นตอนของกระบวนการนำนโยบายไปปฏิบัติสามารถแบ่งได้ 2 ระดับ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย

³¹ มยุรี อนุมานราชธน.นโยบายสาธารณะ.(กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท. 2549),หน้า 49

ระดับมหภาค แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นการแปลงนโยบายเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และขั้นการถ่ายทอดนโยบาย โดยจะต้องทำให้หน่วยงานระดับล่าง รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการนำ นโยบายไปปฏิบัติอื่น ๆ ยอมรับนโยบาย แผนงานหรือแนวทางปฏิบัติต่างๆ

ระดับจุลภาค ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ชั้นระดมพลัง ชั้นการปฏิบัติ และชั้นการสร้างความเป็นปึกแผ่นหรือความต่อเนื่อง

3. ปัญหาและอุปสรรคการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ในขั้นตอนของการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัตินั้นแนวคิดของนักวิชาการด้านนโยบายสาธารณะสมัยใหม่ได้ให้ความสำคัญมากและพิจารณาว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสลับซับซ้อนในแง่ต่าง ๆ มาก ทั้งในแง่บทบาทของหน่วยงานที่รับเอานโยบายไปปฏิบัติ หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ซึ่งเป็นปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ หลายนประการ³²

3.1 ปัญหาด้านสมรรถนะขององค์กร “สมรรถนะขององค์กร” หมายถึง ความพร้อมและความสามารถขององค์กรในการดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ของนโยบายที่กำหนดไว้ ปัญหาทางด้านสมรรถนะขององค์กรจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ ปัจจัยย่อย ดังต่อไปนี้

3.1.1 ปัจจัยด้านบุคลากรถ้านโยบายที่กำหนดขึ้นมีความต้องการบุคลากรผู้ปฏิบัติเป็นจำนวนมากและมีความรู้ความสามารถตรงตามลักษณะงาน แต่ถ้าบุคลากรในระบบราชการ มิใช่เพียงพอหรือบุคลากรไม่มีความรู้และความสามารถในการเข้าร่วมปฏิบัติในนโยบายนั้นได้ ก็ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ยกตัวอย่างในระบบราชการไทย นโยบาย ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทมักจะประสบกับปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรมากเพราะบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถมักจะสมัครใจปฏิบัติงานในเขตเมืองมากกว่าปฏิบัติงานในชนบท ทั้งนี้ เพราะความก้าวหน้ามีมากกว่ากันและในอดีตที่ผ่านมาคนดีมีฝีมือหรือคนเก่งไม่ได้เข้าไปปฏิบัติงานในชนบทแต่มักจะเป็นคนที่มีปัญหาในระบบราชการ เช่น ย้ายเพราะมีความผิดทางวินัยหรือไม่มีทางเลือกอื่น คนเก่งที่มีระบบอุปถัมภ์ค้ำจุนอยู่จึงมีโอกาสปฏิบัติงานในเมืองเป็นส่วนใหญ่ คนที่ปฏิบัติงานในชนบทที่ห่างไกลจึงนำนโยบายไปปฏิบัติไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์เท่าที่ควร

3.1.2 ปัจจัยด้านงบประมาณสมรรถนะขององค์กรจะมีมากขึ้นถ้าได้รับ การสนับสนุนงบประมาณในการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ มีการยืดหยุ่นในเรื่องระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้องค์กรมีความคล่องตัวในการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าหากการนำนโยบาย ไปปฏิบัติถูกจำกัดด้านงบประมาณสนับสนุนและมีระเบียบข้อบังคับในการใช้งบประมาณมาก ก็อาจทำให้เกิดความล่าช้าในการปฏิบัติและอาจมีผลมาถึงความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยส่วนรวมด้วย

³² อ้างแล้ว, หน้า 49-65)

3.1.3 ปัจจัยด้านโครงสร้างขององค์การสมรรถนะขององค์การจะมีมากขึ้นถ้าโครงสร้างขององค์การที่รับเอานโยบายไปปฏิบัติ นั้น มีความสลับซับซ้อนน้อย มีสายการบังคับบัญชาไม่ยาวจนเกินไป มีการติดต่อประสานงานคล่องตัว แต่ถ้าโครงสร้างขององค์การเป็นองค์การขนาดใหญ่ มีความสลับซับซ้อนมาก สายการบังคับบัญชายาว ยึดกฎระเบียบมาก ย่อมทำให้เกิด ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติได้เช่นเดียวกัน

3.1.4 ปัจจัยด้านวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ปัญหาด้านสมรรถนะขององค์การ จะทวีมากขึ้นถ้าหากองค์การที่รับผิดชอบไม่ได้รับการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้และเทคโนโลยีที่จำเป็นอย่างเพียงพอหรือทันต่อเวลาหรือเครื่องมืออุปกรณ์ ไม่ทันสมัยเช่น “นโยบายป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ” ถ้าอาวุธ เครื่องมือสื่อสาร เครื่องมือตรวจสอบสารเสพติด ยานพาหนะของเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่เพียงพอหรือเก่าล้าสมัย การนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จก็จะยาก

3.2 ปัญหาด้านการควบคุม

“การควบคุม” (Controlling) หมายถึง ความสามารถในการวัดความก้าวหน้าหรือผลการปฏิบัติของนโยบาย แผนงานหรือโครงการ ปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติจะเพิ่มมากขึ้น ถ้าหากผู้รับผิดชอบในนโยบายนั้นขาดความสามารถที่จะทำการวัดหรือควบคุมผลการปฏิบัติงานขอหน่วยปฏิบัติได้ ซึ่งโดยปกติปัญหาด้านการควบคุม จะมีน้อยถ้าหากวัตถุประสงค์ของนโยบายแผนงานและโครงการชัดเจนมีการกำหนดภารกิจ ในการทำงานให้ชัดเจน มีการกำหนดมาตรฐานในการทำงาน ตลอดจนมีวิธีในการติดตามและควบคุมที่มีประสิทธิภาพ แต่สำหรับนโยบายจำนวนไม่น้อยในประเทศไทย เมื่อแปลงเป็น แผนงานและโครงการ และมีหน่วยงานรับไปปฏิบัติแล้วแต่มักขาดการควบคุมติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นระบบหรือประเมินผลแบบรวบยอด คือ ประเมินทั้งก่อนมีโครงการ ระหว่างโครงการ และหลังโครงการสิ้นสุดแล้วหรือบางครั้งติดตามและควบคุมแบบไม่จริงจังหรือไม่กล้าควบคุมเพราะเกรงใจกัน หรือกลัวกระทบกระเทือนผลประโยชน์ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย เป็นต้น

3.3 ปัญหาด้านความร่วมมือและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

ถึงแม้้องค์การ ที่รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติจะมีสมรรถนะสูงเพียงใดหรือมีความสามารถในการควบคุมที่ดีเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้นจะบรรลุ ผลสำเร็จเพราะถ้าหากขาดความร่วมมือของสมาชิกในองค์การจากการสำรวจผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาในการนำนโยบายไปปฏิบัติ พบว่า เหตุผลที่ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติไม่เต็มใจ และไม่ร่วมมือในการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นเพราะปัจจัย ดังนี้ คือ

3.3.1 สมาชิกในองค์การไม่เข้าใจนโยบายนั้น จึงไม่ให้ความร่วมมือบางครั้งต่อต้านนโยบายนั้นตั้งแต่เริ่มนำมาปฏิบัติ เช่น นโยบายสวมหมวกนิรภัย ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่เข้าใจ

วัตถุประสงค์ของนโยบายและคิดว่านโยบายดังกล่าว ทำให้เขาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เขาจึงพยายามหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามนโยบาย

3.3.2 สมาชิกในองค์กรไม่เชื่อว่านโยบายนั้นจะสามารถแก้ปัญหาได้จริง จึงเกิดการต่อต้านในทางความคิดและการกระทำ

3.3.3 สมาชิกในองค์กรไม่เห็นด้วยกับวิธีการปฏิบัติในโครงการหรือนโยบายนั้น เพราะไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

3.3.4 ระบบการติดต่อสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ไม่ดี

3.3.5 การขัดผลประโยชน์ของผู้ที่นำนโยบายไปปฏิบัติ

3.3.6 การขาดความชอบธรรมของผู้ที่ตัดสินใจนโยบายหรือกำหนดนโยบาย

3.4 ปัญหาด้านการสนับสนุนขององค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง

ปัญหาหลักอีกประการหนึ่ง ของการนำนโยบายไปปฏิบัติก็คือ ปัญหาด้านความสัมพันธ์และการสนับสนุนขององค์กรอื่น ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากนโยบายสาธารณะบางนโยบายต้องอาศัยทั้งองค์กรหลักและองค์กรอื่นๆที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติด้วยเช่นกัน ดังนั้น ถ้าองค์กรหลักขาดการประสานงานที่ดี ขาดการแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนก็อาจส่งผลกระทบต่อความร่วมมือขององค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้หรือถ้ามีองค์กรที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติมากเกินไปจนเกินไป ก็อาจทำให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่ความล้มเหลวของนโยบายได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีปัญหาอื่นๆที่เป็นอุปสรรคในการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ เช่น การถูกแทรกแซงทางการเมืองจากฝ่ายการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติซึ่งทำให้ข้าราชการ ไม่จริงจังและจริงใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ ถ้านโยบายนั้นเป็นนโยบายที่กำหนดมาจากรัฐบาล ที่ตนไม่สนับสนุนและที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การคอร์รัปชันในระบบราชการทำให้การนำ นโยบายไปปฏิบัติหลายนโยบายไม่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ได้รับประโยชน์จากนโยบายนั้นเท่าที่ควร

Hogwood and Gunn³³ (1984, pp. 199-206) ได้อธิบายการนำนโยบายไปปฏิบัติ จะไม่มีวันสำเร็จโดยสมบูรณ์ได้ สาเหตุสำคัญได้แก่

1. อุปสรรคการนำนโยบายไปปฏิบัติอาจเป็นปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ฝนแล้ง โรคระบาด หรือกลุ่มผลประโยชน์ไม่ยอมรับนโยบาย

³³ Hogwood and Gunn. *Policy analysis for the real world*. Oxford: Oxford University Press. 1984, pp. 199-206

2. มีเวลาและทรัพยากรอื่นๆ ไม่เพียงพอ เช่น นโยบายต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เร็วเกินไป หรือเวลากำหนดนโยบายค่านึงแต่เฉพาะเป้าหมาย แต่ไม่ได้คิดถึงวิธีการทำให้มี ทรัพยากรไม่เพียงพอในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3. ทรัพยากรไม่ได้ถูกรวมเข้าด้วยกันในกิจกรรมต่างๆ อย่างทั่วถึง ในทุกขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติต้องใช้ทรัพยากร แต่ทางปฏิบัติมักมีสภาพเป็น “คอขวด” (Bottleneck) คือ เข้ามาแล้ว กลับติดอยู่ที่ใดที่หนึ่ง ทำให้นโยบายล่าช้าหรือดำเนินต่อไปไม่ได้

4. ขาดทฤษฎีเชิงสาเหตุและผลที่ถูกต้อง กรณีนี้นโยบายไม่ใช่ปฏิบัติไม่ได้ แต่เป็นเพราะ ตัวนโยบายไม่ดีมาตั้งแต่ต้น เช่น เข้าใจปัญหา สาเหตุ การแก้ไขปัญหา โอกาส หรือธรรมชาติ ไม่ดีพอ เพราะที่จริงแล้ว นโยบาย ก็คือ ข้อเสนอแนะ ที่เกี่ยวกับเงื่อนไขเริ่มต้นกับผลที่คาดว่าจะได้รับซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างขึ้นได้ ด้วยการแทรกแซงของนโยบาย

5. มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล แต่ขาดตัวเชื่อมตรงกลาง ทฤษฎีเชิงสาเหตุ และผลยังซับซ้อนมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงอย่างง่าย เพราะอาจมีตัวแปรแทรก ที่อยู่ตรงกลางระหว่างสายโซ่ของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลเป็นระยะ ๆ ซึ่งก็สามารถ คาดการณ์ได้ว่าหากสายโซ่นี้ยาวเท่าใด การนำนโยบายไปปฏิบัติก็ล้มเหลวได้ง่ายเท่านั้น

6. ยากที่จะทำให้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้นน้อยที่สุด และหากต้องการให้ นโยบายประสบความสำเร็จก็ต้องให้มีหน่วยงานรับผิดชอบให้น้อยที่สุด เพื่อจะได้ไม่ต้องพึ่งพา อาศัยหน่วยงานอื่น ๆ แต่ความเป็นจริง หลักการนี้ทำได้ยากหรือทำไม่ได้เลย เพราะการนำนโยบาย ไปปฏิบัติต้องอาศัย การประสานงาน และร่วมมือกับหน่วยงานหลาย ๆ หน่วยงาน จำนวนมาก โดยเฉพาะนโยบายที่ส่งจากรัฐบาลกลางลงไปสู่ภูมิภาคหรือท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ การนำนโยบาย ไปปฏิบัติจึงซับซ้อนและต้องมีการตกลงกันระหว่างหน่วยงานหลายหน่วยงาน

7. ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์หรือข้อตกลงวัตถุประสงค์กันไม่ได้ ตามหลักการแล้ว วัตถุประสงค์ ต้องชัดเจน วัดได้ เข้าใจได้ และตกลงกันได้ ทั้งองค์กรที่เป็นหลักในการนำนโยบาย ไปปฏิบัติ และทั้งองค์กรที่เป็นส่วนเสริมและสนับสนุน แต่ในความเป็นจริง ยากที่จะทำได้ ส่วนใหญ่ ยากที่จะระบุ วัตถุประสงค์ เติมไปด้วยความคลุมเครือและมีถ้อยคำที่มีความหมายกว้าง หรือวัตถุประสงค์ของนโยบายหนึ่งอาจขัดกับนโยบายอื่น ๆ และยิ่งเมื่อมีคนที่มีเป้าหมายส่วนตัว มาเกี่ยวข้อง ก็ยิ่งเกิดความขัดแย้งและสับสน

8. ไม่มีรายละเอียดและขั้นตอนที่ชัดเจน ตามหลักการแล้วต้องการให้วัตถุประสงค์ ชัดเจน มีรายละเอียด และขั้นตอนที่สมบูรณ์ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปฏิบัติได้ ซึ่งในความเป็นจริงยากที่จะทำได้ ผู้ปฏิบัติมักชอบใช้ดุลยพินิจและมีช่องให้ได้ดุลยพินิจอยู่เสมอ เช่น การตัดสินใจว่างานที่ทำ ถูกต้องตายนโยบาย และทันเวลาหรือไม่ หรือการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในการปฏิบัติ เป็นต้น

9. ขาดการสื่อสารและการประสานงานที่ชัดเจนสมบูรณ์ การสื่อสารในความเป็นจริง ยากที่จะเป็นเอกภาพ โดยปราศจากการแยกเป็นส่วนย่อยหรือไม่มีความขัดแย้ง อีกทั้งไม่มี การประสานงานที่ดีที่สุด เนื่องจากในชีวิตจริง มีการแบ่งออกตามฝ่ายและกลุ่มวิชาชีพ แต่ละฝ่าย หรือแต่ละกลุ่มต่างก็มีค่านิยม จุดมุ่งหมาย และผลประโยชน์เป็นของตน

10. ผู้มีอำนาจไม่ได้มีอำนาจที่จะทำให้เกิดการทำตามอย่างสมบูรณ์ ในความเป็นจริง ไม่มีใครเชื่อคำสั่งโดยสมบูรณ์ หรือไม่ต่อต้านคำสั่งเลย ยิ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติมีขั้นตอน มีหน่วยงาน และคนเกี่ยวข้องมาก มีความคิดและผลประโยชน์ต่างกัน และได้รับข้อมูลต่างกัน จึงยากที่จะใช้อำนาจบังคับและควบคุมให้ผู้ปฏิบัติทำตามได้ตลอดเวลา

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากของกระบวนการนโยบายสาธารณะ ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำนโยบายไปปฏิบัติโดยตรงก็คือ รัฐบาล หรือข้าราชการ ส่วนผู้ที่เกี่ยวข้องทางอ้อม คือ ฝ่ายการเมือง ในแง่ของการควบคุมกำกับดูแล การนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อผลักดันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ส่วนประชาชนเป็นผู้ร่วมปฏิบัติ และรับผลประโยชน์จากการนำนโยบายไปปฏิบัติ ขั้นตอนในการนำนโยบายไปปฏิบัติ นั้น มีขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติระดับมหภาค ซึ่งมีขั้นตอนย่อย คือ การแปลงนโยบายเป็นแผนงานและโครงการ การยอมรับนโยบายของหน่วยงานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ขั้นตอน การนำนโยบายไปปฏิบัติระดับจุลภาค มีขั้นตอนย่อย คือ การระดมพลังการปฏิบัติ การสร้างความเป็นปึกแผ่นหรือความต่อเนื่อง

2.2 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวนของรัฐบาล

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคการเกษตรของไทยยังคงประสบกับปัญหามากมาย เช่น ราคาผลผลิตที่ ขาดเสถียรภาพ การใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เหมาะสม ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาหนี้สิน คริวเรือนเกษตรกรที่ยังอยู่ระดับสูง แม้ว่ารัฐบาลจะได้กำหนดแนวทางและมาตรการในการช่วยเหลือต่าง ๆ มาโดยตลอด แต่ส่วนใหญ่เป็นแผนระยะสั้นที่ขาดความต่อเนื่องและการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า ดังนั้น เพื่อเป็นการวางรากฐานการพัฒนาในระยะยาวอันจะนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560 – 2579) เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานในการพัฒนาภาคการเกษตรให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องและมี ประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์และแผนพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนปฏิรูปของสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ (สปท.) และยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งเป็นเป้าหมายการพัฒนาในระดับโลกขององค์การสหประชาชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ได้จัดประชุมเพื่อ

ระดมความเห็นจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อกำหนดประเด็นสำคัญของภาคการเกษตรไทยที่ควรได้รับการพัฒนาและมีแนวทางรองรับอย่างต่อเนื่องในระยะยาว³⁴ จากการพิจารณาสถานการณ์และแนวโน้ม ของประชากรโลก เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตรที่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจ เช่น การนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเกษตรทดแทนแรงงาน การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อหน่วยพื้นที่การควบคุมสภาพภูมิอากาศ ดิน น้ำ แสงแดด ให้สามารถทำผลผลิตได้ผลผลิตได้ตลอดปีในสภาพ ไร่ เรือน เป็นต้น รวมถึงการพิจารณาสถานการณ์ภาคการเกษตรของไทยที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน สรุปประเด็นที่น่าสนใจที่จะนำไปสู่การวางแผนพัฒนาในระยะยาว ได้แก่ การพัฒนาเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรใน เรื่องการเข้าถึงข้อมูลเพื่อนำมาใช้ประโยชน์และการรวมกลุ่มให้เข้มแข็ง ระบบการผลิตเพิ่มผลผลิตต่อหน่วย พื้นที่ภายใต้ข้อจำกัดของขนาดพื้นที่ถือครอง ซึ่งมีแนวโน้มลดลงในอนาคต ปัจจัยการผลิตต้องหาแนวทาง รองรับปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นและมีแนวโน้มเพิ่มความรุนแรงเพิ่มขึ้น ได้แก่ แรงงานเกษตรอายุเฉลี่ยสูงขึ้นและเกษตรกรรุ่นใหม่มีจำนวนน้อย ดินและน้ำมีปัญหาจากการใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่เหมาะสม พื้นที่ชลประทานที่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ที่มีศักยภาพ เกษตรกรรายย่อยยังมีข้อจำกัดในการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร รวมทั้งยังจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพื่อใช้ตลอดห่วงโซ่ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต การแปรรูปบรรจุภัณฑ์ และระบบโลจิสติกส์ เช่น การผลิตพืช สัตว์พันธุ์ดีและการกระจายพันธุ์ให้ทั่วถึง จำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาหนี้สินและที่ดินทำกินของเกษตรกร กรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินของเกษตรกรมี แนวโน้มลดลงมากจากอดีต ส่วนหนึ่งมาจากปัญหาหนี้สินจากการขาดทุนในการทำการเกษตร ในส่วนของผลผลิตการเกษตรจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการผลิตให้ได้มาตรฐานตามความต้องการของตลาด มีการพัฒนามาตรฐานสินค้าเกษตรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถกำหนดเป็นมาตรฐานสินค้าเกษตรของอาเซียนและ มาตรฐานสินค้าเกษตรของโลกต่อไป สินค้าเกษตรต้องมีการพัฒนาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรและผลิตสินค้าคุณภาพสูง เช่น สินค้าเกษตรอินทรีย์เพื่อหนีจากตลาดล่างและเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันให้ภาคการเกษตรของไทย ทั้งนี้ การผลิตภาคเกษตรยังจำเป็นต้องพึ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมให้เกษตรกรทำการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) อย่างไรก็ตาม ภาคการเกษตรยังต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับโลก คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางในการรับมือกับปัญหาดังกล่าว ที่มีแนวโน้มจะทวีความรุนแรง ขึ้นเรื่อย ๆ โดยเพิ่มการจัดสรรงบประมาณในส่วนของการวิจัยและพัฒนาในเรื่องดังกล่าวและการพัฒนา เทคโนโลยีและนวัตกรรมอื่น ๆ ประเด็น

³⁴ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2561). เศรษฐกิจการค้า และการลงทุนในคาบสมุทรอินโดจีน 2561. ขอนแก่น: ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการภาครัฐที่มี ประสิทธิภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่อง การปรับปรุงโครงสร้างและภารกิจขององค์กร เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุง กฎหมาย กฎ ระเบียบด้านการเกษตรให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสถานการณ์

ยุทธศาสตร์เกษตรและสหกรณ์ ระยะ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) มุ่งในการแก้ไขจุดอ่อนและ เสริม จุดแข็งให้เอื้อต่อการพัฒนาภาคการเกษตรในระยะยาว เพื่อบรรลุวิสัยทัศน์ “เกษตรกรรมมั่นคง ภาคการเกษตร มั่งคั่ง ทรัพยากรการเกษตรยั่งยืน” โดยมีแนวทางไปสู่เป้าหมาย คือ ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความเข้มแข็งให้กับ เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร ยุทธศาสตร์ที่ 2 เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และยกระดับมาตรฐานสินค้า ยุทธศาสตร์ที่ 3 เพิ่มความสามารถในการแข่งขันภาคการเกษตรด้วย เทคโนโลยีและนวัตกรรม ยุทธศาสตร์ ที่ 4 บริหารจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อมอย่าง สมดุลและยั่งยืน และ ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนา ระบบบริหารจัดการภาครัฐ

รัฐบาลนายกรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้กำหนดนโยบายสำคัญของกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ จำนวน 15 นโยบาย ดังนี้

- 1 ระบบการส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่
- 2 ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)
- 3 พัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer
4. บริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก (Zoning by Agri-map)
5. พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน (GAP)
6. เกษตรอินทรีย์
7. ตลาดสินค้าเกษตร
8. การส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่
9. แผนการผลิตและการตลาดข้าวครบวงจร
10. การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ
11. การส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าและการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรทดแทนแรงงาน
12. การพัฒนาสถาบันเกษตรกรรูปแบบประชารัฐ
13. ธนาคารสินค้าเกษตร
14. การช่วยเหลือด้านหนี้สินสมาชิกสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร
15. การจัดระเบียบประมงให้เป็นไปตามมาตรฐาน

ซึ่งจากการวิเคราะห์พบว่า นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกพืชสวนของจังหวัด ศรีสะเกษมี 4 นโยบายหลัก ได้แก่ ระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่, ศูนย์เรียนรู้การเพิ่ม

ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร, การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก, การพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน ซึ่งในแต่ละนโยบายมีรายละเอียด ดังนี้

ระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่

ประเทศไทยมีการทำการเกษตรมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยภาคเกษตรของประเทศไทยมีความ ได้เปรียบกว่าหลาย ๆ ประเทศ ทั้งในเรื่องของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมกับการทำการเกษตร รวมไปถึงทักษะและความชำนาญของเกษตรกร ทำให้ประเทศไทยสามารถผลิตและส่งสินค้า เกษตรออกไปขายยังต่างประเทศ สร้างรายได้ให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ยางพารา ปาล์มน้ำมัน และอ้อย แต่ในปัจจุบันการแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศดำเนินไปอย่างเข้มข้น รวมไปถึงปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า ส่งผลให้กำลังซื้อผลผลิตลดลง และผลดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรโดยตรง และนอกจากปัญหาจากปัจจัยภายนอกประเทศแล้วเกษตรกร ไทยยังต้องประสบกับปัญหาทั้งด้านการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรทำให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักในการดูแลช่วยเหลือเกษตรกร เร่งดำเนินนโยบายด้านการปฏิรูปการเกษตรของ ประเทศไทย เพื่อให้ประชาชนภาคเกษตรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและหนึ่งในการดำเนินนโยบายที่สำคัญคือ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) เพื่อเป็นการปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตรให้เกิด ประสิทธิภาพในการผลิตสินค้าเกษตร ลดต้นทุนที่ใช้ในการผลิต และเพิ่มโอกาสในการแข่งขันให้กับเกษตรกรไทย การดำเนินนโยบายดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ของตนและการส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชชนิดเดียวกันใน พื้นที่ใกล้เคียงกันในรูปแบบของเกษตรแปลงใหญ่

ในด้านของการใช้ประโยชน์จากที่ดินของประเทศไทยพบว่า ประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 320.69 ล้าน ไร่ มีการแบ่งการใช้ประโยชน์ออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและพื้นที่ใช้ประโยชน์นอกการเกษตร จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรพบว่า ในปี พ.ศ. 2556 พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทยอยู่ที่ 149.23 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 46.53 ของพื้นที่ทั้งหมด ดังรายละเอียดในตารางที่ 1³⁵

ตารางที่ 2.1 พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรของประเทศไทย

(หน่วย : ล้านไร่)

ปี	2552	2553	2554	2555	2556
----	------	------	------	------	------

³⁵ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. สถานการณ์สินค้าเกษตรที่สำคัญและแนวโน้ม ปี 2559. เข้าถึงได้จาก <http://www.oae.go.th/download/journal/trends2559.pdf> 2559

ปี	2552	2553	2554	2555	2556
พื้นที่ทั้งหมด	320.69	320.69	320.69	320.69	320.69
พื้นที่ป่าไม้	107.24	107.24	107.24	107.24	102.11
ใช้ประโยชน์ทางเกษตร	149.69	149.41	149.24	149.24	149.23
- นาข้าว	70.60	70.27	69.98	69.96	69.96
- พืชไร่	31.50	31.29	31.14	31.15	31.15
- สวนไม้ผล / ไม้ยืนต้น	34.36	34.71	34.90	34.91	34.91
- สวนผัก / ไม้ดอก/ไม้ประดับ	1.34	1.35	1.39	1.39	1.39
- พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร อื่นๆ	11.87	11.76	11.80	11.80	11.80
ใช้ประโยชน์นอกการเกษตร	63.76	64.03	64.20	64.21	69.34

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร 2559

จากข้อมูลการใช้ประโยชน์พื้นที่ข้างต้น จะเห็นได้ว่า พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร และพื้นที่ป่าไม้ มีแนวโน้มลดลง แต่ในส่วนของพื้นที่ใช้ประโยชน์นอกภาคเกษตรมีแนวโน้มขยายตัวเพิ่มขึ้น ในส่วนของการใช้ ประโยชน์ทางการเกษตร มีการใช้ประโยชน์ในการปลูกข้าวมากที่สุด โดยมีการใช้ประโยชน์อยู่ที่ 69.96 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 46 ของการใช้ประโยชน์ทางการเกษตรทั้งหมด รองลงมา คือการปลูกไม้ผล และไม้ยืนต้น คิด เป็นร้อยละ 23 และการปลูกพืชไร่ คิดเป็นร้อยละ 20 ตามลำดับ

ถึงแม้ว่าที่ผ่านมามาประเทศไทยจะมีการดำเนินนโยบายเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในด้าน การทำ การผลิต รวมไปถึงการส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยมีการรวมกลุ่มกันเพื่อทำการผลิตสินค้าในรูปของ กลุ่มเกษตรกร เพื่อ สร้างอำนาจในการต่อรอง รวมไปถึงลดต้นทุนในการผลิตสินค้าทั้งจากการรวมกัน ชื่อปัจจัยการผลิตในปริมาณ มาก และการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการผลิตแต่เกษตรกรของ ไทยยังไม่มีจัดการในลักษณะการรวมกลุ่มมากนัก ซึ่งจะเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาภาค เกษตรของไทยในอนาคต³⁶

³⁶ เดชรัตน์ สุขกำเนิด. การเกษตรและเศรษฐกิจไทย. ในภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร, เศรษฐศาสตร์เกษตรเบื้องต้น.2558, หน้า 30

นโยบายเกษตรแปลงใหญ่

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของโลก แต่ที่ผ่านมากภาคเกษตรของประเทศไทยยังต้องเผชิญกับปัญหาทางการผลิตสินค้าเกษตรทั้งในด้านของความสัมพันธ์ของทรัพยากร ปัญหาภัยแล้งและอุทกภัย ปัญหาด้านราคาสินค้าที่มีความผันผวน รวมไปถึงปัญหาด้านการผลิตที่ยังมีประสิทธิภาพการผลิตต่ำส่งผลให้ภาครัฐมีความพยายามที่จะเข้ามาแก้ปัญหาดังกล่าวเพื่อให้ประชาชนในภาคเกษตรมีความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถทำการผลิตได้อย่างยั่งยืน โดยมีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้ขับเคลื่อนการ แก้ปัญหาที่สำคัญ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาของกระทรวง (Road Map) โดยมีโครงการที่สำคัญคือ การปรับโครงสร้างการผลิตสินค้าเกษตร ด้านสินค้าพืช ปศุสัตว์ และสินค้าประมง โดยมี การดำเนินการมาตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2558 และในการปรับโครงสร้างการผลิตนั้นจะให้ความสำคัญในเรื่องของ การลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรรายย่อยเพิ่มผลผลิตต่อไร่ เพิ่มศักยภาพในการโดยการรวมแปลงเป็นแปลง ใหญ่ ก่อให้เกิดกิจกรรมลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งเป็นการเพิ่มโอกาสในการแข่งขันให้กับสินค้าเกษตร³⁷

ในการส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่นั้น เป็นการส่งเสริมโดยยึดพื้นที่ทำการเกษตรเป็นหลัก ในการดำเนินงาน ทำการพัฒนาตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำและมีการดำเนินการในลักษณะบูรณาการร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนเพื่อจัดการบริหารที่ดินให้เกิดประโยชน์และสอดคล้องกับศักยภาพ ของพื้นที่นั้นๆ โดยองค์ประกอบของการส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่ ประกอบไปด้วย 4 ส่วน ได้แก่³⁸

ผู้จัดการพื้นที่ (Field Manager) ในช่วงแรกของการส่งเสริมนั้นจะมอบหน้าที่ให้กับนักส่งเสริมการเกษตรหรือเกษตรอำเภอในแต่ละพื้นที่เป็นผู้ทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่ทุกกิจกรรมตลอดห่วงโซ่อุปทาน และเมื่อการส่งเสริมเข้าสู่ระยะที่สอง จะมีการถ่ายทอดความรู้และฝึกอบรมเกษตรกร เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้จัดการแปลงต่อไป

พื้นที่แปลงใหญ่ (Land Plot) เป็นการรวมแปลงเกษตรของเกษตรกร โดยรวมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกัน มีการเพาะปลูกพืชชนิดเดียวกันมีผู้จัดการพื้นที่เป็นผู้บริหารจัดการแปลงผลิต การใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีเพื่อมาช่วยให้การผลิตเกิดประสิทธิภาพรวมถึงการบริหารจัดการ ด้านการตลาดเพื่อสร้างอำนาจต่อรองให้กับสมาชิกโดยการบริหารจัดการแปลงนั้นจะมีการทำอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามเป้าหมาย และดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการดำเนินการส่งเสริมนโยบายเกษตรแปลงใหญ่นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิด

³⁷ อภิชาติ พงษ์ศรีหตุลชัย.ระบบส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่.การประชุมเกษตรกรและสหกรณ์จังหวัด. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557.

³⁸ กรมส่งเสริมการเกษตร. 2559. ถอดบทเรียนการส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ ปี 2559.[Online] http://www.bigfarm.doae.go.th/?page_id=41. สืบค้นเมื่อกันยายน 2562.

ความร่วมมือในการผลิตของเกษตรกรที่เป็นรายย่อย เพื่อให้เกิดการผลิตที่ประหยัดต่อขนาด และเพิ่มอำนาจการต่อรองให้กับ เกษตรกร รวมไปถึงเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และเกษตรกร เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านการเกษตรอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการดำเนินโครงการเกษตรแปลงใหญ่

ในส่วนของการส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่ในช่วงแรกนั้น เป็นการส่งเสริมในพื้นที่นำร่อง ใน 9 ประเภทสินค้าเกษตร ได้แก่ ข้าว พืชไร่ ไม้ยืนต้น ผัก/สมุนไพร ไม้ผล หม่อน กัญชง ไม้ปศุสัตว์และประมง โดยพื้นที่แปลงใหญ่ต้นแบบได้กระจายไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย รวมทั้งหมด 600 แปลง 32 ชนิดสินค้า และมีเกษตรกรเข้าร่วม 96,554 ราย ซึ่งพืชที่มีการส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่มากที่สุด คือข้าว ซึ่งมีเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการจำนวน 63,741 ราย คิดเป็นพื้นที่ 944,718.30 ไร่ รองลงมาคือ ไม้ยืน ต้น พืชไร่ และไม้ผล ตามลำดับ นอกจากนี้ ผลการดำเนินงานโครงการนำร่องทำเกษตรแปลงใหญ่ โดยมี จุดมุ่งหมายอยู่ที่การลดต้นทุนการผลิตให้ได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของต้นทุนทั้งหมด และเพิ่มผลผลิตไม่น้อย กว่าร้อยละ 20 ของปริมาณผลผลิตที่สามารถผลิตได้พบว่าผู้ที่เข้าร่วมโครงการมีต้นทุนการผลิตที่ลดลงและมี สัดส่วนของผลผลิตเพิ่มขึ้น ดังรายละเอียดที่แสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ผลการดำเนินงานโครงการนำร่องทำเกษตรแปลงใหญ่

ประเภท	พื้นที่ (ไร่)	เกษตรกร (ราย)	ลดต้นทุน (%)	เพิ่มผลผลิต (%)
ข้าว	944,718.30	63,741	22.87	13.00
พืชไร่	169,362.25	9,384	22.70	27.80
ไม้ยืนต้น	283,964.54	7,751	14.90	18.70
ผัก/สมุนไพร	11,806.25	2,592	16.50	30.20
ไม้ผล	62,019.08	6,674	15.70	15.40
หม่อน	834.00	382	10.00	10.00
กัญชง	607.25	33	10.00	10.00
ปศุสัตว์	25,017.75	3,638	5.20	15.70
ประมง	28,798.50	2,070	8.60	8.10
รวม	1,538,398.50	96,554	17.90	15.60

ที่มา : สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร, 2559

นอกจากจะแบ่งออกตามชนิดสินค้าแล้ว ในการแบ่งพื้นที่ส่งเสริมการดำเนินการเกษตรแปลงใหญ่ นั้น กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ทำการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 9 เขต ครอบคลุมพื้นที่ ทั้งหมด 77 จังหวัด โดยจำแนกตามลักษณะของพื้นที่ ได้แก่

เขตที่ 1 ประกอบด้วย จังหวัดชัยนาท นนทบุรี ปทุมธานี ลพบุรี สระบุรี สิงห์บุรี พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง

เขตที่ 2 ประกอบด้วย จังหวัดกาญจนบุรี นครปฐม ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สุพรรณบุรี

เขตที่ 3 ประกอบด้วย จังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง สระแก้ว

เขตที่ 4 ประกอบด้วย จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี

เขตที่ 5 ประกอบด้วย จังหวัดตรัง นราธิวาส ปัตตานี พัทลุง ยะลา สงขลา สตูล

เขตที่ 6 ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน

เขตที่ 7 ประกอบด้วย จังหวัดชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ อุบลราชธานี

เขตที่ 8 ประกอบด้วย จังหวัดกระบี่ ชุมพร นครศรีธรรมราช พังงา ภูเก็ต ระนอง สุราษฎร์ธานี

เขตที่ 9 ประกอบด้วย จังหวัดกำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ พิจิตร สุโขทัย อุตรดิตถ์ อุทัยธานี

ซึ่งในแต่ละเขตพื้นที่นั้น มีการส่งเสริมการปลูกพืชแปลงใหญ่แตกต่างกันออกไป โดยพืชที่มีการส่งเสริมมากที่สุด ได้แก่ ข้าว ซึ่งปลูกในทุกพื้นที่ ยกเว้นเขตที่ 8 โดยคิดเป็นร้อยละ 61 ของพื้นที่ส่งเสริมทั้งหมด ซึ่งการส่งเสริมในช่วงแรก เป็นการเข้าไปส่งเสริมให้กับกลุ่มเกษตรกรที่มีการรวมตัวกันอยู่แล้วในพื้นที่ รวมไปถึงส่งเสริมกับเกษตรกรที่ทำการผลิตโดยผ่านมาตรฐานการเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practices: GAP) โดยผลจากการเข้าไปส่งเสริมการแปลงใหญ่ของข้าว ในปีพ.ศ. 2559 ที่ผ่านมา พบว่า ก่อนมีการเข้าไปส่งเสริมการปลูกพืชแปลงใหญ่ เกษตรกรมีต้นทุนเฉลี่ยอยู่ที่ 4,213.13 บาท/ไร่และเกษตรกร ผู้ปลูกข้าวที่มีต้นทุนสูงสุด คือ เกษตรกรในจังหวัดแพร่ โดยมีต้นทุนเฉลี่ยอยู่ที่ 5,803 บาท/ไร่ส่วนเกษตรกรผู้ ปลูกข้าวที่มีต้นทุนต่ำที่สุด คือ เกษตรกรในจังหวัดปราจีนบุรี โดยมีต้นทุนเฉลี่ยอยู่ที่ 2,983 บาท/ไร่และมี การเข้าไปส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่ พบว่า เกษตรกรมีต้นทุนการผลิตเฉลี่ยอยู่ที่ 3,268.45 บาท/ไร่ โดยจังหวัดที่มีต้นทุนเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ จังหวัด

สุโขทัย โดยมีต้นทุนเฉลี่ยอยู่ที่ 1,792 บาท/ไร่และจังหวัดที่มีต้นทุน เฉลี่ยสูงที่สุด คือ จังหวัดลำปาง โดยมีต้นทุนเฉลี่ยอยู่ที่ 4,441 บาท/ไร่

จากผลการเข้าไปส่งเสริมการทำเกษตรแปลงใหญ่ในปีพ.ศ. 2559 พบว่า ไม้ผล ได้แก่ ทุเรียน และ มังคุดมีการเปลี่ยนแปลงของต้นทุนโดยทุเรียนมีต้นทุนที่ลดลงเฉลี่ยจาก 10,770 บาท/ไร่ เหลือ 8,616 บาท/ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 20.00 ของต้นทุนทั้งหมด และมังคุดมีต้นทุนที่ลดลงเฉลี่ยจาก 3,265 บาท/ไร่ เหลือ 2,565 บาท/ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 21.44 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งในส่วนของ การลดต้นทุนนั้น เกษตรกร สามารถลดต้นทุนได้จากกิจกรรมต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เรื่องของ การใช้ปุ๋ยเคมีและการรวมกลุ่ม กันซื้อปัจจัยการผลิต ซึ่งก่อนมีการซื้อปุ๋ยเคมีนั้น จะมีการสำรวจ คุณภาพดินเพื่อดูปริมาณปุ๋ยเคมีที่เหมาะสม และมีการสำรวจความต้องการจากสมาชิกในกลุ่มแล้วจึง ทำการซื้อร่วมกัน เพื่อลดต้นทุนค่าปุ๋ยเคมี นอกจากนี้ ยังมีการให้ความรู้ในการเก็บเกี่ยวผลผลิต และ กระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและตรงตามความต้องการของตลาด ส่งผล ให้สามารถขายสินค้าได้มากขึ้น ซึ่งผลการจากเข้าไป ส่งเสริมทำให้ปริมาณผลผลิตของทุเรียนและมังคุด เพิ่มขึ้น ร้อยละ 33.90 และร้อยละ 8.77 ตามลำดับ

นโยบายศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) คือ แหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้า เกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชน และศูนย์กลางการบริการและแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูล ข่าวสารของหน่วยงานต่างๆ กับเกษตรกรในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบ ความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรในชุมชน ในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรม การเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด

องค์ประกอบศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรเป็นของชุมชน บริหาร จัดการโดยเกษตรกรต้นแบบ และชุมชนร่วมกับนักส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ใน พื้นที่ และเป็นกลไกส่งเสริมการเกษตร ในการบูรณาการวิชาการ ข้อมูลข่าวสาร ของหน่วยงานต่างๆ กับเกษตรกรในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในแต่ละศูนย์ อาจมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป มีหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ที่ชัดเจน ซึ่งเกษตรกรในชุมชน สามารถเข้ารับการเรียนรู้ได้ตามหลักสูตรและแผนที่กำหนด สำหรับวิธีการเรียนรู้เน้นหลักการ เรียนรู้ จากของจริงในฐานเรียนรู้ต่างๆ และลงมือปฏิบัติจริงร่วมกันในแปลงเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ฯ มี องค์ประกอบหลัก ที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ

เกษตรกรต้นแบบ เป็นเกษตรกรเจ้าของแปลงเรียนรู้ ที่เป็น Smart Farmer มีความรู้ ทักษะ และความพร้อม ในการถ่ายทอดความรู้ และประสบความสำเร็จในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยน

กิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด เป็นที่ยอมรับ และสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรรายอื่นๆ ในชุมชน

แปลงเรียนรู้ เป็นแปลงของเกษตรกรต้นแบบที่ทำการผลิตสินค้าเกษตร สามารถใช้ประโยชน์ในการสาธิตวิธีการและสาธิตผลให้กับเกษตรกรในชุมชนได้เรียนรู้หลักสูตรการเรียนรู้เป็นชุดเนื้อหาวิชาที่ตอบโจทย์และประเด็นปัญหาทางการเกษตรของชุมชน โดยเกษตรกรต้นแบบ นักวิชาการเกษตร นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ และหน่วยงานต่างๆ ร่วมกันวิเคราะห์และกำหนดขึ้น

ฐานเรียนรู้ เป็นจุดเรียนรู้เรื่องที่สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนรู้ เช่น การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน การผลิตเมล็ดพันธุ์ การผลิตสารชีวภาพ การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร การจัดการศัตรูพืช ฯลฯ เพื่อใช้ในการจัดแสดง และการฝึกปฏิบัติ ให้ผู้เรียนรู้ได้เห็นและนำไปปฏิบัติต่อเองได้

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ ที่ทำให้ศูนย์เรียนรู้มีความสมบูรณ์มากขึ้น เช่น ศาลาเรียนรู้ ศาลาข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ข้อมูลประจำศูนย์ เป็นต้น

บทบาทหน้าที่ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน ให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรในชุมชน ให้บริการด้านการเกษตรอื่นๆ และให้บริการแก้ปัญหาและรับเรื่อง ร้องเรียนของเกษตรกร รวมทั้งเป็นจุดศูนย์กลางในการพบปะของอาสาสมัครเกษตรกับนักวิชาการเกษตร นักส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่

การใช้ประโยชน์

1. การใช้ประโยชน์ของเกษตรกร เกษตรกรในชุมชนสามารถเข้าเรียนรู้ตามหลักสูตร และแผนการถ่ายทอด ที่กำหนดโดยสามารถเข้าไปศึกษาและแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรต้นแบบที่ศูนย์เรียนรู้ฯ ในประเด็นวิชาการ เทคโนโลยี หรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างฤดูกาลผลิต ซึ่งทำให้ได้รับการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาด้านการเกษตรได้ตรงต่อความต้องการ และทันต่อสถานการณ์ รวมทั้งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการแจ้งข่าวของนักส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. การใช้ประโยชน์ของหน่วยงานต่างๆ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร เป็นจุดที่หน่วยงาน ต่างๆ สามารถเข้าไปดำเนินการส่งเสริมการผลิต ทั้งพืช สัตว์ประมง ฯลฯ ให้บริการทางวิชาการ และข้อมูลข่าวสารต่างๆ แก่เกษตรกรในชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งฝึกงานของนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น

นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรตามแผนที่การเกษตรเชิงรุก

เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2555 รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ได้มอบนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานให้กับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยกำหนดนโยบายเฉพาะที่มีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาให้ “เกษตรกรไทยเป็น Smart Farmer โดยมี Smart Officer เป็นเพื่อนคู่คิด” โดยกำหนดแนวทางหนึ่งในการพัฒนาคือ กำหนดให้ทุกจังหวัดโดยเกษตรและสหกรณ์จังหวัด ทำแผนการพัฒนาการเกษตรระดับจังหวัด โดยมีข้อมูล Zoning สินค้าเกษตรทุกชนิดในจังหวัด มีทะเบียนเกษตรกร ที่ตั้งฟาร์ม แหล่งรวบรวมผลผลิตและกระจายสินค้า การตลาดภายในภายนอกจังหวัด แหล่งแปรรูปต้นทุน ราคาการตลาด สภาพดิน แหล่งน้ำฤดูกาล ฯลฯ เพื่อวางแผน Zoning สินค้าเกษตรต่อไป และแนวทางการดำเนินงานอื่นๆ ที่ต้องดำเนินการร่วมกันอย่างบูรณาการ

นอกจากนั้น คณะรัฐมนตรีได้กำหนดยุทธศาสตร์ 4 ยุทธศาสตร์เพื่อขับเคลื่อนประเทศในปี 2557 และ การรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสบนความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม ยุทธศาสตร์การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ ยุทธศาสตร์การปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ จากยุทธศาสตร์สำคัญดังกล่าว ส่งผลให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงมีนโยบายปฏิรูปการเกษตรประเทศไทย (ปี 2556-2561) เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศดังกล่าว โดยกำหนดโครงการที่เป็น Flagship Project จำนวน 8 โครงการ เพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

(1) ยุทธศาสตร์ที่ 1 จำนวน 7 โครงการ คือ

- โครงการบริหารจัดการเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญ (Zoning)
- โครงการเมืองเกษตรสีเขียว (Green Agriculture City)
- โครงการพัฒนาเกษตรกรสู่ Smart Farmer
- โครงการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน
- โครงการเพิ่มศักยภาพด้านสินค้าเกษตรชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- โครงการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการผลิตเมล็ดพันธุ์รองรับประชาคมอาเซียน
- โครงการส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงานเกษตร

(2) ยุทธศาสตร์ที่ 3 จำนวน 1 โครงการ คือโครงการเพิ่มพื้นที่ชลประทาน โดย ดำเนินงานตามนโยบายและโครงการต่างๆ อย่างบูรณาการ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer นโยบาย Zoning นโยบาย Commodity และนโยบายอื่นๆ เพื่อให้ 1 บรรลุเป้าหมายการพัฒนา ทั้งประโยชน์ในการบริหารจัดการด้านการเกษตรและประโยชน์เพื่อ เกษตรกรที่

จะได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมี รายได้เพิ่มขึ้น (ไม่ต่ำกว่า 180,000 บาท/ครัวเรือน/ปี) และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งนี้ รองนายกรัฐมนตรีและ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีความ มุ่งหวังให้การพัฒนาเกษตรกรเกิดผลเป็นรูปธรรม และให้มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันของส่วน ราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้ง ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งภาคีเครือข่ายจากภายนอกในการพัฒนาภาคต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อ เป้าหมายการปฏิรูปภาคเกษตรกรรมให้ประสบความสำเร็จต่อไป

3. กรอบแนวคิดและหลักการสำคัญของนโยบาย Zoning กรอบแนวคิด zoning = area + commodity + human resource กรอบ แนวคิด Zoning = Area + Commodity + Human Resource มีสาระสำคัญคือ การขับเคลื่อน นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) ใน พื้นที่หนึ่งให้ประสบความสำเร็จต้องอาศัยความพร้อมของปัจจัยหลัก 3 ด้าน ในการขับเคลื่อน ประกอบด้วยการบริหารจัดการพื้นที่และ ทรัพยากรที่เหมาะสม ผลผลิตสินค้าได้ตรงตามความต้องการ ของตลาด รวมทั้งการมีบุคลากรด้าน การเกษตร ทั้งเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่จะทำหน้าที่บริหาร จัดการการผลิตทางการเกษตร ตลอดห่วง โซ่คุณค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แต่อย่างไรก็ตามพบว่า ข้อมูลข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ นั้น มีความแตกต่างกัน โดยในบางพื้นที่มีความพร้อมสำหรับการพัฒนา เช่น พื้นที่ที่มีความเหมาะสมและ โครงสร้างพื้นฐานเอื้ออำนวย สินค้าหลักในพื้นที่มีราคาดีมีตลาดรองรับ มีบุคลากรทั้ง Smart Farmer และ Smart Officer ที่มีความพร้อมในการบริหารจัดการการผลิตทาง การเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่า ของสินค้าเกษตรต่างๆ ในพื้นที่นั้น เป็นต้น แต่ในบางพื้นที่ขาดความพร้อมในบางเรื่อง หรือมีปัญหาที่ ต้องเร่งแก้ไขก่อนการพัฒนา ในแต่ละพื้นที่จึงไม่สามารถใช้รูปแบบ วิธีการเหมือนกันได้หน่วยงานใน พื้นที่และคณะกรรมการระดับจังหวัดจะต้องกำหนดมาตรการ โครงการและกิจกรรมในการพัฒนา ที่ เหมาะสมและสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย พื้นที่และสินค้า โดยคำนึงถึงข้อมูลข้อเท็จจริงจากปัจจัย ทั้ง 3 ด้าน ที่ดำเนินการ สํารวจ รวบรวม ตรวจสอบ ข้อมูล ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาแล้วเป็นสำคัญสำหรับ ชนิดของข้อมูลที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในปัจจัยหลักทั้ง 3 ด้าน ได้ประมวลไว้เป็นตัวอย่าง ตามซึ่ง หน่วยงานทั้งในส่วนกลางและจังหวัดจำเป็นต้องทราบ เพื่อ นำมาพิจารณากำหนดแนวทางการพัฒนา หรือตัดสินใจในการแนะนำและส่งเสริมแก่เกษตรกรอย่าง เหมาะสม การให้ได้มาของข้อมูลที่สำคัญ ดังกล่าวกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ขอความ ร่วมมือให้หน่วยงานทั้งในและนอกสังกัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับ จังหวัด ดำเนินการ สํารวจ รวบรวม ตรวจสอบข้อมูล ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จากในพื้นที่มาเป็นระยะซึ่งการบริหารจัดการข้อมูลดังกล่าว มีความสำคัญและส่งผล ต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนนโยบาย Zoning เป็นอย่างมากซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะเป็นปัจจัยใน การพิจารณากำหนดมาตรการโครงการ กิจกรรม เพื่อพัฒนาการเกษตรให้ตรงตามศักยภาพและ เหมาะสมกับพื้นที่ ให้บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาตามกรอบแนวคิด Zoning = Area +

Commodity + Human Resource ซึ่งต้องมีการบูรณาการ นโยบายต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยเฉพาะการพิจารณาความเชื่อมโยง ของกรณีที่เกิดจากข้อมูล/ ข้อเท็จจริงในพื้นที่และข้อมูลจากส่วนกลางทั้งด้านพื้นที่และทรัพยากร (Area & Resource) ด้าน สินค้า (Commodity) และด้านทรัพยากรบุคคลากร (Human Resource: Smart Farmer & Smart Officer) โดยจับคู่กรณีต่างๆ แล้วกำหนดโครงการ/ กิจกรรมแนวทางการตอบสนองต่อกรณีรวมทั้ง ช่วงเวลาในการดำเนินการที่เหมาะสมเป็นต้น ดังตัวอย่าง การขับเคลื่อนนโยบายตามกรอบแนวคิด Zoning = Area + Commodity + Human Resource กล่าวคือ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด ต้องอาศัยปัจจัยหลัก ทั้ง 3 ด้าน ทั้งด้านพื้นที่และทรัพยากร (Area & Resource) ด้านสินค้า (Commodity) และด้านคน (Human Resource: Smart Farmer & Smart Officer) ร่วมกันขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว ให้ ประสบความสำเร็จโดยดำเนินการขับเคลื่อนและบูรณาการนโยบายต่างๆ ประกอบด้วยโครงการ One ID Card for Smart Farmer เพื่อตรวจสอบสิทธิของเกษตรกร และบริการ e-services ด้านต่างๆ ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การสำรวจคัดกรองเกษตรกรและแบ่งเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย Smart Farmer ต้นแบบ Existing Smart Farmer และ Developing Smart Farmer ว่าในพื้นที่มีแต่ละกลุ่มเท่าใดและนโยบาย Zoning เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพิจารณาความเหมาะสมของการ ผลิตสินค้าเกษตรชนิดต่างๆ ในพื้นที่รวมทั้งนโยบาย Commodity เพื่อเป็นข้อพิจารณาในการกำหนดปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรชนิดต่างๆ ในพื้นที่ เช่นกันหลังจากนั้น นำข้อมูลทั้งหมด นำเสนอในรูปแบบแผนที่และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในพื้นที่ไปดำเนินการสำหรับ

ตัวอย่างที่ได้นำเสนอคือ พื้นที่ตำบลบ้านพริก อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก จากข้อมูลพื้นที่เขตความเหมาะสมในการปลูกข้าวพบว่า ตำบลนี้อยู่ในเขตชั้นความเหมาะสมปานกลางและเหมาะสมเล็กน้อย เมื่อนำข้อมูลเกษตรกรแต่ละรายลงแผนที่ จะทราบได้ว่าเกษตรกรที่ยังเป็น Developing Smart Farmer เนื่องจากสาเหตุใด เช่นปลูกพืชในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม มีกระบวนการผลิตที่ไม่ดีทำให้ สามารถกำหนดโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาและส่งเสริมเกษตรกรรายนั้นๆ ได้ตรงตามความ ต้องการรวม ทั้งการดำเนินงานและการติดต่อประสานงานของ Smart Officer ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในพื้นที่และองค์ความรู้ทางการเกษตรสาขาต่างๆ ของกรมเป็นผู้ให้คำแนะนำและประสานงานกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในพื้นที่ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนโดยใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในการช่วยเหลือให้คำปรึกษากับเกษตรกรในพื้นที่รวมทั้งการเรียนรู้และถ่ายทอดบทเรียนซึ่งกันและกันระหว่าง Smart Farmer ต้นแบบกับเกษตรกรรายอื่นๆ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่และสินค้าได้อย่างเหมาะสมและสามารถบริหารจัดการการผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่คุณค่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้การตลาดเป็นตัวชี้้นำในการส่งเสริมการผลิต ซึ่งตั้งเป้าหมายว่าผลิตออกมาแล้วต้องขายได้ในราคาที่เหมาะสม

ดังที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร (Zoning) เป็นนโยบายที่มีแนวคิดและหลักการที่เป็นประโยชน์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ของเกษตรกรได้อย่างเป็นระบบและรูปธรรม ทั้งนี้หากแต่การขับเคลื่อนนโยบายให้ไปสู่การปฏิบัติ มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน ซึ่งมีเรื่องของคน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับนโยบายดังกล่าว ดังนั้นงานศึกษาจึงมุ่งเน้นที่ความเป็นไปได้ของนโยบาย ความคิดเห็นของเกษตรกรผลกระทบในด้านต่างๆ ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) ดำเนินงานภายใต้นโยบายรัฐบาลในการจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศเพื่อประโยชน์สูงสุดซึ่งในการบริหารพื้นที่เกษตรกรรม นอกจากคำนึงถึงเขตการผลิตที่ความเหมาะสมแล้ว ควรต้องพิจารณาประเด็นในเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การสร้างสมดุลระหว่างการผลิตและการตลาด การเพิ่มมูลค่าและลด ต้นทุนการจัดระบบขนส่ง (logistic) การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปี 2558 คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อภาคการเกษตรเนื่องจากสมาชิกสามารถเคลื่อนย้ายปัจจัยการผลิตได้อย่างเสรี การกำหนด เขตการใช้ที่ดินที่เหมาะสมมีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาด้านการเกษตรของไทยให้อยู่ในระดับที่ สามารถแข่งขันได้ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดชนิดพืชที่จะนำร่องในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ปลูกคือข้าวที่ไม่เหมาะสมเป็นอ้อยโรงงาน ซึ่งพิจารณาจากความเหมาะสมของดิน (Soil Suitability) และความ ต้องการของพืช (Crop Requirement) ตามแนวทางการกำหนดเขตเหมาะสม สำหรับพืชเศรษฐกิจของกรมพัฒนาที่ดิน

นโยบายการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรสู่มาตรฐาน

นโยบายด้านการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเพื่อให้ได้มาตรฐาน โดยทั่วไป กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดำเนินการภายใต้แนวทางการเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ระบบสินค้าเกษตรและอาหารในประเทศไทยได้ถูกแปรเปลี่ยนให้เป็นอุตสาหกรรมและผูกพันกับตลาดโลกสูงมากโดยประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายสำคัญไว้ที่การส่งออก ซึ่งผลจากการมุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกได้ก่อให้เกิดผลกระทบ จากการส่งเสริมการผลิตตามแนวทางดังกล่าว ทำให้มีการใช้สารเคมีในการผลิตกันอย่างกว้างขวาง และการใช้สารเคมีทางการเกษตรนี้เองที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพและความเจ็บป่วยของเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีตามมา การผลิตสินค้าเกษตรและอาหารให้ได้ปริมาณมากเพียงพอแก่การบริโภคและจำหน่ายด้วย การขยายพื้นที่ปลูกออกเป็นส่วน เป็นไร่ และมีการเลี้ยงสัตว์ เพื่อเป็นอาหารมีจำนวนมากขึ้น ตามแนวทางการส่งเสริมการผลิตเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการที่ชาวจีนเข้ามาตั้งหลักฐานประกอบอาชีพในประเทศไทยมากขึ้น ทำให้การนำเข้าพืชพันธุ์ผักของชาวจีนมาด้วยผักที่ชาวจีนนำมาปลูกในระยะแรกมีเพียงไม่กี่ชนิด แต่กลับเป็นที่นิยมบริโภคของคนไทยมากกว่าผักที่เป็นพืชพันธุ์ดั้งเดิมของไทยที่มี

มากมายกว่าร้อยละ ซึ่งผักของชาวจีนที่คนไทยนิยมบริโภคและมี การปลูกเพื่อจำหน่ายมีอยู่เพียง 16 ชนิด เช่น ผักคะน้า กะหล่ำปลี ผักกาดขาว ผักกาดเขียว ผักกาดหอม ผักชี ต้นหอม ต้นกระเทียม ต้นคื่นชैและหัวไชเท้า เป็นต้น ในขณะที่ ผักไทยที่มี เป็นร้อยละ เป็นร้อยละ กลับเป็นที่นิยมบริโภคเพียงไม่กี่ชนิด และบางชนิดก็ไม่มี การปลูกแล้วสำหรับอาหารประเภทเนื้อสัตว์นั้น มีความนิยมในการบริโภค เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะ เนื้อหมูโดยชาวจีนเป็นผู้ประกอบ อาชีพเลี้ยงหมูในขณะที่คนไทยจะไม่นิยมเลี้ยง ประกอบกับโอกาสที่ จะบริโภคเนื้อหมูและเนื้อสัตว์ต่างๆ มีไม่บ่อยนักยกเว้นในคราวงานเทศกาลและ งานนักขัตฤกษ์เท่านั้น แต่เมื่อชาวจีนประกอบ อาชีพเลี้ยงหมูกันมากขึ้น ประกอบกับชาวตะวันตก เข้ามาอาศัยในประเทศไทยมากขึ้น ความนิยม บริโภคเนื้อสัตว์ของคนไทยจึงมีเพิ่มขึ้น สาเหตุของการที่ ผลผลิตการเกษตรไม่ได้มาตรฐานเป็นเพราะการขาดความรู้ที่เหมาะสมทางการผลิต การขาดวัสดุ หรือปัจจัยการผลิตที่จะนำไปสู่การเพิ่มมาตรฐานการผลิต ซึ่งปัจจัยที่กำหนดมาตรฐานของผลผลิต การเกษตรได้แก่

(1) คุณภาพของปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์พันธุ์สัตว์ปศุสัตว์ ยากำจัดศัตรูพืช อาหารสัตว์ และ อุปกรณ์การเกษตร เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งของปัญหาคุณภาพของปัจจัยการผลิตนี้เกิดจากประสิทธิภาพ ในการบริหารโครงการของหน่วยงานรัฐบาลที่ทำหน้าที่ทำหน้าที่พัฒนาภาคเกษตรซึ่งเผชิญกับข้อจำกัด ต่างๆ ดังนี้

(1.1) กลไกการบริหารราชการ ซึ่งอาจทำให้เกิดการทุจริต ได้แก่การที่เจ้าหน้าที่ร่วมมือกับ ภาคเอกชนในการซื้อหาปัจจัยการผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน เช่น เมล็ดพันธุ์พันธุ์สัตว์ ปศุสัตว์และยา กำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ด้วยเหตุที่ปัจจัยที่นำไปสู่ประสิทธิภาพในการใช้ปัจจัยการผลิตมีอยู่หลาย ประการ เช่น ดินฟ้าอากาศ ความเอาใจใส่และประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรกร เป็นต้น

ดังนั้น แม้ว่าต่อมาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ใช้ไม่ได้ผลเพราะมีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน แต่ก็ยาก ต่อการตรวจสอบส่งผลให้การทุจริตเกิดขึ้นได้ง่าย

(1.2) ปัจจัยการผลิตหลายประการมาจากการผลิตของหน่วยงานราชการเอง เช่น เมล็ดพันธุ์ และพันธุ์สัตว์ซึ่งอาจผ่านกระบวนการผลิตและการเก็บรักษาที่ไม่ได้มาตรฐาน ส่งผลให้พันธุ์ พืช และสัตว์เหล่านั้นไม่ได้มาตรฐานตามไปด้วย

(2) ความรับรู้และความสามารถในการผลิตของเกษตรกร เป็นข้อจำกัดในการพัฒนาการ รับรู้ ใหม่ๆเพื่อนำมาปรับปรุงเทคนิคการผลิตของตนเอง

(3) ปัญหาการบริหารโครงการพัฒนาภาคเกษตรของหน่วยงานของรัฐอันได้แก่หน่วยงาน ด้าน วิชาการเกษตรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งรับผิดชอบในการพัฒนาภาคเกษตรโดยตรงยังมี ช่องว่างทางการประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการเกษตรซึ่งจะต้องเป็นผู้ สื่อสารความรู้ด้านการเกษตรไปถึงตัวเกษตรกร

(4) หน่วยงานด้านการส่งเสริมการเกษตรกระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน จึงขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่ทำหน้าที่คล้ายๆกัน ก่อให้เกิดปัญหาความซ้ำซ้อนในการทำงานและเกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงาน เช่น การแย่งกันเสนอโครงการและของบประมาณ รวมทั้งแย่งกันปฏิบัติงานในพื้นที่เดียวกัน แต่กลับเกี่ยงงานกันถ้างานนั้นไม่น่าไปสู่การได้มาซึ่งงบประมาณ

2.3 นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

ปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษมีพื้นที่ปลูกทุเรียน กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภوخุนหาญ อำเภอสรีรัตนะ และอำเภอกุสิงห์ โดยมีสวนทุเรียนที่ให้ผลผลิตแล้ว 2,890 ไร่ จากพื้นที่ปลูกทั้งหมด จำนวน 5,087 ไร่ เมื่อปีที่แล้ว มีทุเรียนหมอนทองขายเข้าตลาดประมาณ 4,000 ตัน ราคาขายขั้นต่ำเฉลี่ยกิโลกรัมละ 100 บาท สร้างรายได้เข้าจังหวัดประมาณ 400 ล้านบาท ในปีนี้ คาดว่าจะมีผลผลิตโดยรวมประมาณ 4,475 ตัน คาดว่าจะสร้างรายได้เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่า 447 ล้านบาท

ในปีนี ทางจังหวัดศรีสะเกษได้ร่วมมือกับบริษัท ประชาธิรัฐรักสามัคคีศรีสะเกษ (วิสาหกิจเพื่อสังคม) จำกัด และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมงานแสดงสินค้าและเจรจาทางธุรกิจ “Business Matching” ภายในงานเทศกาลผลไม้ปีนี้ เพื่อเปิดประตูการค้าและการลงทุน ทำให้ผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขายมาพบกัน สร้างโอกาสทางการแข่งขันและเพิ่มมูลค่าทางการค้า ช่วยส่งเสริมให้เกิดห่วงโซ่มูลค่า (Global Value Chain) ทางการค้าและการลงทุนในระยะยาว นอกจากนี้ บริษัท ประชาธิรัฐรักสามัคคีศรีสะเกษ วางแผนนำสินค้าทุเรียนภูเขาไฟและสินค้าเด่นของจังหวัดไปวางจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าชั้นนำทั่วประเทศอีกทางหนึ่ง”

นอกจากนี้ คุณภาพเงาะและทุเรียน ของจังหวัดศรีสะเกษเป็นผลไม้ในระดับการส่งออก และเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค ซึ่งจังหวัดได้เข้าไปดูแลในกระบวนการผลิตตั้งแต่การพัฒนาในระดับเกษตรกรชาว สวน และส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร ใน 2 พื้นที่หลักที่มีการปลูกทุเรียนจำนวนมาก อยู่ที่ อ.กันทรลักษ์ และ อ.ขุนหาญ ดูแลกระบวนการผลิตทุกขั้นตอนโดยเน้นในเรื่องของคุณภาพ ผลผลิตเป็นหลักทำให้เชื่อได้ว่า เงาะ ทุเรียนศรีสะเกษ คุณภาพดีแน่นอน ส่วนเรื่องพื้นที่การปลูกทุเรียนซึ่งลดลงนั้น เป็นไปตามกลไกด้านการผลิต และการตลาด เกษตรกรที่เคยปลูก หันไปทำสวนยางพารามากขึ้น ทางจังหวัดจึงได้เข้าไปดูแลเรื่องคุณภาพให้มากขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมปลูกทุเรียนอินทรีย์ตลอดจนการสร้างแบรนด์ “ทุเรียนดีศรีสะเกษ” ด้วยการจัดทำสติ๊กเกอร์ปิดไว้ที่ขั้วทุเรียนเพื่อยืนยันว่าเป็นทุเรียนจาก “ศรีสะเกษ”

สำหรับในส่วนของการดำเนินงานด้านการพัฒนาและการบริหารจัดการสินค้าทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ อย่างยั่งยืน จังหวัดศรีสะเกษได้มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องมาตลอด โดยมีส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในจังหวัด ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ สถานีพัฒนาที่ดินศรีสะเกษ และหน่วยงานอื่นๆทั้ง องค์การปกครองส่วน

ท้องถิ่น และองค์ภาคเอกชน ร่วมกันบูรณาการการดำเนินงานอย่างจริงจังจนสามารถขับเคลื่อนให้ทุเรียน ศรีสะเกษเป็นที่รู้จักและยอมรับของผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ และสำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ยังเป็นศูนย์กลางการดำเนินงานการพัฒนาทุเรียนศรีสะเกษ มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิตทุเรียน ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียน การรวมกลุ่มอาชีพ และการเชื่อมโยงตลาด โดยได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการส่งเสริมและพัฒนา

สำหรับด้านการตลาดนั้น แทบไม่มีปัญหา โดยปีนี้ทุเรียนโตและสุกเร็ว ให้ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ประมาณ 1.5 ตัน ซึ่งมีพ่อค้าท้องถิ่น และจากจังหวัดใกล้เคียง รวมทั้งพ่อค้าผู้ส่งออกทุเรียนจากภาคตะวันออก เข้ามารับซื้อเงาะ ทุเรียนเหมาสวน ถึงสวนของเกษตรกร เป็นการล่วงหน้า ราคาที่ซื้อขายชยับจาก 18-25 บาทต่อกิโลกรัมเมื่อปีที่แล้ว แต่พอมานี้ ราคาซื้อขายหน้าสวนอยู่ที่ราคา 28-35 บาท ทำให้เกษตรกรชาวสวนมีผลกำไรพวงจ.ศรีสะเกษ เปิดเผยอีกว่า เพื่อ เป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งผลิตผลไม้คุณภาพ เงาะ ทุเรียน รวมทั้งการเพิ่มช่องทางด้าน การตลาดสินค้าเกษตรและส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดศรีสะเกษ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดงาน “เทศกาลเงาะทุเรียน และของดีศรีสะเกษ” โดยปีนี้ กำหนดจัดขึ้นในวันที่ 18-24 มิถุนายน 2553 ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ สำหรับกิจกรรมในงานประกอบด้วย การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะผลไม้หลากหลายชนิดจำหน่ายโดยตรง จากเกษตรกรชาวสวน การจำหน่ายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชน การประกวดผลผลิตทางการเกษตร การประกวดธิดาชาวสวน การประกวดขบวนแห่รถตกแต่งด้วยผลไม้ การประกวดวงดนตรี และการร้องเพลงของกลุ่มเยาวชน-ประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ ยังได้จัดกิจกรรมทัวร์สวนผลไม้ “เที่ยวทุเรียน ทุเรียนไปทุเรียน” ซึ่งประชาชนนักท่องเที่ยวจ่ายเงินเพียง 50 บาท เลือกชิมผลไม้ชนิดต่าง ๆ ในสวนเต็มอิ่ม ไม่จำกัดจำนวน และเลือกซื้อติดมือกลับบ้านได้ด้วย³⁹

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ปลูกเงาะ ทุเรียน จะลดลงมาก เนื่องจากเกษตรกรชาวสวน ได้หันเปลี่ยนพื้นที่ปลูกไม้ผล ไปเป็นการทำสวนยางพารา มากขึ้น ทำให้พื้นที่ปลูกเงาะและทุเรียน ที่เคยมีรวม 10,000 ไร่ ในปัจจุบันเหลือประมาณ 4,000 ไร่ แยกเป็นพื้นที่ปลูกเงาะ กว่า 2,300 ไร่ ส่วนทุเรียน มีเพียง 1,600 ไร่ เท่านั้น

³⁹ ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมงาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57” เมื่อวันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2557, ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร.

2.4 บริบทพื้นที่ใช้ในการวิจัย

สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ประวัติความเป็นมาอาณาเขตติดต่อการปกครอง และพื้นที่ปลูกทุเรียน ดังนี้

2.4.1 ประวัติความเป็นมา

ศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานตอนล่างที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปี นับตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ และมีชนเผ่าต่างๆ อพยพมาตั้งรกรากในบริเวณนี้ ได้แก่ ส่วย ลาว เขมร และเยอ ศรีสะเกษเดิมเรียกกันว่า เมืองขุขันธ์ เมืองเก่าตั้งอยู่ที่บริเวณบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ตำบลดงใหญ่ อำเภอวังหินในปัจจุบัน ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเมืองเมื่อ พ.ศ. 2302 สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยมีหลวงแก้วสุวรรณซึ่งได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไกรภักดีเป็นเจ้าของคนแรก ล่วงถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ย้ายเมืองขุขันธ์มาอยู่ที่บ้านเมืองเก่า ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน แต่ยังคงใช้ชื่อว่าเมืองขุขันธ์จนถึง พ.ศ. 2481 จึงเปลี่ยนเป็นจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่นั้นมา จังหวัดศรีสะเกษมีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตารางกิโลเมตร

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นจังหวัดหนึ่งใน 77 จังหวัดของประเทศไทย ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ 8,840 ตารางกิโลเมตร และมีประชากรประมาณ 1.45 ล้านคน มากเป็นอันดับที่ 8 ของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาถิ่นอีสาน ภาษาเขมร (เขมรสูง) และภาษากวย (กวย, โกย, ส่วย)

จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อ พ.ศ. 2302 สมเด็จพระเจ้าเอกทัศนโปรดให้ยกบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวนขึ้นเป็นเมืองนครลำดวน ต่อมาเมืองนครลำดวนเกิดภาวะขาดแคลนน้ำจึงโปรดเกล้าฯ ให้เทครัวไปจัดตั้งเมืองใหม่ที่ริมหนองแดระหว่างจากเมืองเดิมไปทางใต้ เมืองใหม่เรียก "เมืองขุขันธ์" หรือ "เมืองคูขันธ์" ซึ่งได้แก่อำเภอขุขันธ์ในปัจจุบัน ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรดเกล้าฯ ให้แยกบ้านโนนสามขาสะระกำแวงออกจากเมืองขุขันธ์ แล้วตั้งเป็นเมืองใหม่เรียก เมืองศรีสะเกศ ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2455 จึงโปรดให้รวมบ้านเมืองขุขันธ์ เมืองศรีสะเกศ และเมืองเดชอุดม เข้าเป็นเมืองเดียวกันเรียก "เมืองขุขันธ์" ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. 2459 มีประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด ลงวันที่ 19 พฤษภาคม ปีนั้นเอง[3] เมืองขุขันธ์จึงเรียกใหม่เป็น "จังหวัดขุขันธ์" ตามนั้น

ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ในวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ตราพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนนามจังหวัดและอำเภอบางแห่ง พุทธศักราช 2481[4] มาตรา 3 ให้เปลี่ยนชื่อ "จังหวัดขุขันธ์" เป็น จังหวัดศรีสะเกษ (เดิมในพระราชกฤษฎีกาสะก่กว่า "ศีร์ษะเกษ") นับแต่นั้น ทั้งนี้ พระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481

2.4.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดยโสธร และร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย โดยมีเทือกเขาดงรักเป็นแนวกันเขตแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดอุบลราชธานี

2.4.3 การปกครอง

จังหวัดศรีสะเกษมีเนื้อที่ประมาณ 8,839 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองออกเป็น อำเภอเมือง อำเภอกันทรารมย์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอปราสาท อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอขุขันธ์ อำเภอราชไศล อำเภอไพรบึง อำเภอขามเฒ่า อำเภอขุนหาญ อำเภอโนนคูณ อำเภอห้วยทับทัน อำเภอศรีรัตนะ อำเภอบึงบูรพ์ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอวังหิน อำเภอภูสิงห์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอพยุห์ อำเภอเมืองจันทร์ และอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ

2.4.4 พื้นที่ปลูกทุเรียน

กลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ กล่าวถึงการดำเนินการโครงการภายใต้ปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2537 โดยมีการเข้าไปแนะนำ ส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่แนวชายแดน 5 อำเภอ ได้แก่ กันทรลักษ์ ไพรบึง ขุนหาญ ศรีรัตนะ และภูสิงห์ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ด้านตอนล่าง ติดชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอศรีรัตนะ เป็นแหล่งรวมไม้ผลไม่ว่าจะเป็นเงาะ ทุเรียน มังคุด จากไม้ผล จากภาคตะวันออก รวมทั้ง สะตอ ลอง กอง ยางพารา จากภาคใต้ ลำไย ลิ้นจี่ จากทางภาคเหนือ มะพร้าวหวาน กระท้อน ส้มโอ มะม่วงจากภาคกลาง สามารถนำมาปลูกได้ในพื้นที่แห่งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เงาะ ทุเรียน เป็นผลไม้ที่ได้สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดศรีสะเกษ เพราะถือได้ว่าเป็นผลไม้คุณภาพ เพื่อการส่งออกและมีคุณลักษณะที่ดีแตกต่างไปจาก เงาะ ทุเรียน จากทางภาคตะวันออก และภาคใต้ คือ ทุเรียนศรีสะเกษ มีขนาดของผล รสชาติ และสีสันของเนื้ออยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน แต่เนื่องจากเป็นพื้นที่ปลูกใหม่ หนามของผลทุเรียนค่อนข้างถี่ ซึ่งจะมีผลดีในแง่ของการขนส่ง เพราะจะมีความเสียหายน้อย และที่สำคัญ เกษตรกรเก็บเกี่ยวผลผลิตตามอายุ จึงได้ผลผลิตคุณภาพดี เหมาะแก่การส่งออก ส่วนเงาะศรีสะเกษ ที่เป็นสิ่งแตกต่างจากเงาะที่เลือกซื้อทั่วไป คือ ผิวนอกของเนื้อไม่ฉ่ำน้ำ ทำให้ผู้บริโภคชอบเพราะไม่เลอะขณะรับประทาน

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดร.สุเทพ นิมสวาย และคณะ ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับผลไม้เศรษฐกิจ 4 ชนิด ได้แก่ ทุเรียน มังคุด เงาะ และกล้วยไข่ ในเรื่องโอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออกระหว่างไทยไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว พบว่า อุตสาหกรรมการนำเข้า-ส่งออกผลไม้

สดของไทยไปสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาวนั้นมีอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ความบกพร่องของกลไกตลาดและระบบการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน การแทรกแซงของพ่อค้าชาวต่างชาติ รวมถึงนโยบายของรัฐ แต่ทั้งนี้ประเทศไทยยังมีโอกาสทางการค้ากับสปป.ลาวและสหภาพเมียนมาร์ในหลายประเด็น อาทิ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภค และการขยายตัวของตลาดสมัยใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่มในสหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว⁴⁰

นางนุช อังยุรีกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์ ได้วิจัยเกี่ยวกับการสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พบว่า การประกอบการตามโซ่อุปทานของไทยมีจุดอ่อนและอุปสรรคในทุกระดับตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ถึงปลายน้ำ จึงต้องมีนโยบายส่งเสริมระบบการทำงานในทุกระดับ โดยต้องปรับการดำเนินงานตามนโยบายให้มีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ การส่งเสริมให้ผู้ปลูกไม้ผลเข้าสู่ระบบ GAP ทั้งหมด การจัดระบบการค้าของล้งต่างชาติ และให้มีการสร้างเครือข่ายในระดับพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิตและการตลาดทั้งในและนอกฤดูให้สอดคล้องกันในระหว่างผู้ประกอบการในโซ่อุปทาน ภายใต้เงื่อนไขของการผลิตผลไม้ที่ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ และความปลอดภัย บนฐานข้อมูลของการแข่งขันในระหว่างประเทศผู้ผลิตที่เป็นคู่แข่งทางการค้า เพื่อให้มีความพร้อมในการเข้าสู่นโยบายเสรีทางการค้าทั้งตลาดในและนอก AEC⁴¹

นางสรिया จันทรเพ็ญ ได้ทำวิจัยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน กรณีศึกษา : วิชาศึกษานานกลางและขนาดย่อม ประเภทอุตสาหกรรมเครื่องหนัง เฉพาะบริษัทคราฟท์ เดอะ เบสท์ จำกัด และบริษัท พี ที เทรดิง จำกัด พบว่าความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง มีความสัมพันธ์กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน โดยการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้างเป็นเรื่องที่พนักงานมีความเห็นว่ามีความสำคัญเป็นลำดับแรกที่มีความสัมพันธ์กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน โดยปัจจัยที่สำคัญเป็นเรื่องการได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ⁴²

⁴⁰ ดร.สุเทพ นิมสาย และคณะ, “โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-ส่งออกระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว” รายงานฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2559. หน้า บทคัดย่อ.

⁴¹ นางนุช อังยุรีกุล และสายทิพย์ โสรรัตน์ “การสังเคราะห์โซ่อุปทานลำไยและทุเรียนสู่นโยบายส่งเสริมภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน”. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2558. หน้า บทคัดย่อ.

⁴² นางสรिया จันทรเพ็ญ. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงในงาน ความเป็นครอบครัว และการได้รับการยอมรับจากคนรอบข้าง กับความภักดีในองค์กรและความพอใจในงาน กรณีศึกษา : วิชาศึกษานานกลาง

นางสาวอานันท์ชนก สกนธวัฒน์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับพลวัตความยากจนของประเทศไทยทั้งรูปแบบและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพลวัตความยากจน พบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครัวเรือนอยู่ในความยากจนเรื้อรังที่สำคัญเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีผลกระทบต่อขยายตัวของรายได้และความเป็นอยู่ของครัวเรือนในระยะยาว ได้แก่ ปัจจัยทางลักษณะประชากรของครัวเรือนและปัจจัยการถือครองสินทรัพย์ทุนต่างๆ ที่อยู่ในระดับต่ำ ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ด้านการศึกษา ขนาดพื้นที่เพาะปลูกข้าวและขนาดที่ดินในพื้นที่ชลประทานมีสัดส่วนต่ำ รวมถึงการถือครองสินทรัพย์เครื่องมือเครื่องจักรภาคการเกษตรที่อยู่ในระดับต่ำ ในขณะที่ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อความยากจนชั่วคราวหรือการเข้าหรือออกจากความยากจนของครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความผันผวนของระดับรายได้ ได้แก่ ปัจจัยที่เกิดจากสิ่งที่ไม่ได้คาดหวังหรือการเกิดวิกฤตการณ์ต่างๆ เช่น การเจ็บไข้ อุบัติเหตุและการเสียชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน และปัจจัยในเชิงวัฏจักรชีวิตของครัวเรือน จะเห็นได้ว่าปัจจัยกำหนดพลวัตความยากจนกลุ่มต่างๆ มีความแตกต่างกันไปตามลักษณะของพลวัตความยากจนแต่ละประเภท ดังนั้น เพื่อให้การกำหนดนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงควรพิจารณาให้ลำดับความสำคัญของนโยบายให้มีความเหมาะสมต่อกลุ่มความยากจน ซึ่งได้แก่นโยบายเพื่อจัดการกับปัญหาความยากจนเรื้อรังโดยมุ่งเน้นยกระดับความเป็นอยู่ของกลุ่มครัวเรือนที่อยู่ในความยากจนให้สามารถออกจากความยากจนได้ หรือนโยบายเพื่อป้องกันและรองรับไม่ทำให้กลุ่มครัวเรือนที่ไม่ยากจนต้องเข้าสู่ความยากจนได้ในภายหลัง⁴³

นางสาวแวรวิ ลากเกิน ได้ทำวิจัยเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรจัดทำหลักสูตรการศึกษาเพิ่มเติมในวิชาเพิ่มเติมเฉพาะท้องถิ่นขึ้นใช้ทำการเรียนการสอนภายในโรงเรียนทุกโรงเรียนในท้องถิ่น โดยใช้ครูผู้สอนเป็นชาวสวนทุเรียน การจัดทำเป็นหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียน เป็นวิชาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรีซึ่งเป็นวิชาเพิ่มเติมเฉพาะในท้องถิ่นจังหวัดนนทบุรี ใช้ทำการเรียนการสอนภายในโรงเรียนทุกแห่งของจังหวัดนนทบุรีผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรีโดยตรง เป็นผู้ทำการสอนให้ความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ หน่วยงานหลักในการดำเนินการคือองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี จัดทำเอกสารในรูปแบบแผ่นพับ วารสาร หนังสือ โดยนำข้อมูลมาจากชาวสวนที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาที่แท้จริงเผยแพร่ไปไว้ให้นักเรียนและบุคคลทั่วไปได้อ่านในห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดประชาชน ชาวสวนทุเรียนรวมตัวกันเป็นกลุ่มจัดให้มีสถานที่ตั้งหรือสำนักงานของกลุ่มที่

และขนาดย่อม ประเภทอุตสาหกรรมเครื่องหนัง เฉพาะบริษัท คราฟท์ เดอะ เบสท์ จำกัด และบริษัท พี ที เทรดิ่ง จำกัด” **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2550. หน้า บทคัดย่อ.

⁴³นางสาวอานันท์ชนก สกนธวัฒน์, “โครงการศึกษาพลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย” **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2554. หน้า บทคัดย่อ.

สามารถให้บุคคลทั่วไปที่สนใจติดต่อเพื่อมาศึกษาและรับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรีได้

พิรพร พร้อมเทพ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน แล้วพบว่า 1) จังหวัดศรีสะเกษมีความเหมาะสมในการปลูกทุเรียนและมีศักยภาพในการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งในเรื่องของสภาพพื้นที่ปลูกที่มีความเหมาะสมและสามารถขยายพื้นที่ปลูกได้อีกมาก เรื่องประสิทธิภาพการผลิตอยู่ในเกณฑ์ดีคือมีผลผลิตเฉลี่ยสูงและต้นทุนการผลิตที่ค่อนข้างต่ำสำหรับคุณภาพของผลผลิตนั้น ทุเรียนศรีสะเกษมีคุณภาพดี และส่วนใหญ่ผลิตตามมาตรฐาน GAP นอกจากนี้ ลักษณะการจำหน่ายและโอกาสทางการตลาดของทุเรียนศรีสะเกษยังเอื้อให้เกิดการพัฒนาและมีโอกาสที่จะขยายตลาดในจีนได้อีกมาก 2) วิธีการที่จะทำให้ทุเรียนศรีสะเกษส่งออกประเทศจีนได้เพิ่มมากขึ้นนั้น จากการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาและนำมาวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ร่วมกับสภาพการเพาะปลูกและการจำหน่ายทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ พบว่ามีจุดแข็งและโอกาสสูงมาก จึงเลือกใช้กลยุทธ์เพิ่มปริมาณการผลิต เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพผลผลิต และกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการผลิต 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดพื้นที่ดำเนินการ (2) การกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การออกแบบและวางแผนการส่งเสริมและพัฒนา และ (4) การดำเนินการตามแผน โดยมีกลไกการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้จัดการพื้นที่ เกษตรกรแกนนำ การบูรณาการ และการปฏิบัติงานตามรูปแบบ MRCF System ซึ่งแนวทางการพัฒนานี้สามารถสรุปได้ 3 ระบบงานที่จะต้องเชื่อมโยงและประสานการทำงานร่วมกัน ได้แก่ ระบบการผลิต ระบบการเข้าถึงองค์ความรู้ และระบบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร⁴⁴

รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจ้านง และนพพล อรุณรัตน์ ได้ทำการวิจัยโครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่าสำหรับยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนา จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์คุณภาพชีวิตและคุณภาพของระบบการผลิตอาหาร โดยมีเป้าประสงค์ 1) ปรับปรุงระบบการปลูกข้าว 2) ส่งเสริมและเพิ่มการแข่งขันการสร้างมูลค่าเพิ่ม 3) ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเกษตรกร และ 4) เพิ่มขีดความสามารถในการรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ⁴⁵

⁴⁴พิรพร พร้อมเทพ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน. 2558. หน้า บทคัดย่อ.

⁴⁵รศ.ดร.นาฏสุตา ภูมิจ้านง และนพพล อรุณรัตน์. “โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ”. นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2557. หน้า บทคัดย่อ.

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ ได้ทำการวิจัยโครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการสวนทุเรียนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน จะทำให้เกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพ ปริมาณ (สวนทุเรียนแปลง 1 และ 2) และในช่วงเวลาที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด (สวนทุเรียนแปลง 1) และมีโอกาสได้กำไรสุทธิโลกรัมละ 8.71-11.79 บาท และคุ่มค่าในการลงทุนแม้ว่าราคาขายจะลดลง 30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูกาลผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 1.115-2.781) แต่หากว่าเกษตรกรเลือกพันธุ์ปลูกที่ตลาดมีความต้องการน้อยหรือไม่ต้องการ แม้ว่าจะสามารถผลิตทุเรียนคุณภาพได้สูงถึง 88.45% ของน้ำหนักผลผลิตรวมทั้งสวน เกษตรกรก็จะมิกำไรสุทธิเพียงกิโลกรัมละ 4.41 บาท (สวนทุเรียนแปลง 3) และไม่มีโอกาสได้กำไรเลยถ้าราคาขายลดลง 15-30% ของราคาขายเฉลี่ยฤดูกาลผลิต 2549/2550 (BCR มีค่าตั้งแต่ 0.512-0.835) แต่หากว่าเกษตรกรสามารถผลิตทุเรียนออกมาในช่วงเวลาที่ตลาดมีความต้องการ แต่เป็นทุเรียนที่ไม่มีคุณภาพ (ผลเป็นโรคผลเน่า และมีหนอนเจาะเมล็ดทุเรียน) เนื่องจากไม่สามารถจัดการผลิตได้อย่างครบถ้วน และทันเวลาในแต่ละช่วงของการพัฒนาการของทุเรียน เกษตรกรก็จะมิกำไรสุทธิ 5.59 บาท/กก. (สวนทุเรียนแปลง 4)

การบริหารจัดการเพื่อลดความเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อผลิตทุเรียนคุณภาพ จำเป็นต้องจัดการให้ต้นทุเรียนออกดอก และติดผลมาก กระจายอยู่ทั่วต้น จัดการเพื่อส่งเสริมการพัฒนาการของผล และป้องกันความเสียหายจากศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลิตผลสอดคล้องกับความต้องการของตลาด (คุณภาพ ปริมาณ และช่วงเวลา)...

การบริหารจัดการกลุ่มของกลุ่มคุณภาพเกษตรกรผู้ผลิตทุเรียนเป็นแบบปล่อยให้ดำเนินไปตามธรรมชาติไม่ตรงตามทฤษฎีกระบวนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจเท่าใดนัก แต่เกษตรกรในกลุ่มตระหนักถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มและร่วมมือกัน เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน และมีความเข้าใจตรงกันว่าต้องรวมกันคิดว่าอยากให้อายุของทุเรียนในภาคตะวันออกเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาคุณภาพ และเชื่อมโยงเครือข่ายธุรกิจระหว่างเกษตรกรกับธุรกิจที่เกี่ยวข้อง⁴⁶

จากการทบทวนเอกสารวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดข้างต้น สรุปได้ว่า มีการทำวิจัยเกี่ยวกับการปลูกทุเรียนเป็นจำนวนมากแต่ประเด็นที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความมั่นคงทางอาชีพตาม

⁴⁶เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ, “โครงการการจัดการการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ” รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550. หน้า บทคัดย่อ.

แนวพระพุทธศาสนานั้นยังไม่มีกรวิจัยผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะได้ประโยชน์จากการวิจัยเชิงศาสนาที่จะส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตใจและปัญญาให้มั่นคงมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะตอบโจทย์การพัฒนา

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินงานงานวิจัยเรื่องนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาในลักษณะขององค์รวมที่เน้นการเก็บข้อมูล การรับรู้และประสบการณ์ของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ เจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงเกี่ยวกับการผลิตทุเรียน เพื่อนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เป็นเหตุและผลกัน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 รูปแบบวิธีการวิจัย (Format action Research)

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ จากหนังสือ บทความ ฎหมายต่างๆที่มีความเกี่ยวข้อง หนังสือสั่งการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสภาพข้อเท็จจริงรวมไปถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการดำเนินนโยบาย และกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive method)

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อบท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย ได้แก่

สัมภาษณ์

1. นายวีระศักดิ์ วิจิตรแสงศรี	ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
2. นายวิจิต ไตรสรณกุล	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
3. นายสว่าง กาลพัฒน์	เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
4. นางรัตดา คงสีไพร	เกษตรอำเภอขุนหาญ
5. นายเมธี ชินชัย	เกษตรอำเภอกันทรลักษ์
6. นายบุญสุข คำเสียง	เกษตรอำเภอสรีรัตนะ
7. นายวิทยา วิจารณ์	ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ

8.นางสาววาสนา อยู่ดี	พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ
9. นายจรินทร์ รอบการ	พัฒนาการจังหวัดศรีสะเกษ
10.นายสนอง จรินทร์	ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ
11.นายธีรเดช วิถีธรรมคุณ	อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ

ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือ นายหมุน แซ่จิ่ง ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ และหลังจากนั้นใช้เทคนิคโยนลูก (Snow ball) ในการแนะนำผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป โดยมีเงื่อนไขหลักว่า ผู้ที่ได้รับการแนะนำจะต้องเป็นเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนที่เข้าร่วมโครงการของภาครัฐ จากการใช้เทคนิคโยนลูก (Snow ball) ได้รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ดังนี้

1. นายหมุน แซ่จิ่ง ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ
2. นายฟอง วรรณสิทธิ์ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนลุงฟอง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ
3. นายเพ็ง ใจเอื้อ เกษตรกรปลูกทุเรียน เลขที่ 37 อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ,
4. นายพาสกร โยธร เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนทุเรียนพาสกร อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ,
5. นายเวียง สุภาพ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนทุเรียนนายเวียง จ.ศรีสะเกษ,
6. นายเสริม หาญชนะ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน สวนลุงเสริม อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ
7. นายทศพล สุวะจันทร์ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน,สวนทศพล อ.กันทรลักษ์ จ.ศรีสะเกษ,
8. นายเอกชัย ตองอบเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ไร่ตองทรัพย์ อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ

รวมผู้ให้ข้อมูลหลักจากทั้งสองกลุ่ม จำนวน 19 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย คือ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอกันทรลักษ์ เกษตรอำเภอศรีรัตนะ เกษตรอำเภอกันทรลักษ์ พณิชย์จังหวัด ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัด หอการค้าจังหวัด นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ และ กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน มีประเด็นสัมภาษณ์ 3 ด้าน คือ

3.3.1 ด้านแนวคิดและสาระสำคัญของนโยบายและกลไกสนับสนุนพืชสวน (ทุเรียน)

- วัตถุประสงค์ของนโยบาย
- การกำหนดภารกิจและการมอบหมายงาน

- มาตรการในการปฏิบัติงาน

3.3.2 ด้านกระบวนการและระเบียบปฏิบัติในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

- การแปลงนโยบาย/ถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ
- การบริหารจัดการในหน่วยงานที่ปฏิบัติ
- การประสานงานระหว่างหน่วยงานปฏิบัติ
- การติดตามประเมินผล

3.3.3 ด้านผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3.3.3.1 ผลผลิต

3.3.3.2 ผลลัพธ์

3.3.3.3 ผลกระทบ

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

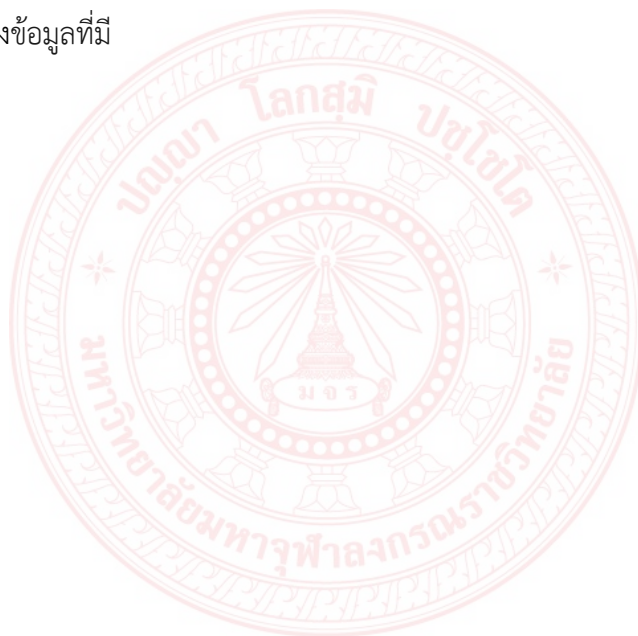
การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากโดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ จากหนังสือ บทความ กฎหมายต่างๆที่มีความเกี่ยวข้อง หนังสือสั่งการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสภาพข้อเท็จจริงรวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการดำเนินนโยบาย และกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive method) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล 2 รูปแบบ คือ การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) และการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ดังนี้

3.4.1 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากเอกสารต่างๆ เช่น กฎหมาย ระเบียบ บทความ งานวิจัย และเอกสาร โดยอาศัยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือการทำบันทึก (Note taking) และการทำบัญชีรายชื่อเอกสาร (Bibliography)

3.4.2 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย คือ นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัด เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอกันทรลักษ์ เกษตรอำเภอศรีรัตนะ เกษตรอำเภอนวนาญ พาณิชยจังหวัด ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัด หอการค้าจังหวัด นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ และ กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน โดยผู้ทำวิจัยได้ทำหน้าที่สัมภาษณ์ด้วยตนเองทั้งหมด โดยผู้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลตามแนวคำถาม (Interview guideline) ที่วางไว้ โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ส่วน (1) ศึกษา วิเคราะห์ นโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐ (2) ศึกษาวิเคราะห์กลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวนของ อปท. และภาครัฐ (3) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริม การปลูกทุเรียน โดยจะพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) จาก เอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งวิธีการวิเคราะห์อื่นๆ เช่นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยสร้างข้อมูลเป็นข้อสรุปชั่วคราว แล้ว เชื่อมโยงข้อสรุปย่อยต่างๆ เพื่อแสดงความสัมพันธ์และนำไปสู่ข้อสรุปที่ใหญ่ขึ้น และการวิธีการ วิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงข้อมูล (Comparative analysis) โดยการเปรียบเทียบจากความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลที่มี

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ มีการนำเสนอผลการวิจัยเป็นลำดับดังนี้

4.1 นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ

4.2 นโยบายและการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ

4.3 กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

4.4 สถานการณ์และแนวโน้มการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ

4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

4.1 นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ⁴⁷

จังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการทบทวนแผนพัฒนาจังหวัด 5ปี (พ.ศ. 2561-2565) โดยมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาทบทวน/ปรับปรุง แผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ของจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการ/หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ นายอำเภอ ผู้แทนองค์กรภาคเอกชน ผู้แทนภาคประชาสังคม ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนงานโครงการที่ครอบคลุมทุกมิติ เพื่อบรรจุในแผนปฏิบัติราชการจังหวัดศรีสะเกษ ประจำปีงบประมาณ 2563 โดยมีการทบทวนข้อมูลการพัฒนาจังหวัดและจัดทำข้อมูล สภาพปัญหาพื้นที่เป้าหมายและศักยภาพการพัฒนาของจังหวัด และกำหนดวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ กรอบนโยบาย แนวทางการพัฒนาตลอดจนแผนงาน/โครงการและงบประมาณ การพัฒนาจังหวัดในแต่ละ ยุทธศาสตร์ ตลอดจนวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลด้านสังคม การท่องเที่ยว การค้าการลงทุน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและด้านความมั่นคง รวมทั้ง

⁴⁷ สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ.แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ฉบับทบทวน ปี พ.ศ. 2563) หน้า 81-86

กลั่นกรองตรวจสอบและบูรณาการแผนงาน/โครงการและงบประมาณของส่วนราชการ/หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อลดความซ้ำซ้อนของแผนงาน/โครงการ และงบประมาณ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาเป็นรูปธรรม สามารถตอบสนองความต้องการ ของประชาชนในพื้นที่ ในการนี้เพื่อให้แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษมีความสมบูรณ์ สามารถนำไป ปฏิบัติให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ผลเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาความต้องการและ ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ ได้อย่างแท้จริง จังหวัดศรีสะเกษจึงได้มีการนำเอา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 แผนบริหาร ราชการแผ่นดิน นโยบายรัฐบาล และ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มาประกอบการพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ของ จังหวัดศรีสะเกษ นอกจากนั้นยังได้นำร่างแผนพัฒนาจังหวัดที่ผ่านการประชุมปรึกษาหารือ และ ประชาคมระดับจังหวัด เข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ.) เพื่อ รับฟัง ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2561-2565) ของจังหวัดศรีสะเกษ และ ปรับปรุงให้เป็น แผนพัฒนาจังหวัดที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งในการกำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดศรี สะเกษ ปี 2561 – 2565 ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนการพัฒนาจังหวัดมีข้อมูลที่สะท้อนให้เห็นถึง จุดเด่น ข้อด้อย และโอกาสในการพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษจึงได้จัดทำ SWOT Analysis ร่วมกับทุก ภาคส่วนของจังหวัด ดังนี้

ผลการจัดทำ Swot Analysis จังหวัดศรีสะเกษ

จุดแข็ง

1. มีพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้แก่ประชาชน เช่น ข้าวหอมมะลิ ทุเรียน หอม กระเทียม และผลไม้ สามารถทำรายได้ให้จังหวัดมากกว่าปีละ 39,000 ล้านบาท
2. มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดและมีศักยภาพ
3. มีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา มีด่านถาวรช่องสง่า ซึ่งเป็นช่องทางการค้าชายแดน และสามารถเดินทางไปถึงเสียมเรียบ สามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้มากกว่าปีละ 1,500 ล้านบาท
4. มีผลิตภัณฑ์และสินค้า OTOP ที่มีศักยภาพและสร้างมูลค่าให้กับจังหวัดได้มากกว่าปีละ 2,000 ล้านบาท
5. เป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นในด้านกีฬา และได้รับเกียรติให้เป็น Sport City 1 ใน 6 จังหวัด ของประเทศที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นต้นแบบเมืองกีฬา
6. มีการส่งเสริมให้ภาคเกษตรทำการเกษตรกรรมที่ปลอดภัยและได้มาตรฐานโดยเน้นเกษตร อินทรีย์

จุดอ่อน

1. ยังขาดการสนับสนุนงานวิจัยด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
2. ขาดงบประมาณในการบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐาน ถนนชำรุดทรุดโทรม
3. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายเกิดความแห้งแล้ง ทำให้เกิดผลกระทบทั้งภัยแล้งและภาวะน้ำท่วม
4. จำนวนเตียงในโรงพยาบาลไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ป่วย
5. มีพื้นที่ชลประทานในการเกษตรน้อย มีแหล่งกักเก็บน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร
6. ระบบประปาหมู่บ้าน ยังไม่มีคุณภาพตามมาตรฐาน

โอกาส

1. นโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมให้เกษตรกรลดต้นทุนการผลิต ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์
2. ปัจจุบันมีการขยายเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดและเส้นทางเชื่อมกับแนวชายแดนทำให้มีความสะดวกในการเดินทาง ทั้งในด้านการขนส่ง Logistic และการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
3. การจัดทำ Zoning เนื่องจากจะได้พื้นที่ปลูกพืชที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้ต้นทุนต่ำลง ผลผลิตสูงขึ้น ส่งเสริมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. มีสถานศึกษาในจังหวัดมากพอสำหรับนักเรียน /นักศึกษา
5. รัฐบาลมีนโยบายในการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ลดปัญหาความขัดแย้งได้เป็นอย่างดี
6. รัฐบาลมีนโยบายการปราบปรามยาเสพติดและมีการติดตามแก้ไขปัญหาและปราบปรามการทุจริตอย่างจริงจัง

อุปสรรค

1. ประชากรวัยแรงงานอพยพออกพื้นที่ก่อให้เกิดสังคมอ่อนแอ และปัญหาแรงงานในพื้นที่
2. ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ประชาชนบุกรุกพื้นที่สาธารณะ พื้นที่ป่าสงวนเพื่อทำเป็นพื้นที่การเกษตร
3. เกษตรกรมีอัตราการว่างงานหลักจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว และปัจจัยการผลิตทางการเกษตรมีต้นทุนสูง ราคาผลผลิตไม่แน่นอน
4. ระบบชลประทานเพื่อการเกษตรยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร

5. ไม้พยูงเป็นที่ต้องการของตลาดต่างประเทศ และมีราคาสูง ทำให้เกิดปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในพื้นที่

4.1.1 เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาจังหวัดในแผนพัฒนาจังหวัด ปี พ.ศ. 2561-2565 ในการทบทวนแผนในปี พ.ศ. 2563 ดังนี้ “ดินแดนเกษตรปลอดภัย การค้าและการท่องเที่ยวครบวงจร” โดยมีพันธกิจ 6 ด้าน⁴⁸ ได้แก่

1. ส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรและการแปรรูปสินค้าเกษตรของจังหวัด (การปศุสัตว์, การประมง, เกษตรอุตสาหกรรม, พืชเศรษฐกิจ และผลไม้) ให้มีคุณภาพ มีความปลอดภัยและได้มาตรฐาน มุ่งสู่การเป็นตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ สามารถแข่งขันได้ รวมทั้งสามารถลดต้นทุนภาคเกษตรให้กับเกษตรกร

2. ส่งเสริมการค้า การลงทุนโดยการสร้างโอกาส และสนับสนุนให้มีการลงทุนทั้งในระดับพื้นที่ และเชื่อมโยงการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการขยายโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยวให้รองรับการพัฒนา Thailand 4.0

3. ยกระดับโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม เสริมสร้างสังคมสุขภาวะ พัฒนาคอนให้มีคุณภาพ ส่งเสริมการกีฬาสู่ความเป็นเลิศ ปลูกฝังการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน อัตลักษณ์ เชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี

4. เสริมสร้างความสมดุล ความหลากหลาย และความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมและพลังงานทางเลือก

5. เสริมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดน ความเป็นระเบียบ และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

6. เสริมสร้างระบบบริหารจัดการภาครัฐโดยยึดหลักธรรมาภิบาล บนพื้นฐานความพึงพอใจสูงสุดของผู้รับบริการ

เป้าหมายรวม เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนทางเศรษฐกิจให้สามารถแข่งขันได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสังคม ความเป็นอยู่ของประชาชน และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมให้น่าอยู่ รวมทั้งเสริมสร้างการบริหารจัดการภาครัฐ

⁴⁸ สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ ปี พ.ศ. 2561 – 2565 (ฉบับทบทวน ปี พ.ศ. 2563) หน้า 81-86

ประเด็นการพัฒนาของจังหวัด

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และยกระดับสินค้าการเกษตร การค้า และการท่องเที่ยว ให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และการทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 รักษาความสงบเรียบร้อยและสร้างสังคมที่มีความอยู่เย็น เป็นสุข

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์ในการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ

1. พัฒนาลินค้าเกษตร และการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรของจังหวัด (การปศุสัตว์, การประมง, เกษตรอุตสาหกรรม,พืชเศรษฐกิจและผลไม้) ให้มีคุณภาพ มีความปลอดภัยและได้มาตรฐาน มุ่งสู่การเป็นตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ สามารถแข่งขันได้ รวมทั้งสามารถลดต้นทุนภาคการเกษตร ให้กับเกษตรกร

2. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม เสริมสร้างสังคมสุขภาวะ พัฒนาคนให้มีคุณภาพ ส่งเสริม การกีฬาสู่ความเป็นเลิศ ปลูกฝังการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน อัตลักษณ์ เชื่อมโยงกับ ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณี

3. เสริมสร้างความสมดุล ความหลากหลาย และความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและ คุณภาพสิ่งแวดล้อมและพลังงานทางเลือก

4. เสริมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดน ความเป็นระเบียบ และความสงบเรียบร้อยของ บ้านเมือง และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

5. เสริมสร้างระบบบริหารจัดการภาครัฐ โดยยึดหลักธรรมาภิบาลบนพื้นฐานความพึงพอใจ สูงสุดของผู้รับบริการ

เป้าหมายและตัวชี้วัด

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และยกระดับสินค้าการเกษตร การค้า และการท่องเที่ยว ให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของเกษตรกรที่สามารถลดต้นทุนการผลิต
2. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของโครงข่ายคมนาคม
3. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้เกษตรกร กลุ่มเกษตรกรปลอดภัย

4. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของรายได้เกษตรกรกลุ่มปศุสัตว์/ประมง
5. ระดับความสำเร็จของการพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษให้เป็นเมืองกีฬา
6. รายได้จากการจำหน่ายสินค้า OTOP
7. รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)
8. ผลผลิตข้าวหอมมะลิเฉลี่ย (กก./ไร่)

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และการทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม
ตัวชี้วัด

1. ผลผลิตภาพแรงงาน
2. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของจำนวนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
3. ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา
4. ระดับความสำเร็จของโครงการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีของจังหวัด
5. ร้อยละของครัวเรือนที่เข้าขึ้นระบบสาธารณสุขปกคขั้นพื้นฐาน

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน
ตัวชี้วัด

1. จำนวนพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายได้รับการคุ้มครอง ดูแลให้คงความสมบูรณ์ (ล้านไร่)
2. ระดับความสำเร็จของการบริหารจัดการน้ำ

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 รักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างสังคมที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข
ตัวชี้วัด

1. จำนวนครั้งของการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์กับประเทศสมาชิกอาเซียน
2. ร้อยละของหมู่บ้านที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดระดับรุนแรงมีไม่เกินร้อยละ 10 ของหมู่บ้านทั้งหมด

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การบริหารจัดการภาครัฐโดยยึดหลักธรรมาภิบาล
ตัวชี้วัด

1. จำนวนองค์ความรู้หรือนวัตกรรมที่หน่วยงานสร้างใหม่แล้วได้นำไปใช้ประโยชน์

แนวทางการพัฒนา

ประเด็นการพัฒนาที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และยกระดับสินค้าการเกษตร การค้า และการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้

1. พัฒนาการตลาด การค้า การลงทุน การขนส่งสินค้าและการส่งออก
2. ส่งเสริมการท่องเที่ยวและบริการที่ครบวงจร
3. ส่งเสริมกระบวนการผลิต การแปรรูปสินค้าที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ
4. พัฒนาระบบบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพและระบบชลประทานที่ครอบคลุม ทัวถึง
5. ลดต้นทุนการผลิตภาคเกษตร
6. เกษตรกรมีเสถียรภาพ เกษตรกรมีความมั่นคงทางรายได้
7. ส่งเสริมการผลิตสินค้าภาคเกษตร ปศุสัตว์ ประมง เพื่อการจำหน่ายที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ
8. ส่งเสริมการผลิตและการบริหารจัดการโคเนื้อ เพื่อการจำหน่ายที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ
9. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ประเด็นการพัฒนาที่ 2 พัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน และการทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

1. ส่งเสริมการเรียนรู้ อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และทำนุบำรุงศาสนา
2. เพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และยกระดับการศึกษาให้มีคุณภาพ
3. สนับสนุนการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต
4. พัฒนาคุณภาพชีวิต ระบบสาธารณสุขปโภค ปัจจัยพื้นฐานด้านสังคม และระบบบริการสุขภาพให้มีมาตรฐาน
5. ส่งเสริมและพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษให้เป็นเมืองกีฬา
6. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และศักยภาพด้านแรงงานให้มีคุณภาพ

ประเด็นการพัฒนาที่ 3 อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน

1. พัฒนาระบบการบริหารจัดการขยะและพลังงานทางเลือก
2. ป้องกันและควบคุมการก่อสร้างมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมโดยบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง
3. สนับสนุน ฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ
4. คุ้มครอง ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูพื้นที่ป่า และป่าอนุรักษ์
5. ส่งเสริมกิจกรรม CSR ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำ

ประเด็นการพัฒนาที่ 4 รักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างสังคมที่มีความอยู่เย็นเป็นสุข

1. เสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และแก้ไขปัญหาอาชญากรรม การค้ามนุษย์ และแรงงานผิดกฎหมาย
2. พัฒนาศักยภาพเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน
3. ปรับปรุงซ่อมแซมสิ่งปลูกสร้างของทางราชการให้พร้อมบริการประชาชน

ประเด็นการพัฒนาที่ 5 การบริหารจัดการภาครัฐโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

1. พัฒนาระบบป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ
2. ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาจังหวัด ภายใต้การบริหารจัดการภาครัฐ และธรรมาภิบาล

4.2 นโยบายและการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 และฉบับที่ 12 แผนยุทธศาสตร์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แผนยุทธศาสตร์กรมการเกษตร แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ เป็นต้น พบว่า กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ร่วมกันกับ อปท. อยู่ 4 นโยบาย ได้แก่

4.2.1 นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning)

การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรมสำหรับสินค้าเกษตรที่สำคัญเป็นเป้าหมายในการจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ออกประกาศกำหนดเขตความเหมาะสมสำหรับการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญทั้งพืช ปศุสัตว์และประมงรวม 20 ชนิด และเป็นข้อมูลทางวิชาการที่วิเคราะห์เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการผลิตสินค้าสำคัญโดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือเกษตรกรรมมีรายได้และผลตอบแทนสูงสุดอย่างยั่งยืน โดยเน้นการจัดทำฐานข้อมูลตามแนวนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมน้อยและไม่เหมาะสม โดยการปรับเปลี่ยนไปผลิตสินค้าเกษตรชนิดอื่นที่ลดต้นทุนและให้ผลตอบแทนที่ดีกว่าสินค้าชนิดเดิมอีกทั้งการจัดทำแผนที่เพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agricultural Map for Adaptive Management) หรือ Agri-Map ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลเชิงภูมิศาสตร์ สามารถเข้าถึงข้อมูลและใช้ในการบริหารจัดการด้านการเกษตรเพื่อวางรากฐานในการช่วยเหลือเกษตรกร

ผลักดันนโยบายการลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มโอกาสทางการแข่งขัน ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ที่มีอยู่หรือใช้พื้นที่ให้น้อยลงแต่เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น มีการแก้ปัญหา มีการวางแผนทำการเกษตรแบบยั่งยืน พร้อมวางรากฐานเกษตรในระยะยาว โดยจะแสดงให้เห็นถึงการใช้น้ำที่ ในการเพาะปลูกพืชที่มีความเหมาะสมกับชนิดของดินและปริมาณน้ำหรือไม่ หากไม่มีความเหมาะสมจะต้อง มีการปรับเปลี่ยนให้เกิดความสมดุล เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตอีกทั้งเพื่อให้ เกษตรกรได้มีการปรับเปลี่ยนองค์ความรู้เข้ามาช่วยในการลดต้นทุนการผลิต

นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม หรือที่เรียกกันว่า Zoning นั้น เป็นนโยบายและทิศทางการพัฒนาการเกษตรที่ยึดพื้นที่เป็นตัวตั้ง โดยยึดหลักการส่งเสริมให้เกษตรกรทำการผลิตสินค้าเกษตรตามศักยภาพของพื้นที่ที่ได้มีการประกาศเขตความเหมาะสมสำหรับการผลิตสินค้าแต่ละชนิด นโยบายนี้ เป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาล และ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้กล่าวถึงเรื่องนี้หลายครั้งในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ ที่ออกอากาศเป็นประจำทุกวันศุกร์ ดังเช่น “โครงการนำร่องโซนนิ่งพื้นที่การเกษตร เพื่อให้มีการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ปริมาณน้ำและสอดคล้องกับความต้องการของตลาด วิเคราะห์จากปัจจัยแวดล้อมหลายๆ ด้าน ที่มีผลต่อการผลิตพืชหรือสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ได้แก่การวิเคราะห์ ความเหมาะสมของที่ดินกับปัจจัยความต้องการของพืชแต่ละชนิดตามสภาพที่มีการเพาะปลูกจริง ร่วมกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น เขตป่าไม้ ตามกฎหมาย เขตพื้นที่ชลประทาน เป็นต้น และจัดทำเป็นประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การประกาศเขตความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชหรือผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ไม่ได้เป็นมาตรการบังคับว่าเกษตรกรจะต้องผลิตหรือไม่ผลิตสินค้าดังกล่าวในพื้นที่ที่กำหนดแต่เป็นมาตรการตามความสมัครใจของเกษตรกรที่จะปฏิบัติตามหรือไม่ปฏิบัติตามก็ได้ ซึ่งมาตรการในลักษณะนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับเกษตรกร ในเรื่องข้อดี-ข้อเสีย และทางเลือกในการผลิตสินค้าเกษตรอื่น รวมทั้งต้องวิเคราะห์ความสมดุลระหว่างปริมาณความต้องการซื้อ (Demand) กับปริมาณความต้องการขาย (Supply) เพื่อประกอบการตัดสินใจของเกษตรกร คือเป็นไปตามหลักความต้องการของเกษตรกร ไม่ใช่การบังคับ⁴⁹ เขตความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชหรือผลิตสินค้าเกษตรนี้เป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจในการส่งเสริมการผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่ คือสามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของตลาด ทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพและราคา ไม่มีผลผลิตส่วนเกินในพื้นที่ ทำให้สามารถรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรในภาพรวมได้ นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐยังสามารถเข้าไปส่งเสริม สนับสนุน ดูแล และช่วยแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ อย่างเฉพาะเจาะจงและตรงจุดตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น โดยที่เกษตรกรมีส่วนร่วมใน

⁴⁹ สัมภาษณ์ นายสว่าง กาลพัฒน์, เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 13 มิถุนายน 2562

การพิจารณาและตัดสินใจร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการนำเขตความเหมาะสมดังกล่าวไปปฏิบัติในระดับพื้นที่ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในระยะยาว

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเขตความเหมาะสมในส่วนของการปลูกพืชแล้ว 13 ชนิด พืช ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ยางพารา ปาล์มน้ำมัน อ้อยโรงงาน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ สับปะรด ฝรั่ง ลำไย เงาะ ทุเรียน มังคุด มะพร้าว และกาแฟ ทุเรียนเป็นพืชหนึ่งที่ได้ประกาศเขตความ เหมาะสมไปแล้ว เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2556 ซึ่งพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน มีทั้งหมด 18 จังหวัด 110 อำเภอ 497 ตำบล ส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกและภาคใต้ โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็น จังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจานใหญ่ ชำ ทรายขาว ทุ่งใหญ่ ภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด⁵⁰

4.2.2 นโยบายการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่

นโยบายการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ คือการส่งเสริมให้เกษตรกรรวมพื้นที่การผลิต สินค้าเกษตรชนิดใดชนิดหนึ่งในพื้นที่บริเวณเดียวกันที่มีขนาดใหญ่พอที่จะทำให้เกิดขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ (Economy of Scale) เพื่อให้เกษตรกรมีอำนาจการต่อรองตลอดกระบวนการผลิต (Production Process) และห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ได้แก่ การจัดการปัจจัย การผลิต เทคโนโลยี การเก็บเกี่ยว การจัดการหลังการผลิต การแปรรูปเบื้องต้น และการตลาด โดยมี “ผู้จัดการ” ซึ่งต้องทำงานผูกพันกับเกษตรกร ทำหน้าที่ในการบริหารจัดการให้เกิดการ รวมกันผลิต และบูรณาการทุกหน่วยงานในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องในการระดม สรรพกำลังเข้าไปดำเนินการในพื้นที่ “แปลงใหญ่” ร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ในแปลงที่กำหนด⁵¹

แนวทางการดำเนินงานการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ของกรมส่งเสริมการเกษตรมี สาระสำคัญ ดังนี้

1. การคัดเลือกพื้นที่แปลงใหญ่ต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กับพื้นที่โซนนิ่ง เป็นชนิดพืช ที่สำคัญในพื้นที่ ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล พื้นที่-คน-สินค้า ตามระบบส่งเสริมการเกษตรรูปแบบ MRCF มีการวิเคราะห์ปัญหาการผลิต การตลาด ความต้องการของเกษตรกรในพื้นที่ และสามารถ กำหนดประเด็นการส่งเสริมเน้นหนัก (Impact Point) ที่สอดคล้องกับพื้นที่ได้

⁵⁰ สัมภาษณ์ นายวีระศักดิ์ วิจิตรแสงศรี, ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ, ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 14 มิถุนายน 2562

⁵¹ สัมภาษณ์ นายสนอง จรินทร์, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ, ห้องประชุมศูนย์วิจัย พืชสวนฯ, วันที่ 27 มิถุนายน 2562

2. มีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอยู่ในพื้นที่ที่จะช่วยสนับสนุน การถ่ายทอดเทคโนโลยีและบูรณาการงานจากทุกหน่วยงาน
3. เป็นแปลงที่สามารถรวมกันผลิตเป็นแปลงใหญ่ได้ขนาด 300 – 5,000 ไร่ ขึ้นกับชนิดพืช และความพร้อมของพื้นที่เกษตรกรและการตลาด
4. มีผู้จัดการทำหน้าที่บริหารจัดการพื้นที่แปลงใหญ่ในทุกๆ ด้านอย่างเบ็ดเสร็จ มีอำนาจ ในการประสานเชื่อมโยงเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ให้เข้ามาทำงานร่วมกันเป็นผู้ที่รู้จักพื้นที่ และเกษตรกรเป็นอย่างดี เข้าใจปัญหาและความต้องการของเกษตรกร มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการผลิตและเชื่อมโยงการตลาดได้ดี
5. มีการบูรณาการโครงการ กิจกรรมจากทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการร่วมกันในพื้นที่แปลงใหญ่
6. ให้คณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน เป็นผู้อนุมัติพื้นที่ส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่และแต่งตั้งผู้จัดการ และเป็นผู้บูรณาการและขับเคลื่อนงานโครงการของทุกหน่วยงานไปดำเนินการในพื้นที่แปลงใหญ่
7. องค์ประกอบของการส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ ประกอบด้วย ผู้จัดการพื้นที่แปลงใหญ่ กลุ่มเกษตรกรและการบริหารจัดการแปลง

กรมส่งเสริมการเกษตรมีการคัดเลือกพื้นที่แปลงใหญ่ไว้จำนวน 219 แปลง กระจายอยู่ในทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยพิจารณาคัดเลือกจากพื้นที่ 882 จุด ที่เป็นพื้นที่นำร่องระบบ MRCF และมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และเป็นจุดที่มีศักยภาพที่จะต่อยอดไปสู่การเป็นแปลงใหญ่ได้ ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาแปลงใหญ่นี้ อยู่ในขั้นตอนที่กำลังดำเนินการ ในพื้นที่แปลงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระการ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับศูนย์เรียนรู้เรื่องทุเรียน มีเกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ พื้นที่ที่รวมเป็นแปลงใหญ่ประมาณ 1,200 ไร่ อยู่นอกเขตชลประทาน เกษตรกรที่เข้ามาร่วมทำแปลงใหญ่จำนวน 101 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนักคือ การผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP และเทคนิค การผสมเกสรทุเรียนและการตัดแต่งผล เมื่อดำเนินการตามนโยบายเกษตรแปลงใหญ่มาซักระยะมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

ประเด็นด้านเกษตรกร พบว่า การส่งเสริมเกษตรกรแปลงใหญ่ทำให้เกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันพูดคุย ทำความรู้จักรวมถึงแลกเปลี่ยนความรู้และวิธีการในการผลิตสินค้ามากขึ้น ซึ่งต่างจากเดิมที่มีการทำการผลิตแบบตัวใครตัวมัน⁵²

ประเด็นด้านการผลิต พบว่าศักยภาพในการผลิตสินค้าเพิ่มขึ้น ทั้งในแง่ของเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต และเทคนิคที่ใช้ในการทำการผลิตทำให้ผลผลิตมีปริมาณเพิ่มขึ้นรวมถึงการลดต้นทุนการผลิตสินค้า ทั้ง จากการรวมกลุ่มกันซื้อปัจจัยการผลิตในปริมาณมากและการที่มีการนำเทคโนโลยีในการวิเคราะห์สภาพดิน มาใช้เพื่อเป็นตัวช่วยในการกำหนดปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีในแต่ละพื้นที่ทำให้เกษตรกรสามารถลดการใช้ปุ๋ยเคมีลง นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดต้นทุนในการผลิตอีกด้วย

ประเด็นด้านการส่งเสริมการตลาด พบว่า เมื่อมีการเข้าไปส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะให้คำแนะนำและความรู้ในการทำการตลาดสินค้าเกษตรให้กับเกษตรกร รวมทั้งช่วยอำนวยความสะดวกในการทำการตลาด ส่งผลให้เกษตรกรสามารถขายสินค้าได้ในราคาและปริมาณที่ต้องการ

ประเด็นด้านการจัดการทรัพยากร พบว่า เมื่อมีการเข้าไปส่งเสริมระบบเกษตรแปลงใหญ่ส่งผลให้ เกษตรกรมีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทั้งจากการลดการใช้สารเคมีและการลดการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งนอกจากส่งผลดีต่อสภาพแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลดีต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภคอีกด้วย ถึงแม้ว่าการเข้าไปส่งเสริมเกษตรแปลงใหญ่จะมีข้อดีดังที่กล่าวมาข้างต้น

แต่เมื่อพิจารณาถึงปัญหา ของการเข้าไปส่งเสริมนโยบายเกษตรแปลงใหญ่พบว่า สามารถแยกประเด็นปัญหาออกได้ดังนี้

ประเด็นด้านเกษตรกร พบว่า เกษตรกรมีอายุค่อนข้างมากซึ่งเป็นปัญหาที่พบในทุกเขตพื้นที่ที่ทำการส่งเสริม อาจต้องใช้เวลาในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ หรือขาดความเข้าใจในกระบวนการทำงาน หรือกลัวที่จะลองใช้เทคนิคใหม่ๆในการผลิต⁵³

ประเด็นด้านโครงสร้างองค์การและบุคลากรผู้รับผิดชอบ พบว่าการเข้าไปส่งเสริมของหน่วยงานต่างๆ หลายครั้งที่เข้าไปส่งเสริมกับเกษตรกรคนละช่วงเวลาทำให้เกษตรกรต้องสละเวลาที่ใช้ในการทำการเกษตรและประกอบอาชีพเพื่อมาเข้าร่วมอบรม หรือมาประชุม ทำให้เกษตรกรเสียโอกาสในการออกไปประกอบอาชีพ⁵⁴

⁵² สัมภาษณ์ นายหมื่น แซ่จิ่ง,ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 27 มิถุนายน 2562

⁵³ สัมภาษณ์ นายฟอง วรรณสิทธิ์,เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน,สวนลุงฟอง อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ วันที่ 14 กรกฎาคม 2562

⁵⁴ สัมภาษณ์ นายจรินทร์ รอบการ,พัฒนาการจังหวัดศรีสะเกษ,ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ,

ประเด็นด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติพบว่า ลักษณะการดำเนินการผลิตของแปลงใหญ่ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่มีการวางแผนการผลิตร่วมกันและทำการตลาดร่วมกันส่งผลให้มีการผลิตที่ประหยัดต่อขนาด ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของการดำเนินนโยบายและกลุ่มที่สองเป็นกลุ่มที่มีการทำการผลิตแยกกัน แต่ทำการตลาดร่วมกัน ซึ่งการผลิตของเกษตรกรในกลุ่มนี้ ถึงแม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มกันแต่ไม่ทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาดในการผลิต⁵⁵

4.2.3 การดำเนินงานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร

ตามนโยบายของคณะกรรมการรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ต้องการให้มีศูนย์เรียนรู้การเกษตรในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรมีแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่และรัฐบาลให้ความสำคัญ ดังนั้นกรมส่งเสริมการเกษตรจึงจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2557 ให้เป็นเครื่องมือการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร โดยเกษตรกรต้นแบบเป็นผู้บริหารจัดการศูนย์ฯ เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาการเกษตรของชุมชน โดยใช้องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งเป็นจุดที่ใช้เชื่อมโยงกับหน่วยงานของรัฐ และเป็นที่พักปะแลงเปลี่ยนเรียนรู้ของเกษตรกรในชุมชน ศพก. ในปัจจุบัน (ปีงบประมาณ 2559) เป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชนทางการเกษตรในระดับอำเภอที่สอดคล้องกับชนิดของสินค้าหลักของอำเภออำเภอละ 1 ศูนย์ รวม 882 ศูนย์ ในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (ศพก.) เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปลายปีงบประมาณ 2558 โดยการดำเนินงานเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างเกษตรกรต้นแบบเจ้าของสถานที่ ศพก. ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ได้ร่วมกันพัฒนาศูนย์ให้มีความพร้อมในการให้บริการด้านการเกษตรต่างๆ แก่เกษตรกรมาอย่างต่อเนื่อง ผลการดำเนินงานที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดคือ การใช้สถานที่ศูนย์ฯ เป็นจุดถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรผู้ประสบปัญหาภัยแล้งและราคาผลผลิตทางการเกษตร ในปีงบประมาณ 2559 ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการประชาสัมพันธ์ศูนย์ฯ ให้เป็นที่รู้จักของเกษตรกร ณ เวลานั้น และได้ใช้สถานที่ ศพก. เป็นจุดในการถ่ายทอดความรู้ในหลักสูตรการฝึกอบรมต่างๆ ทั้งในส่วนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานนอกสังกัดเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม ศพก. ส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมของสถานที่ในการรองรับ การเป็นจุดให้บริการแก่เกษตรกร เช่น ศาลาเอนกประสงค์ที่ใช้ในการอบรมเกษตรกรถูกดัดแปลงมาจากโรงรถ โรงเก็บวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร โรงเลี้ยงสัตว์ มาใช้เป็นสถานที่จัดอบรมให้แก่เกษตรกร ซึ่งศาลาเหล่านี้อยู่ในสภาพเก่า ทรุดโทรม คับแคบ และไม่แข็งแรง ห้องสุขาไม่เพียงพอ

⁵⁵ สัมภาษณ์ นายเมธี ชินชัย, เกษตรอำเภอกันทรลักษ์, สำนักงานเกษตรอำเภอกันทรลักษ์, วันที่ 20 มิถุนายน 2562

และอยู่ในสภาพทรุดโทรม เช่นเดียวกัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้ทำแนวทางในการพัฒนา ศพก. โดยให้ทุกหน่วยงาน ในสังกัดจัดทำแผนการบูรณาการเพื่อให้การพัฒนาศูนย์ฯทุกแห่งร่วมกัน พร้อมๆ กับการจัดกิจกรรมการให้บริการแก่เกษตรกรในพื้นที่ ศพก. ควบคู่กันไป

ในการขับเคลื่อน ศพก. ประกอบด้วยหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่ละ หน่วยงานจะรับผิดชอบงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดังนี้

1. กรมส่งเสริมการเกษตร (กสก.) เป็นหน่วยงานหลักในการประสานงานการขับเคลื่อนการ ดำเนินงานศูนย์ฯ ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ทั้งการจัดทำแผนพัฒนาศูนย์ฯ และเกษตรกรต้นแบบ เจ้าของ ศพก. เป็นพี่เลี้ยงให้แก่เกษตรกรต้นแบบ อำนวยความสะดวกต่างๆ ให้ความรู้ด้านการเกษตร แก่เกษตรกร ต้นแบบและเกษตรกรที่เข้ารับบริการใน ศพก. รวมถึงการให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรเมื่อ เกิดปัญหาในพื้นที่ พร้อมสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ใน ศพก. เช่น หัวเชื้อผลิต สารชีวภัณฑ์และอุปกรณ์กำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เป็นต้น

2. กรมพัฒนาที่ดิน (พด.) ให้ความรู้ด้านการปรับปรุงบำรุงดินด้วยการทำสารอินทรีย์ต่างๆ เพื่อ ทดแทนการใช้สารเคมี รวมถึงการให้คำปรึกษากับเกษตรกรเมื่อเกิดปัญหาในพื้นที่ พร้อมสนับสนุน ปัจจัยการผลิตเพื่อจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ใน ศพก. เช่น วัสดุอุปกรณ์สำหรับการผลิตปุ๋ย อินทรีย์ ชนิดต่างๆ เช่น ถังน้ำหมัก สารเร่งสุตรต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ในบางพื้นที่ได้สนับสนุน เครื่องตรวจวิเคราะห์ดิน พันธุ์พืชปุ๋ยสด เช่น ปอเทือง พืชตระกูลถั่ว ฯลฯ

3. กรมประมง (ปม.) ให้ความรู้ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น การเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ การผลิต อาหารสัตว์น้ำ การเพาะพันธุ์ปลา/กบ เป็นต้น รวมถึงการให้คำปรึกษากับเกษตรกรเมื่อเกิดปัญหา ใน พื้นที่ พร้อมสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ ได้แก่ พันธุ์สัตว์น้ำพร้อม อาหารและอุปกรณ์ในวงเงิน 5,000 บาท/ศูนย์

4. กรมปศุสัตว์ (ปศ.) ให้ความรู้ด้านการเลี้ยงสัตว์ เช่น การเลี้ยงสัตว์ปีก การเลี้ยงแพะ การเลี้ยง สุกร การผลิตอาหารสัตว์โรค/การระบาดของโรคสัตว์ เป็นต้น ให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรเมื่อเกิดปัญหา ในพื้นที่ พร้อมสนับสนุนปัจจัยการผลิตในการจัดทำฐานเรียนรู้และแปลงเรียนรู้ใน ศพก. ได้แก่ พันธุ์ สัตว์(ไก่เนื้อ ไก่ไข่ สุกร เป็ดเทศ เป็ดไข่ เป็นต้น) โรงเรือน อาหารสัตว์ และอุปกรณ์การเลี้ยง ในวงเงิน 23,000 บาท/ศูนย์

5. กรมส่งเสริมสหกรณ์ (กสส.) ให้ความรู้และสื่อการเรียนรู้ด้านการรวมกลุ่มตามแนวทาง ของ สหกรณ์ ระเบียบข้อบังคับ/ข้อกำหนดในการบริหารจัดการกลุ่ม

จังหวัดศรีสะเกษมีศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตจำนวนศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียนเป็นสินค้าหลักเพียง 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้หมูที่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับแปลงใหญ่การผลิตทุเรียน⁵⁶ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า

การสนับสนุนปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์การผลิตให้แก่ศูนย์ ยังไม่เหมาะสมกับพื้นที่ทำให้ไม่สามารถนำที่ได้รับมาใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เกษตรกรไม่คุ้นเคยและยังไม่ได้รับการถ่ายทอดความรู้⁵⁷ ศูนย์เครือข่ายบางแห่งยังไม่ทราบว่าตนเองเป็นศูนย์เครือข่ายของ ศพก. ทำให้ไม่ทราบว่า การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องทำอะไรบ้าง และมีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานอย่างไร และที่สำคัญ เกษตรกรต้นแบบ ศพก.หลายแห่งไม่รู้จักศูนย์เครือข่ายของตนเองด้วยเช่นกัน ส่งผลให้เครือข่ายยังไม่สามารถทำกิจกรรมร่วมกันตามวัตถุประสงค์ของโครงการได้

3. การบูรณาการงานร่วมกันของหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับพื้นที่ ยังเป็นเพียงการบูรณาการในพื้นที่เป้าหมายเดียวกัน คือ ศพก.แต่ยังไม่เกิดการบูรณาการ ด้านแผนงานและกิจกรรมดำเนินการ ส่งผลให้เกิดความซ้ำซ้อนในกิจกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น การจัดอบรมเรื่องเดียวกันของหลายหน่วยงานให้แก่เกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเดิม ทำให้ความรู้ที่เกษตรกรได้รับไม่ก้าวหน้ายังคงเป็นความรู้เดิมๆที่เคยได้รับมาแล้ว

4. บริบทความต้องการความรู้/การสนับสนุนภาคการเกษตรของเกษตรกรแต่ละพื้นที่ มีความแตกต่างกันทำให้เกษตรกรบางส่วนเห็นว่าองค์ความรู้ที่หน่วยงานนำมาถ่ายทอดบางส่วนยังไม่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร

5. ฐานเรียนรู้ภายใน ศพก. หลายแห่งอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถใช้เป็นจุดศึกษาดูงานได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากขาดการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุมาจากเกษตรกรต้นแบบมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติในฐานะ เกษตรกรต้นแบบเจ้าของ ศพก. มาก ทำให้ไม่มีเวลาในการดำเนินงานและไม่มิงงบประมาณเพื่อใช้ในการ ปรับปรุงฐานเรียนรู้ นอกจากนี้ ฐานเรียนรู้ใน ศพก. หลายแห่งขาดความเป็นสัดส่วน กล่าวคือ ไม่สามารถ แยกได้ว่าเป็นฐานเรียนรู้ด้านใด

6. แปลงเรียนรู้ภายใน ศพก. บางแห่งมีข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิต กล่าวคือ จะมีเฉพาะในช่วงฤดูกาลผลิตเท่านั้น เช่น การทำนาปีในพื้นที่นอกเขตชลประทาน ผู้เข้าเรียนรู้จะต้องมาในช่วงฤดูกาลผลิตเท่านั้นจึงจะมีโอกาสได้เรียนรู้จากของจริงในแปลง

7. การประชาสัมพันธ์ ศพก. ไม่ต่อเนื่องและยังเข้าไม่ถึงเกษตรกรทั่วไปทำให้เกษตรกรที่อยู่ห่างจาก ศพก. ยังไม่รู้จัก ศพก. แต่กลับรู้จักในนามของศูนย์อื่นๆ ทั้งนี้เพราะ ศพก. หลายแห่งมีการ

⁵⁶ พิรพงษ์ พร้อมเทพ. การศึกษาแนวทางการพัฒนาทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน.

กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ, 2558. หน้า 17

⁵⁷ สัมภาษณ์ นายบุญสุข คำเสียง, เกษตรอำเภอศรีรัตนะ, สำนักงานเกษตรอำเภอศรีรัตนะ, วันที่ 24 มิถุนายน 2562

ดำเนินงาน ในฐานะศูนย์ต่างๆมาก่อน ประกอบกับมีป้ายเดิมของหน่วยงานต่างๆติดตั้งไว้จำนวนมาก ทำให้เกษตรกรยังคงคุ้นเคยอยู่กับบทบาทเดิมก่อนมาเป็น ศพก. นอกจากนี้ เกษตรกรบางส่วนยังเข้าใจผิดว่า ผู้ที่จะใช้บริการจากศูนย์ฯ ได้จะต้องเป็นเกษตรกรที่อยู่ในหมู่ที่ตั้งของศูนย์ฯ เท่านั้นจึงไม่กล้าเข้ามาใช้บริการ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต มีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจ ดังนี้

ก่อนการสนับสนุนปัจจัยการผลิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสอบถามความต้องการของ ศพก. ถึงความต้องการที่แท้จริงก่อนให้การสนับสนุนและหาก ศพก. ใดต้องการได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และอุปกรณ์ที่ตนเองยังมีความรู้ไม่เพียงพอ หน่วยงานเจ้าของปัจจัยการผลิต/อุปกรณ์ ควรให้คำแนะนำหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรต้นแบบและทีมงาน⁵⁸

นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญในกิจกรรมการลงพื้นที่เพื่อการติดตามการดำเนินงานใน ศพก. ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่าย ศพก. ให้เป็นรูปธรรม โดยเพิ่มกิจกรรมการจัดประชุมร่วมกันระหว่าง ศพก. และศูนย์เครือข่ายทุกแห่ง⁵⁹

ควรจัดทำรายชื่อ กิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกรเจ้าของศูนย์เครือข่ายแต่ละราย พร้อมสถานที่ตั้งของศูนย์เครือข่ายทุกแห่ง ให้อยู่ในรูปของแผ่นป้ายที่ชัดเจนแสดงไว้ทั้งที่ ศพก. และ ศูนย์เครือข่ายทุกแห่ง เพื่อให้เกษตรกร สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อสะดวกในการเดินทางไปหาความรู้ในสาขาที่สนใจได้⁶⁰

ในการการจัดอบรม หน่วยงานที่จัดการอบรมถ่ายทอดความรู้ต้องมีการบูรณาการหลักสูตรเพื่อลดความซ้ำซ้อน กล่าวคือหลักสูตรที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน หรือ มีสาระเป็นเรื่องเดียวกัน ควรจัดรวมไว้ด้วยกันภายในหลักสูตรเดียว⁶¹

นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆควรจัดทำแผนร่วมกันเพื่อจัดระดับองค์ความรู้ในการถ่ายทอดให้แก่เกษตรกรในลักษณะการพัฒนาแบบต่อยอดและต่อเนื่อง เช่น การปรับปรุงดิน โดยจัดระดับความรู้ในหลักสูตรที่วางไว้เปรียบเสมือนระดับประถม มัธยมและอุดมศึกษา ซึ่งเกษตรกรที่เข้ารับการอบรมจะ

⁵⁸ สัมภาษณ์ นายวิจิต ไตรสรณกุล, นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 13 มิถุนายน 2562

⁵⁹ สัมภาษณ์ นายเพ็ง ใจเอื้อ, ผู้ปลูกทุเรียน, เลขที่ 37 ม. ต.สระยาว อ.ศรีรัตนะ จ.ศรีสะเกษ, วันที่ 13 กรกฎาคม 2562

⁶⁰ สัมภาษณ์ นายวิทยา วิจารณ์, ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานหอการค้าจังหวัด, วันที่ 28 มิถุนายน 2562

⁶¹ สัมภาษณ์ นายธีรเดช วิถีธรรมคุณ, อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ, ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 27 มิถุนายน 2562

เกิดการเรียนรู้ในระดับที่เพิ่มสูงขึ้นซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกรไม่ต้องอบรมซ้ำหลักสูตรเดิม⁶²

นอกจากนั้น ศูนย์ฯ ควรสนับสนุนให้มีการจัดเวทีชุมชนเพื่อทราบความต้องการของเกษตรกรในชุมชนและแยกเป็นด้านต่างๆไว้ เช่น ด้านองค์ความรู้ ด้านปัจจัยพื้นฐาน และนำมาสรุปผลความต้องการของเกษตรกรในชุมชน ประกอบด้วยอะไรบ้าง พร้อมจัดลำดับความสำคัญตามความจำเป็นเร่งด่วนเพื่อรองรับการพัฒนาจากหน่วยงานที่จะเข้ามาได้ถูกต้องตามความต้องการจริง เช่น การจัดหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดความรู้ต่างๆ จากหน่วยงาน ในขณะที่ศูนย์ฯ เองมีข้อมูลองค์ความรู้ที่เกษตรกรต้องการซึ่งเป็นผลจากการจัดเวทีชุมชน เสนอ แก่หน่วยงานเพื่อนำไปสู่การจัดเป็นหลักสูตร และสร้างความพร้อมในการรองรับโครงการต่างๆของภาครัฐที่จะมีเข้ามาในชุมชน⁶³

นอกจากนั้น หน่วยงานต่างๆควรสนับสนุนการเปิดตลาดสินค้าให้แก่ศูนย์ฯ และศูนย์เครือข่ายเพื่อเป็นรายได้ มาเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานใน ศพก. ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรมาจำหน่ายแล้ว ยังจะเป็นการเรียนรู้ด้านการตลาดให้แก่เกษตรกรได้⁶⁴

5.3.6 สนับสนุนการจัดทำสื่อการเรียนรู้ให้แก่ ศพก.เพื่อการจัดเก็บข้อมูลต่างๆจากแปลงเรียนรู้ไว้ใช้ในการถ่ายทอดแก่ผู้เข้าอบรม/ศึกษา/ดูงานในช่วงนอกฤดูกาลผลิต ในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดทำ VDO หรือ คลิปต่างๆ การจัดทำ Power point ฯลฯ เป็นต้น

เพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านทางการประชุมหมู่บ้านทุกเดือนหรือใช้หอกระจายข่าวทุก หมู่บ้านชี้แจงบทบาทความสำคัญของ ศพก.และศูนย์เครือข่ายที่จะมีต่อเกษตรกร ที่ตั้งของ ศพก.และ ศูนย์เครือข่ายชื่อเกษตรกรต้นแบบเจ้าของศูนย์แผนการจัดอบรมในหลักสูตรต่างๆและการเข้าใช้⁶⁵

4.2.4 การยกระดับมาตรฐานสินค้าเกษตร

ทุเรียนได้ถูกนำเข้ามาปลูกในจังหวัดศรีสะเกษ ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2528 โดยเกษตรกรที่ไปรับจ้างชาวสวนทุเรียนในจังหวัดจันทบุรี เมื่อถูกเลิกจ้างจึงได้เดินทางกลับมาประกอบอาชีพทำไร่ ทำนาที่จังหวัดศรีสะเกษ ได้นำต้นพันธุ์ทุเรียนหอมทองมาปลูกที่อำเภอขุนหาญ ซึ่งผลที่ได้จากการนำมา

⁶² สัมภาษณ์ นางสาววาสนา อยู่ดี,พณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ,ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 28 มิถุนายน 2562

⁶³ สัมภาษณ์ นางรัตดา คงสีไพร,เกษตรอำเภอขุนหาญ,สำนักงานเกษตรอำเภอขุนหาญ, วันที่ 19 มิถุนายน 2562

⁶⁴ สัมภาษณ์ นายวิจิต ไตรสรณกุล,นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ,สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ,วันที่ 13 มิถุนายน 2562

⁶⁵ สัมภาษณ์ นายธีรเดช วิทิตธรรมคุณ,อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ,ศาลากลางจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 27 มิถุนายน 2562

ปลูกพบว่า ทุเรียนได้เติบโตและให้ผลผลิตดี จึงมีเกษตรกรรายอื่นสนใจปลูกตามมากขึ้น แต่เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ขาดความรู้ ความชำนาญในเรื่องการปลูก การดูแลรักษา การบริหารจัดการด้านคุณภาพ แต่ใช้วิธีการสอบถามจากเกษตรกรผู้ปลูกที่อยู่ข้างเคียงกัน ในลักษณะการลองผิดลองถูก ทำให้ได้ผลผลิตทุเรียนไม่มีคุณภาพ ไม่เป็นที่นิยมของตลาด ส่งผลให้ขายได้ในราคาต่ำ อีกทั้งเมื่อมีการขยายพื้นที่ในการปลูกมากขึ้น ขาดการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมก่อให้เกิดการสะสมของโรคและแมลงจนเกิดการแพร่ระบาดอย่างหนัก ต้นทุเรียนเสื่อมโทรมและทยอยตาย เกษตรกรไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้ได้ ทำให้เกิดการละทิ้งสวน ขยายต่อ หรือเปลี่ยนไปปลูกพืชผลอย่างอื่นแทน มีการนำยางพาราหรือพืชเศรษฐกิจอื่นมาปลูกแซมในสวนทุเรียน เมื่อพืชแซมโตเต็มที่จึงตัดต้นทุเรียนทิ้ง จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้ปี 2554 พื้นที่ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ลดลงจาก 2,746 ไร่ เหลือเพียง 1,335 ไร่ จังหวัดศรีสะเกษ ได้ประกาศให้พื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอศรีรัตนะ และอำเภอขุนหาญเป็นเขตประสบภัยพิบัติโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดในพืชผล และมอบหมายให้ ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ กรมวิชาการเกษตร เข้าไปแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ต่อมากรมวิชาการเกษตร ได้ร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจ (MOU) เพื่อร่วมมือกับจังหวัดศรีสะเกษและกรมส่งเสริมการเกษตร เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2554 จนสามารถแก้ไขปัญหาภัยพิบัติโรคและแมลงศัตรูพืชระบาดได้

จากการแก้ไขปัญหาเรื่องภัยพิบัติโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด ทำให้ภาครัฐได้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงว่า สาเหตุสำคัญเกิดจากการที่เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนเกือบทั้งหมด ขาดความรู้ทางวิชาการในการปลูกทุเรียน ซึ่งสาเหตุเหล่านี้จะทำให้ปัญหาดังกล่าวจะวนกลับมาเกิดซ้ำอีกในอนาคต⁶⁶

ศูนย์วิจัยพืชสวนศรีสะเกษ เริ่มดำเนินการตามแผนการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2554 โดยเน้นการป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ระบาดอย่างรุนแรง คือ โรครากเน่าและโคนเน่า เพลี้ยไฟ ไรแดง และหนอนเจาะลำต้นทุเรียน ในแปลงทุเรียนทุกแปลงของจังหวัดศรีสะเกษ ในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ โดยได้ส่งเสริมและพัฒนาด้านการผลิตสินค้าเกษตร กิจกรรมพัฒนาการเพิ่มผลผลิตทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษ บรรจุลงในแผนยุทธศาสตร์จังหวัด ประจำปี 2557 เป็นต้นมา นอกจากนี้ กรมวิชาการเกษตร ได้เล็งเห็นความสำคัญในการนำงานวิจัยของกรมวิชาการเกษตรมาสู่กลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย เพื่อพัฒนากระบวนการปลูก การผลิต การบริหารจัดการ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้จะทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่สูงขึ้น และคุณภาพของทุเรียนจะดีขึ้น จากการพัฒนาการผลิตทุเรียนคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทำให้ราคาทุเรียนในปี 2554 – 2561 มีราคาเพิ่มสูงขึ้น จาก กิโลกรัมละ 25 บาท เป็นกิโลกรัมละ 150 บาท

⁶⁶ สัมภาษณ์ นายสนอง จรินทร์, ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ, ห้องประชุมศูนย์วิจัยพืชสวนฯ, วันที่ 27 มิถุนายน 2562

นอกจากนั้น การผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษ ได้ยกระดับจากทุเรียนธรรมดาสู่การเป็นทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ส่งผลให้ทุเรียนหมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ส่งผลให้ตลาดมีความต้องการทุเรียนภูเขาไฟสูงมาก เกษตรกรสามารถทำการตลาดทุเรียนออนไลน์ได้เอง เกิดการรวมกลุ่มผู้ปลูกทุเรียนจังหวัดศรีสะเกษทั้งหมด 8 กลุ่ม เพื่อผลิตทุเรียนให้ได้มาตรฐาน เพิ่มอำนาจตลาดต่อรองด้านการตลาดร่วมกัน

นอกจากนี้ ในปี 2558 จังหวัดศรีสะเกษ ยังได้ร่วมมือกับสภาเกษตรกร จัดทำ OR-Code ติดสติ๊กเกอร์ผลทุเรียน เพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ เป็นการประกันคุณภาพของผลผลิตอีกทางหนึ่งที่จะสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคได้ ซึ่งจะเกิดความยั่งยืนในอาชีพการผลิตทุเรียนในอนาคตต่อไป⁶⁷

นโยบายส่งเสริมและสนับสนุนทุเรียนในภาพรวม

ทุเรียนถือเป็นผลไม้ที่มีความสำคัญต่อภาคการเกษตรของไทย โดยสร้างรายได้มากเป็นอันดับที่ 2 ในสินค้ากลุ่มไม้ผลรองจากมะม่วง⁶⁸ จากข้อมูล พบว่าในปี 2560 มูลค่าผลผลิตของทุเรียนอยู่ที่ 3,963.1 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 23.7 ของมูลค่า ผลผลิตกลุ่มไม้ผล สูงเป็นอันดับที่ 2 รองจากมะม่วง โดยการขยายตัวเฉลี่ยของมูลค่าทุเรียนในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา พบว่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 21.2 ต่อปี สะท้อนถึง ราคาที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับกระแสนิยมบริโภคทุเรียน ที่เติบโตขึ้นจากในและนอกประเทศในช่วงที่ผ่านมา ทั้งนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ได้ ประเมินการผลผลิตทุเรียนที่จะออกสู่ตลาดในปี 2561 ราว 798,008 ตัน ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงกว่าผลผลิตปี 2560 ถึงร้อยละ 25.7 จากอานิสงส์ของการเพิ่มขึ้นของพื้นที่เพาะปลูกในปี 2556 จะทยอยให้ผลผลิตในปีนี้อีกมากกว่าในอดีต เนื้อที่เพาะปลูกทุเรียนรวมทั้งประเทศในปัจจุบันอยู่ที่ 605,146 ไร่ โดยปลูกมากที่สุดใน ภาคใต้และภาคตะวันออก ข้อมูลปี 2560 แสดงให้เห็นว่าเนื้อที่ให้ผลของทุเรียนกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ภาคใต้ 302,416 ไร่ คิดเป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 49.9 ของเนื้อที่เพาะปลูกทั่วประเทศ โดยปลูกมากที่จังหวัด ชุมพร ขณะที่ภาคกลางและภาคตะวันออกมีเนื้อที่เพาะปลูกรวมกัน 262,543 ไร่ เป็นสัดส่วนที่ร้อยละ 43.4 และปลูกมากที่จังหวัดจันทบุรี ทั้งนี้ ทุเรียนพันธุ์หมอนทองมีเนื้อที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 89.6 ของเนื้อที่ปลูกทุเรียนทั่วประเทศ รองลงมา ได้แก่ พันธุ์ชะนี พันธุ์กระดุม พันธุ์ก้านยาว และพันธุ์ อื่นๆ โดยผลผลิตทุเรียนตามปกติจะออกสู่ตลาด 2 ช่วง คือช่วงเดือนเมษายน-มิถุนายนในภาคตะวันออก และช่วงเดือนกรกฎาคม-กันยายนในภาคใต้

⁶⁷ สัมภาษณ์ นายสว่าง กาลพัฒน์, เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ 13 มิถุนายน 2562

⁶⁸ กรมการค้าภายใน. รายงานประจำปีงบประมาณ 2557. เข้าถึงได้จาก http://www.dit.go.th/Dit_year/annual_report55_small.pdf

4.3 กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐนั้น จะทำโดยการมอบนโยบายให้กับส่วนงานในกำกับ โดยปรากฏอยู่ในประเด็นการพัฒนาจังหวัดที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและยกระดับสินค้าการเกษตร การค้า และการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้ในแผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP แผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และแผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาดทุเรียน Premium ดังนี้

แผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP

โดยแผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP นี้ได้ดำเนินการในโครงการ พัฒนาคุณภาพสินค้า เพื่อเพิ่มมูลค่าและขยายช่องทางการตลาด โดยจังหวัดได้ยกระดับผลิตภัณฑ์ (Product Level) ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) จัดทำระบบฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์ (Profile) ที่จะใช้ในการทำงานเชิงบูรณาการของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เน้นการประชาสัมพันธ์และเสริมสร้างคุณค่าของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทั่วไป และกลุ่มเป้าหมาย จนสามารถใช้เป็นแหล่งสร้างรายได้ และความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยดำเนินการไปพร้อมกับการกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมจากผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP และ ชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยจังหวัดศรีสะเกษมี OTOP ระดับ 5 ดาว จำนวน 21 ผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างรายได้รวมปี พ.ศ. 2560 ให้มีมูลค่าได้ถึง 3,549,439,803 ล้านบาท⁶⁹ โดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP และผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาตลาด การค้า การลงทุน รวมไปถึงการขนส่งสินค้า และการส่งออก โดยดำเนินการไปพร้อมกับการส่งเสริมระบบการตลาดชุมชน โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและดำเนินการได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พาณิชย์จังหวัดศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ สำนักงานเกษตรจังหวัดศรีสะเกษ โดยผลผลิตที่คาดหวังจากแผนงาน/โครงการนี้คือ มีกลุ่มอาชีพที่ได้รับการพัฒนาสู่การเป็นผู้ประกอบการสินค้า OTOP เพิ่มศักยภาพศูนย์บริการเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดศรีสะเกษ และเสริมสร้างศักยภาพการค้า การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน

แผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ

โดยแผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจนี้ได้ดำเนินการในโครงการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจและลดต้นทุนการผลิตในภาคเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการคือ เพื่อถ่ายทอด

⁶⁹ ระบบศูนย์ข้อมูลกลาง กรมการพัฒนาชุมชน อ้างใน แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ หน้า 100

เทคโนโลยีการบริหารจัดการแปลงยุคใหม่ให้กับเกษตรกรในจังหวัดศรีสะเกษ ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถึงวิธีการจัดการแปลงอย่างเป็นระบบ แก้ไขปัญหาการผลิต และเพิ่มผลผลิตและคุณภาพให้ได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น และเพื่อสร้างกระบวนการรวมกลุ่มของเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็งในการผลิตให้ได้มาตรฐานการผลิตเดียวกัน สามารถจำหน่ายผลผลิตให้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความมั่นคงในชีวิตและอาชีพมีความยั่งยืน โดยโครงการนี้ แบ่งกิจกรรมหลักออกเป็น 2 กิจกรรมหลัก โดยกิจกรรมหลักที่ 1 ได้แก่ การขยายเขตไฟฟ้าเพื่อการเกษตร โดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักคือ สำนักงานเกษตรจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค และอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ กิจกรรมหลักที่ 2 คือ การส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ โดยมีสำนักงานเกษตรจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบ และมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ศูนย์วิจัยพืชสวน และอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ โดยผลผลิตที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นกับโครงการนี้คือ เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้

แผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาด ทูเรียน Premium

แผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาดทูเรียน Premium นี้ได้ดำเนินการในโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทูเรียนคุณภาพ โดยกลไกนี้เกิดขึ้นเนื่องจากปัญหาความต้องการทูเรียนคุณภาพระดับ Premium ของจังหวัดศรีสะเกษมีมาก จนไม่สามารถผลิตได้ทันกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งเกษตรกรผู้ปลูกทูเรียนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการผลิตทูเรียนให้ได้คุณภาพตรงตามมาตรฐานสากล และความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภค นอกจากนั้น เกษตรกรยังขาดแหล่งรวบรวมและคัดคุณภาพทูเรียน รวมไปถึงยังขาดบรรจุภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน มีความมั่นคง แข็งแรง สามารถรักษาคุณภาพของผลิตได้ดีก่อนส่งถึงมือผู้บริโภค ที่สำคัญคือ พื้นที่การปลูกทูเรียนในจังหวัดศรีสะเกษยังมีน้อยเมื่อเทียบกับความต้องการของตลาด วัตถุประสงค์หลักของโครงการนี้คือ ต้องการพัฒนาคุณภาพผลผลิตทูเรียนให้ได้รับการรับรองมาตรฐาน GAP อีกทั้งเพื่อต้องการสร้างโรงรวบรวมและคัดคุณภาพทูเรียน พร้อมทั้งบรรจุภัณฑ์ทูเรียนคุณภาพสูงระดับ Premium ให้มีผลผลิตเพียงพอต่อความต้องการของตลาดและผู้บริโภค และเพื่อเพิ่มพื้นที่ปลูกทูเรียนให้รองรับปริมาณการผลิตทูเรียนคุณภาพสูงระดับ Premium ในอนาคต โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบหลักคือ ศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอทุกอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ หน่วยงานดำเนินการคือ เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ ผลผลิตที่คาดหวังของโครงการนี้คือ สามารถจัดเทศกาลทูเรียน Premium ศรีสะเกษ และพัฒนาการผลิตทูเรียนคุณภาพของจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งพัฒนาอัตลักษณ์ของทูเรียนจังหวัดศรีสะเกษให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

สรุปได้ว่า กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทูเรียน) ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ ดำเนินการโดยการขับเคลื่อนนโยบายระดับประเทศ มายังนโยบายจังหวัด

ผ่านประเด็นการพัฒนาจังหวัด (ยุทธศาสตร์จังหวัดศรีสะเกษ) ในประเด็นการพัฒนาที่ 1 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและยกระดับสินค้าเกษตร การค้า และการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานและแข่งขันได้ผ่านแผนงานระดับจังหวัด 3 แผนงาน คือ แผนงานที่ 1 ส่งเสริมการค้าสินค้า OTOP แผนงานที่ 4 ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ และแผนงานที่ 5 ส่งเสริมระบบตลาดทุเรียน Premium โดยขับเคลื่อนผ่าน ส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรจังหวัด ศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ อำเภอทุกอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ พัฒนาชุมชน พาณิชย์จังหวัด สถาบันการศึกษาในจังหวัดศรีสะเกษ โดยนำร่องที่มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษในการออกพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากทุเรียน

จากข้อมูลดังกล่าว สามารถสรุปกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้ดังนี้

4.4 สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ทุเรียนมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศจะมีสายพันธุ์ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ไป รวมแล้วหลายร้อยพันธุ์ แต่พันธุ์ที่นิยมในทางการค้ามีไม่มากนัก สำหรับในประเทศไทยพันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่นิยม ในทางการค้าได้แก่ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว และกระดุม ในปี 2559 พื้นที่

เพาะปลูกทุเรียนในแหล่งผลิตที่สำคัญ 5 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพื้นที่เพาะปลูกรวมกันประมาณ 1.43 ล้านไร่ หรือประมาณ 276.50 พัน เฮกตาร์ 5 โดยไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนสูงสุดประมาณ ร้อยละ 31.77 รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย ร้อยละ 26.80 มาเลเซีย ร้อยละ 22.34 เวียดนาม ร้อยละ 11.83 และฟิลิปปินส์ร้อยละ 7.26

การเพาะปลูกทุเรียนในกัมพูชา ลาว เมียนมา รวมถึงในพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศ ออสเตรเลีย จัดเป็นแหล่งเพาะปลูกใหม่ มีพื้นที่ที่ให้ผลผลิตไม่มากและยังไม่เพียงพอับความต้องการของผู้บริโภค ภายในประเทศนั้นๆ แหล่งเพาะปลูกใหม่ในประเทศดังกล่าว เป็นพันธุ์ที่นำมาจากประเทศไทย ซึ่งได้แก่พันธุ์หมอนทอง และชะนี เป็นต้น นอกจากนี้ฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมินิเวศของแต่ละประเทศ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของภูมิอากาศในแหล่งผลิตนั้นๆ เป็นสำคัญ โดยทุเรียนของไทยส่วนมากจะมี ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวระหว่างเดือนเมษายนถึงกันยายน ในมาเลเซียตะวันตกหรือในคาบสมุทรมลายา และเวียดนาม จะมีฤดูเก็บเกี่ยวใกล้เคียงกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนของไทย สำหรับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในฟิลิปปินส์จะเริ่มช้ากว่า ฤดูเก็บเกี่ยวของไทยและมาเลเซียใต้ประมาณ 2 - 3 เดือน โดยจะมีฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคมถึงพฤศจิกายน ส่วนฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในอินโดนีเซียจะมีฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มจากเดือนมิถุนายนจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ของปีถัดไป เช่นเดียวกับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในมาเลเซียตะวันออกแถบเกาะบอร์เนียว ด้วยเช่นกัน

ในช่วงปี 2555 - 2560 พบว่าอุปทานผลผลิตเฉลี่ยโดยรวมของโลกมีประมาณ 2.13 ล้านตัน (น้ำหนักผลทุเรียนสด) โดยอินโดนีเซียเป็นแหล่งผลิตรายใหญ่มีผลผลิตเฉลี่ย ร้อยละ 39.40 ล้านตันของผลผลิตทุเรียน โลก รองลงมาได้แก่ ไทย ร้อยละ 27.64 มาเลเซีย ร้อยละ 16.32 เวียดนาม ร้อยละ 12.74 และฟิลิปปินส์ ร้อยละ 3.90 ตามลำดับ ประเทศที่มีการเพาะปลูกทุเรียนเชิงการค้าและมีการลงทุนวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ทุเรียน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม สำหรับการเพาะปลูกและการผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียจะมีความแปรปรวนของผลผลิตค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็น เพราะการเพาะปลูกทุเรียนในประเทศดังกล่าวยังเป็นการทำการเกษตรแบบกึ่งยังชีพ มีการจัดการฟาร์มหรือพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในระดับต่ำ และส่วนมากปล่อยให้ตามธรรมชาติ การปรับปรุงพันธุ์มีการพัฒนาการน้อย พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูกส่วนใหญ่จึงยังเป็นพันธุ์พื้นเมืองดั้งเดิมที่คุณภาพของเนื้อทุเรียนไม่ได้เป็นไปตาม ความต้องการของตลาด เช่นเดียวกับฟิลิปปินส์ แหล่งผลิตทุเรียนที่สำคัญของฟิลิปปินส์จะอยู่ในพื้นที่ของเกาะมินดาเนาและการเพาะปลูกทุเรียนของเกษตรกรในฟิลิปปินส์ยังเป็นกึ่งยังชีพ ผลผลิตยังมีจำนวนน้อยและ คุณภาพของเนื้อทุเรียนและรูปแบบของระบบการผลิตยังไม่สามารถแข่งขันในตลาดส่งออกได้ ผลผลิตทุเรียน ทั้งของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์จึงเป็นการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ ทุเรียนเป็นผลไม้ที่มีกลิ่นจำเพาะ โดยทั่วไปทุเรียนแต่ละผลประกอบด้วยส่วนที่เป็นเปลือก ร้อย

ละ 55 ถึง 66 ส่วนที่เป็นเมล็ด ร้อยละ 12 ถึง 15 และส่วนที่เป็นเนื้อบรีโอกได้ร้อยละ 22 ถึง 30 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์ เป็นสำคัญ เนื้อทุเรียนจัดได้ว่าเป็นผลไม้ที่ให้พลังงานสูง เนื้อ 100 กรัม จะให้พลังงานระหว่าง 134 ถึง 187 กิโลแคลอรี และเนื้อในของทุเรียนจะมีองค์ประกอบของสารอาหารได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน และมี ธาตุอาหารหลายชนิด เช่น โพแทสเซียม ฟอสฟอรัส และแคลเซียม เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของพันธุ์ทุเรียน ข้อมูลจาก Plantations International and Durian Harvests⁸ ได้รายงานว่ามีมาเลเซียเป็นประเทศที่มีการบริโภคทุเรียนต่อคนต่อปีของประชากรสูงที่สุด 11.0 กิโลกรัม รองลงมาได้แก่ ใต้หวัน 3.20 กิโลกรัม สิงคโปร์ 3.18 กิโลกรัม บรูไน 3.09 กิโลกรัม อินโดนีเซีย 2.40 กิโลกรัม ฮองกง 2.31 กิโลกรัม ไทย 1.46 กิโลกรัม มาเก๊า 1.37 กิโลกรัม เวียดนาม 0.92 กิโลกรัม และจีน 0.21 กิโลกรัม สำหรับจีนแม้จะมีอัตราการบริโภคต่อคนยังอยู่ในระดับต่ำแต่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของ ประชากรจีนย่อมส่งผลต่อความต้องการบริโภคทุเรียนมากขึ้นตามมา อีกทั้งจำนวนประชากรจีนที่มีมากถึง ประมาณ 1,400 ล้านคน การขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคภายในประเทศจีนจะมีผลต่อปริมาณการนำเข้าทุเรียนของจีนอย่างมาก

นอกจากนั้น ปริมาณความต้องการบริโภคทุเรียนโลกยังไม่มีกรรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบและข้อมูลของแต่ละประเทศมีการนำเสนอไว้อย่างจำกัด ทำให้การค้นหาข้อมูลปริมาณการบริโภคทุเรียนของโลกในภาพรวมไม่อาจ จัดทำได้ การที่ทุเรียนเป็นสินค้าที่เน่าเสียหาง่ายและจะต้องจัดส่งสู่ตลาดทันทีหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บสต็อกข้ามปีอย่างเช่นกรณีของธัญพืชจึงทำไม่ได้ ส่งผลให้คาดการณ์ได้ว่าปริมาณการบริโภคทุเรียนในแต่ละปีจะมีปริมาณใกล้เคียงกับอุปทานผลผลิตทุเรียนในแต่ละปีเช่นกัน เนื่องจากกลไกตลาดและราคาจะทำหน้าที่สำคัญในการสร้างสมดุลของการผลิตและการบริโภค

ดังนั้น จึงพออนุมานได้ว่าการบริโภคทุเรียนสดของโลกจะใกล้เคียงกับอุปทานกล่าวคือ ประมาณ 2 ล้านตัน การบริโภคทุเรียนของอินโดนีเซียจัดเป็นลำดับหนึ่ง (ประมาณร้อยละ 40) รองลงมาได้แก่ จีน มาเลเซีย และไทย อย่างไรก็ตาม ได้มีการคาดการณ์กันว่าความต้องการ ทุเรียนในตลาดการค้าโลกในปี 2572 จะมีปริมาณระหว่าง 2.63 – 4.13 ล้านตัน 10. ภายใต้แนวโน้มของข้อสมมุติการเติบโตของปัจจัยเกี่ยวข้องตามสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการขยายตัวของตลาดส่งออกทุเรียน ของโลกตามมา

ตลาดการค้าทุเรียนโลก ตลาดการค้าทุเรียนสดประกอบด้วยตลาดภายในประเทศและตลาดระหว่างประเทศ ตลาดผู้บริโภคภายในประเทศของแต่ละประเทศผู้ผลิตมีบทบาทสำคัญในการรองรับอุปทานผลผลิตภายในประเทศผู้ผลิตนั้นๆ โดยเฉพาะผลผลิตทุเรียนในประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ซึ่งมีส่วนการใช้ผลผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเกินกว่าร้อยละ 90 ทั้งนี้เพราะระบบการผลิตทุเรียนของอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ยังขาดการจัดทำมาตรฐานการผลิตและการจัดการหลังเก็บเกี่ยว ส่วนเวียดนามนั้นประมาณว่าผลผลิตทุเรียนของเวียดนามร้อยละ 45 ใช้บริโภคภายในประเทศและอีกร้อยละ 55 เป็นการค้าตามชายแดนที่ติดกับจีนทำให้ข้อจำกัดเรื่องมาตรฐาน

GAP (Good Agricultural Practice) และมาตรฐาน GMP (Good Manufacturing Practice) ลดลง ขณะนี้เวียดนามก็ได้พยายามปรับปรุงระบบสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐาน GAP และรวมถึง มาตรฐาน GMP ในกิจกรรมหลังเก็บเกี่ยว อนึ่ง การที่เวียดนามมีชายแดนที่ติดกับจีนการส่งออกทุเรียนของ เวียดนามส่วนหนึ่งจึงเป็นการนำเข้าจากไทยและ re-exported ผ่านด่านทางชายแดนตอนเหนือของ เวียดนาม เข้าไปยังประเทศจีน ในกรณีของมาเลเซียได้มีนโยบายการพัฒนาพันธุ์ทุเรียนมาอย่างต่อเนื่อง และรวมถึงการที่ มาเลเซียได้หันมาให้ความสำคัญกับระบบการเพาะปลูกทุเรียนเพื่อการ ส่งออกมากขึ้น พร้อมกันนี้ได้มี แผนพัฒนาการผลิตทุเรียน ภายใต้ Malaysian National Agro-Food Policy (2011 - 2020)¹¹ อีกทั้งยังจัด ให้มีหน่วยงานกลางส่งเสริมการตลาดสินค้าเกษตรของมาเลเซีย (Federal Agricultural Marketing Authority: FAMA) ซึ่งเป็นหน่วยงานปฏิบัติในการกำกับและ พัฒนาโซ่อุปทานสินค้าทุเรียนของมาเลเซียเพื่อให้เกิดการขยายตัวในตลาดส่งออก ประเทศไทยเป็น ประเทศเดียวในจำนวนประเทศผู้ส่งออกทุเรียนที่มีสัดส่วนของการส่งออกสูงถึงร้อยละ 70 ส่วนของ การใช้ผลผลิตทุเรียนเพื่อการบริโภคภายในประเทศมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 30 การที่สวนทุเรียน ไทยได้ เข้าสู่ระบบมาตรฐาน GAP และระบบการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ได้มาตรฐาน GMP การจัดทำระบบ การจดทะเบียนสำหรับการเป็นผู้ส่งผลทุเรียนสดออกไปนอกราชอาณาจักร ในช่วงเกือบทศวรรษที่ผ่านมา ได้ทำให้ ความสามารถในการแข่งขันของไทยในตลาดส่งออกทุเรียนมีเหนือกว่าประเทศคู่แข่งราย อื่นๆ

การส่งออกทุเรียนสดของโลก (ไม่รวมทุเรียนแช่เย็นและแช่แข็ง และอบแห้ง) ในปี 2560 จาก แหล่ง ผลิตสามประเทศที่สำคัญได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม มีอุปทานส่งออกรวมประมาณ 693,748 ตัน 12 ใน จำนวนนี้เป็นการส่งออกทุเรียนของไทยจำนวน 490,489 ตัน 13 เวียดนาม 185,295 ตัน¹⁴ และมาเลเซีย 18,000 ตัน¹⁵ หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 76.18, 21.01 และ 2.81 ตามลำดับ การจัดการการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานการผลิตและมาตรฐานความปลอดภัยของสวน ทุเรียนไทย การขึ้นทะเบียนสวนทุเรียนที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการที่ไทยเป็นประเทศแรกในกลุ่มอาเซียน ที่ได้จัดทำข้อตกลง FTA กับจีนในหมวดสินค้าผักผลไม้ที่มีอัตราภาษีการนำเข้าและส่งออกเป็นศูนย์มา ตั้งแต่ปี 2546 ประกอบกับ พันธุ์ทุเรียนของไทยมีรสชาติเป็นที่ชื่นชอบของผู้บริโภคในจีน อีกทั้ง การค้า ทุเรียนออนไลน์ในตลาดจีนที่ได้ ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วง 2 - 3 ปีที่ผ่านมาได้เป็นแรงขับเคลื่อนต่อ การขยายตัวของตลาดทุเรียนในจีน เพิ่มขึ้นอย่างมาก การส่งออกทุเรียนของไทยไปยังจีนมีทั้งที่ส่งออก โดยตรงไปยังจีนและการส่งออกผ่าน เวียดนาม มาเก๊า และฮ่องกง ก่อนเข้าสู่ตลาดจีน สำหรับกรณีของ มาเลเซียพบว่า การส่งออกทุเรียนไปยังจีนมีจำนวนไม่มากนักได้จำกัดอยู่เฉพาะเนื้อทุเรียนแช่เย็นและ แช่แข็ง อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2561 มาเลเซียได้รับการเปิดตลาดจากจีนให้ สามารถ ส่งออกทุเรียนสดแช่เย็นทั้งผลไปยังจีนได้อีกทั้งมาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโซ่อุปทาน ทุเรียนทั้งระบบ เพื่อยกระดับทุเรียนให้เป็นสินค้าส่งออกพรีเมียมของมาเลเซีย โดยได้เร่งปรับปรุงการ

ทำสวนทุเรียนให้ได้มาตรฐานการทำการเกษตรที่ดีและรวมถึงการจัดการหลังเก็บเกี่ยวที่ดีแล้ว ภายใต้ข้อตกลงความร่วมมือกับจีน มาเลเซียยังได้อำนวยความสะดวกแก่นักธุรกิจจากจีนให้มาลงทุนในการทำสวนขนาดใหญ่และ การลงทุนในธุรกิจส่งออกทุเรียน รวมถึงการปรับปรุงระบบโลจิสติกส์เพื่อการขนส่ง 16 ซึ่งทำให้คาดการณ์ได้ว่า ในอนาคตอันใกล้การส่งออกทุเรียนของมาเลเซียไปยังตลาดจีนจะเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดและจะเป็นคู่แข่งชั้นกับทุเรียนไทยในตลาดการค้าทุเรียนจีนและทุเรียนโลก สำหรับตลาดนำเข้าทุเรียนโลกในปี 2559 นั้น Durian Harvests¹⁷ รายงานว่ามีจำนวนประมาณ 487 ล้านตัน โดยมีจีนเป็นผู้นำเข้าทุเรียนมากที่สุด (ร้อยละ 60) รองลงมาได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 19) ฮองกง และ สิงคโปร์ (ร้อยละ 4) เท่ากัน และอื่นๆ (ร้อยละ 6)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวอย่างมากจากมูลค่าการส่งออก 3, 835.36 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 26,645.98 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 หรือมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 24.07 ต่อปีเฉลี่ยจากช่วง 2550 - 61 และมีสัดส่วนมูลค่าทุเรียนสดส่งออก ถึงร้อยละ 83.41 ของมูลค่าการส่งออกทุเรียนไทยโดยรวมเฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 การส่งออกทุเรียนแช่เย็น และแช่แข็งและทุเรียนแห้งมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ 11.37 และ 1.33 (ตารางที่ 3) การส่งออกสินค้าทุเรียนสดของไทยจะถูกส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกและอาเซียนเป็นสำคัญ โดย ในปี 2561 มีการส่งออกทุเรียนสดในทุกภูมิภาคโดยรวม 496,915 ตัน ในจำนวนนี้ได้ส่งไปยังภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกมากที่สุดจำนวน 300,543 ตัน (ร้อยละ 60.48) และภูมิภาคอาเซียน จำนวน 195,349 ตัน (ร้อยละ 39.31) ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,024 ตัน (ร้อยละ 0.21) ส่งออกไปยังภูมิภาคอื่นๆ ของโลก ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตทุเรียนของไทยส่งไปยังสองภูมิภาคดังกล่าวรวมกันคิดเป็นร้อยละ 99.79 ของปริมาณส่งออกทุเรียนสดไทย หากพิจารณาถึงประเทศที่ไทยส่งออกทุเรียนไปมากที่สุดในปี 2561 พบว่า ร้อยละ 40.74 ส่งไปยังตลาดจีนรองลงมา 3 ลำดับ ได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 37.76) และฮองกง (ร้อยละ 18.07) และมาเลเซีย (ร้อยละ 1.38) ผลผลิตที่ส่งออกไปยังฮองกงและเวียดนามนั้นจะถูก re-export ไปยังตลาดจีนเป็นสำคัญ ส่วนการส่งออกไปยังตลาดอื่นๆ ของทุเรียนไทยมีไม่มากนัก การขยายตัวของอุปทานส่งออกทุเรียนของไทยได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับราคาฟาร์มที่เกษตรกรได้รับโดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ราคาทุเรียนที่ระดับฟาร์มได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว จากระดับราคา เฉลี่ย 20.53 บาทต่อกิโลกรัม ได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 35.55 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และ 72.01 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับการขยายตัวของส่งออกทุเรียนไทยไปยังจีนและเวียดนามส่งผลต่อการเข้ามาทำธุรกิจล้งทุเรียนของผู้ประกอบการจากจีนและเวียดนาม เพื่อการส่งออกไปยังตลาดภายในประเทศของตน การเข้ามาทำธุรกิจดังกล่าวมีทั้งการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการไทยและการเป็นผู้ประกอบการส่งออกโดยตรงและมีล้งคนไทยเป็นผู้รวบรวมนำมาจัดส่งให้ ผู้ประกอบการล้งจากจีนนั้นจะมีช่องทางของโซ่อุปทานการค้าทุเรียนในตลาดปลายทางรวมถึงเครือข่ายในเส้นทางโลจิสติกส์และอำนาจการลงทุน ที่

ได้เปรียบกว่าผู้ประกอบการส่งออกของไทย ทำให้เกรงว่าความ ได้เปรียบของล้งจีนในโซ่อุปทานการค้าทุเรียนจะพัฒนาไปสู่อำนาจการผูกขาดการค้าทุเรียนไทยไปยังตลาดจีน และอาจส่งผลกระทบต่อล้งไทยและเกษตรกรไทยตามมา 20 ในอีกแง่มุมหนึ่งให้ความเห็นว่า การที่นักธุรกิจจากจีน เข้ามารับซื้อสินค้าจากเกษตรกรเองเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยกระจายสินค้าให้ไปทั่วประเทศจีน และล้งจีนกลุ่มทุเรียนมีความหลากหลาย ต่างคนต่างแย่งกันซื้อสินค้า โดยสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ผู้ที่เสียผลประโยชน์คือล้งไทยรายย่อย ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับรูปแบบทางการค้าที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดจนเกษตรกรที่เป็น เจ้าของสวนซึ่งจะต้องยกระดับมาตรฐานการผลิตทุเรียนโดยคำนึงถึงมาตรฐานคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งจะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในระดับราคาที่สูงขึ้น

4.5 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายและกลไกการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ” เป็นการศึกษา นโยบายและแนวทางการส่งเสริมเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐบาล โดยเฉพาะ เนื่องด้วยจังหวัดศรีสะเกษเป็นแหล่งปลูกทุเรียนภูเขาไฟที่มีรสชาติดี แตกต่างจากพื้นที่อื่น จนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคมากและผลิตไม่พอกับความต้องการของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา นโยบายและกลไกการปลูกทุเรียนของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนา ปรับปรุงแนวทางการเพิ่มผลผลิตของทุเรียนให้เพียงพอแก่ความต้องการ

จากการศึกษาพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษเองนั้น ได้รับนโยบายหลักมาจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ปรากฏอยู่ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ และถ้อยแถลงนโยบายของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี โดยน่านโยบายหลัก 4 นโยบาย จาก 18 นโยบาย ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning by Agri - map) นโยบายพื้นที่เกษตรแปลงใหญ่ นโยบายศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) และนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร กลไกหลักขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน คือการใช้หน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร สภาเกษตรกร ศูนย์วิจัยพืชสวน รวมไปถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กรมการค้าภายใน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานจังหวัด หอการค้าจังหวัด ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สมาคมการท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายหลักให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายได้ ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จนสามารถยกระดับ

การผลิตทุเรียน สู่การผลิตทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ทำให้ทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ได้สำเร็จ โดยสามารถสรุปการดำเนินงานได้

จากกลไกการส่งเสริมของภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการทุเรียนพรีเมียมแบบบูรณาการ (ทุเรียนโมเดล) ส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟของจังหวัดศรีสะเกษได้รับความนิยมนอย่างมากจากผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำกับดูแลการผลิตจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ราคาสูง อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่า 150 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดดีขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เป็นแผนภาพ ดังนี้

นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

- ☛ ถอดบทเรียนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายเพื่อวางแผนงานในปีถัดไป
- ☛ พัฒนาระบบการจัด Zoning ของผลผลิตเพื่อป้องกันปัญหาสินค้ากระจุกตัว
- ☛ พัฒนาบุคลากรภาครัฐให้มีศักยภาพสูงขึ้นในการนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ☛ สนับสนุนการออก Road Show ผลผลิตสดและผลผลิตแปรรูปให้มากขึ้น
- ☛ พัฒนาระบบการคัดกรองเพื่อให้ได้มาซึ่ง GAP และ GMP
- ☛ ส่งเสริมเอกชนที่ผ่านการคัดกรอง GAP และ GMP ให้หาตลาดใหม่ทั้งในและนอกประเทศ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษานโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ 2. เพื่อศึกษากลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ 3. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ

ผลการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรของรัฐบาล และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกำหนดแนวทางให้อยู่ภายใต้กรอบนโยบายและทิศทางการพัฒนา การเกษตร เพื่อให้แนวทางที่กำหนดขึ้นถูกนำไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติได้จริง และได้รับการสนับสนุนและกำกับดูแลภายใต้แผนงานโครงการต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร พบว่ามี นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐอยู่ 4 นโยบาย ดังนี้

1.การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) ซึ่งทุเรียนเป็นพืชที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเขตความเหมาะสมในการปลูกพืช โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่ อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจวนใหญ่ ตำบลชำ ตำบลตระกาจ ตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด

2.การส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ซึ่งแปลงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษ ที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ มีเกษตรกรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ ซึ่งกำหนด

ขอบเขตพื้นที่แปลงใหญ่ไว้ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานเกษตรกรที่มาร่วมกันผลิตเป็นแปลงใหญ่มีจำนวนประมาณ 100 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนัก คือการผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP

3. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษมี ศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียนเป็นสินค้าหลักจำนวน 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับแปลงใหญ่การผลิตทุเรียน พบว่า เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์พร้อมที่จะเป็นต้นแบบและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรรายอื่นได้ นอกจากนี้แปลงเรียนรู้มีขนาดใหญ่พอที่จะใช้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติและมีเครื่องมืออุปกรณ์พร้อมที่จะใช้ในการจัดฝึกอบรม แต่มีข้อจำกัดด้านฐานการเรียนรู้ยังไม่พร้อมมากนักต้องพัฒนาให้เป็นฐานการเรียนรู้ที่ค่อนข้างถาวรมีองค์ความรู้และตัวอย่างของจริงประกอบอย่างชัดเจน และหลักสูตรการเรียนรู้ยังไม่มีชัดเจนมากนัก ไม่มีหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน รวมทั้งไม่มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวนี้จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะให้บริการและเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างแท้จริงต่อไป

4. กระบวนการผลิตและมาตรฐานสินค้าเกษตรเป็นทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรที่จะต้องผลิตตามคำแนะนำเกษตรกรที่ดีเหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) และผลผลิตหรือสินค้าเกษตรนั้นจะต้องได้มาตรฐานสินค้าเกษตร (Thai Agricultural Standard) ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีคำแนะนำเกษตรกรที่ดีเหมาะสม ลำดับที่ 23 สำหรับทุเรียน หรือ GAP ทุเรียน และกำหนดมาตรฐานสินค้าเกษตรสำหรับทุเรียน ตามมาตรฐานเลขที่ มกษ. 3-2556 ซึ่งเป็นมาตรฐานทุเรียนระหว่างประเทศด้วย และในกรณีที่เป็นสินค้าส่งออก ก็ต้องเป็นไปตามกฎระเบียบมาตรฐานการ และมาตรฐานสินค้านำเข้าของประเทศนั้นๆ ซึ่งการพัฒนา การผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องส่งเสริมให้เกษตรกรทำการผลิตทุเรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานและมาตรการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรฐาน GAP ซึ่งถือเป็น “ต้นน้ำ” ของกระบวนการผลิตสินค้าเกษตรและอยู่ภายใต้การดำเนินการของเกษตรกรโดยตรง นับเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้ได้ผลผลิตทุเรียนที่มีคุณภาพในระดับที่สามารถส่งออกได้ อีกทั้งทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษส่วนใหญ่ จะเป็นการผลิตเพื่อส่งออกไปยังประเทศจีน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษนั้น จะต้องเริ่มจากการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการปลูกทุเรียนตามหลัก Zoning เพื่อกำหนดพื้นที่หรือซ้เข้าพื้นที่ให้ชัดเจน ว่ามีพื้นที่ใดบ้างที่จะส่งเสริมการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออกไปจีน พื้นที่นั้นอยู่ตรงไหน มีขอบเขตและจำนวนพื้นที่เท่าไร มีเกษตรกรกี่ครัวเรือน เป็นต้น และใช้หลักการตามนโยบายแปลงใหญ่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา คือต้องทำให้เกิดการรวมกันผลิตในลักษณะแปลงใหญ่ โดยมีผู้จัดการเป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานทั้งหมด และใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

สินค้าเกษตรเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเกษตรกรพัฒนาเกษตรกรด้วยกันเอง โดยใช้ระบบและวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตร รูปแบบ MRCF System เป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในการเข้าทำงานกับเกษตรกรในพื้นที่ ทั้งนี้ จะต้องทำการผลิตสินค้าให้เป็นไปตามมาตรฐานและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

5.1.2 กลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐ

จากการศึกษา พบว่า กลไกหลักขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน คือการใช้หน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร สภาเกษตรกร ศูนย์วิจัยพืชสวน รวมไปถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กรมการค้าภายใน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานจังหวัด ท้องการค้าจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สมาคมการท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายหลักให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายได้ ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จนสามารถยกระดับการผลิตทุเรียนสู่การผลิตทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ทำให้ทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ได้สำเร็จ โดยสามารถสรุปการดำเนินงานได้ เป็นลำดับขั้น ดังนี้

5.1.2.1 สำรวจพื้นที่ปลูกทุเรียนว่ามีปัญหาในลักษณะใด ในแง่ของการส่งผลกระทบต่อผลผลิต เพื่อหาแนวทางแก้ไข

5.1.2.2 ถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทุเรียนคุณภาพ ของกรมวิชาการเกษตร โดยผ่านกระบวนการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามพัฒนาการการเติบโตของทุเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

5.1.2.3 สร้างต้นแบบการผลิตทุเรียนในพื้นที่อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอนายูง และอำเภอสรีรัตนะ ให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การผลิตทุเรียนของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง และสร้างวิทยากรแกนนำในการถ่ายทอดองค์ความรู้การผลิตทุเรียนคุณภาพในพื้นที่ปลูกทุเรียน

5.1.2.4 มีการวิเคราะห์แจ้งเตือนภัยการแพร่ระบาดของโรค แมลง และการดูแลระบบการผลิตทุเรียนคุณภาพ

5.1.2.5 ศึกษาดูงานการผลิตทุเรียนคุณภาพในสวนที่ประสบผลสำเร็จเพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติการผลิตทุเรียนแบบเดิม เป็นการผลิตทุเรียนยุคใหม่ ที่ส่งผลให้มีผลผลิตสูงขึ้น มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง การบริหารจัดการสะดวกรวดเร็วในการทำงานก่อให้เกิดความยั่งยืนในอาชีพ

5.1.2.6 เผยแพร่ข้อมูล โดยการใช้สื่อออนไลน์ให้เป็นประโยชน์ในการทำการตลาดออนไลน์ รวมไปถึงการจัดทำเอกสารเผยแพร่ และการจัดทำวีดิทัศน์

5.1.2.7 การยกระดับการผลิตทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไทย (GI) และการควบคุมคุณภาพการผลิตทุเรียนภูเขาไฟศรีสะเกษ ให้ได้มาตรฐานการผลิตทุเรียน GI

5.1.2.8 การสร้างทุเรียนพันธุ์ศรีสะเกษ โดยการสำรวจ/รวบรวมทุเรียนและคัดเลือกพันธุ์ ทำการศึกษาวิจัยทุเรียน โดยลักษณะการพิสูจน์ลักษณะพันธุกรรม (Molecular)

5.1.2.9 การป้องปรามทุเรียนด้อยคุณภาพ

จากกลไกการส่งเสริมของภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการทุเรียนพรีเมียมแบบบูรณาการ (ทุเรียนโมเดล) ส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับความนิยมนอย่างมากจากผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำกับดูแลการผลิตจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ราคาสูง อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่า 150 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดดีขึ้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอสรีรัตนะ นอกจากนั้นยังเกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และรูปแบบการท่องเที่ยววิถีในจังหวัดศรีสะเกษ

5.1.3 สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

ทุเรียนมีถิ่นกำเนิดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญในประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศจะมีสายพันธุ์ทุเรียนซึ่งเป็นไม้ผลท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ไป รวมแล้วหลายร้อยพันธุ์ แต่พันธุ์ที่นิยมในทางการค้ามีไม่มากนัก สำหรับในประเทศไทย พันธุ์ทุเรียนที่เป็นที่นิยม ในทางการค้าได้แก่ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว และกระดุม ในปี 2559 พื้นที่เพาะปลูกทุเรียนในแหล่งผลิตที่สำคัญ 5 ประเทศ ประกอบด้วย ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม มีพื้นที่เพาะปลูกรวมกันประมาณ 1.43 ล้านไร่ หรือประมาณ 276.50 พัน เฮกตาร์ 5 โดยไทยมีพื้นที่ปลูกทุเรียนสูงสุดประมาณ ไร่ละ 31.77 รองลงมาได้แก่ อินโดนีเซีย ไร่ละ 26.80 มาเลเซีย ไร่ละ 22.34 เวียดนาม ไร่ละ 11.83 และฟิลิปปินส์ไร่ละ 7.26

การเพาะปลูกทุเรียนในกัมพูชา ลาว เมียนมา รวมถึงในพื้นที่ทางตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย จัดเป็นแหล่งเพาะปลูกใหม่ มีพื้นที่ที่ให้ผลผลิตไม่มากและยังไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคภายในประเทศนั้นๆ แหล่งเพาะปลูกใหม่ในประเทศดังกล่าว เป็นพันธุ์ที่นำมาจากประเทศไทย ซึ่งได้แก่พันธุ์หมอนทอง และชะนี เป็นต้น นอกจากนั้นฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนมีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมินิเวศของแต่ละประเทศ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของภูมิภาค

ในแหล่งผลิตอื่นๆ เป็นสำคัญ โดยทุเรียนของไทยส่วนมากจะมี ช่วงฤดูเก็บเกี่ยวระหว่างเดือนเมษายน ถึงกันยายน ในมาเลเซียตะวันตกหรือในคาบสมุทรมลายา และเวียดนาม จะมีฤดูเก็บเกี่ยวใกล้เคียงกับ ฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนของไทย สำหรับฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในฟิลิปปินส์จะเริ่มช้ากว่า ฤดูเก็บเกี่ยวของไทย และมาเลเซียใต้ประมาณ 2 - 3 เดือน โดยจะมีฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนสิงหาคมถึง พฤศจิกายน ส่วน ฤดูเก็บเกี่ยวทุเรียนในอินโดนีเซียจะมีฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มจากเดือนมิถุนายนจนถึงเดือน กุมภาพันธ์ของปี ถัดไป เมื่อวิเคราะห์ในภาพรวมจะเห็นว่าประเทศที่มีการเพาะปลูกทุเรียนเชิงการค้าและมีการลงทุน วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสายพันธุ์ทุเรียน เพื่อให้ตอบสนองกับความต้องการของผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ไทย มาเลเซีย และเวียดนาม ในส่วนของประเทศไทยเองนั้นในช่วงแรกจะมีความแปรปรวนของ ผลผลิตค่อนข้างสูง ทั้งนี้เป็น เพราะการเพาะปลูกทุเรียนในประเทศยังเป็นการทำการเกษตรแบบกึ่งยัง ชีพ มีการจัดการฟาร์มหรือพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในระดับต่ำและส่วนมากปล่อยไปตามธรรมชาติ การ ปรับปรุงพันธุ์มีการพัฒนาการน้อย พันธุ์ที่เกษตรกรใช้ในการเพาะปลูกส่วนใหญ่จึงยังเป็นพันธุ์พื้นเมือง ดั้งเดิมที่คุณภาพของเนื้อทุเรียนไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของตลาด และยังคงผลิตเพื่อป้อนตลาด ภายในประเทศ แต่จาก Plantations International and Durian Harvests 8 ได้รายงานว่ามีมาเลเซีย เป็นประเทศที่มีการบริโภคทุเรียนต่อคนต่อปีของประชากรสูงที่สุด 11.0 กิโลกรัม รองลงมาได้แก่ ใต้หวัน 3.20 กิโลกรัม สิงคโปร์ 3.18 กิโลกรัม บรูไน 3.09 กิโลกรัม อินโดนีเซีย 2.40 กิโลกรัม ฮองกง 2.31 กิโลกรัม ไทย 1.46 กิโลกรัม มาเก๊า 1.37 กิโลกรัม เวียดนาม 0.92 กิโลกรัม และจีน 0.21 กิโลกรัม สำหรับจีนแม้จะมีอัตราการบริโภคต่อคนยังอยู่ในระดับต่ำแต่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของ ประชากรจีนย่อมส่งผลต่อความต้องการบริโภคทุเรียนมากขึ้นตามมา อีกทั้งจำนวนประชากรจีนที่มี มากถึง ประมาณ 1,400 ล้านคน การขยายตัวของอุปสงค์การบริโภคภายในประเทศจีนจะมีผลต่อ ปริมาณการนำเข้าทุเรียนของจีนอย่างมาก อย่างไรก็ตามปริมาณความต้องการบริโภคทุเรียนโลกยังไม่มี การรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบแต่สามารถคาดการณ์ได้ว่าตลาดภายนอกประเทศยังมีความต้องการเพิ่ม มากขึ้นเรื่อยๆ จึงนับได้ว่าเป็นโอกาสของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนในการขยายตลาดส่งออกแก่ผู้บริโภค ทุเรียนภายนอกประเทศ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มูลค่าการส่งออกทุเรียนของไทยได้ขยายตัวอย่างมากจากมูลค่าการ ส่งออก 3, 835.36 ล้านบาท เฉลี่ยในช่วงปี 2550 - 52 เพิ่มสูงขึ้นเป็น 26,645.98 ล้านบาท เฉลี่ย ในช่วงปี 2559 - 61 หรือมีมูลค่าเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 24.07 ต่อปีเฉลี่ยจากช่วง 2550 - 61 และมี สัดส่วนมูลค่าทุเรียนสดส่งออก ถึงร้อยละ 83.41 ของมูลค่าการส่งออกทุเรียนไทยโดยรวมเฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 การส่งออกทุเรียนแช่เย็น และแช่แข็งและทุเรียนแห้งมีสัดส่วนต่ำเพียงร้อยละ 11.37 และ 1.33 (ตารางที่ 3) การส่งออกสินค้าทุเรียนสดของไทยจะถูกส่งไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและ อาเซียนเป็นสำคัญ โดย ในปี 2561 มีการส่งออกทุเรียนสดในทุกภูมิภาคโดยรวม 496,915 ตัน ใน จำนวนนี้ได้ส่งไปยังภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกมากที่สุดจำนวน 300,543 ตัน (ร้อยละ 60.48) และ

ภูมิภาคอาเซียน จำนวน 195,349 ตัน (ร้อยละ 39.31) ส่วนที่เหลือ จำนวน 1,024 ตัน (ร้อยละ 0.21) ส่งออกไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ของโลก อาจกล่าวได้ว่าผลผลิตทุเรียนของไทยส่งไปยังสองภูมิภาคดังกล่าว รวมกันคิดเป็นร้อยละ 99.79 ของปริมาณส่งออกทุเรียนสดไทย หากพิจารณาถึงประเทศที่ไทยส่งออก ทุเรียนไปมากที่สุดในปี 2561 พบว่า ร้อยละ 40.74 ส่งไปยัง ตลาดจีน รองลงมา 3 ลำดับได้แก่ เวียดนาม (ร้อยละ 37.76) และฮ่องกง (ร้อยละ 18.07) และมาเลเซีย (ร้อยละ 1.38) ผลผลิตที่ส่งออกไปยังฮ่องกงและเวียดนามนั้นจะถูก re-export ไปยังตลาดจีนเป็นสำคัญ ส่วนการ ส่งออกไปยังตลาดอื่น ๆ ของทุเรียนไทยมีไม่มากนัก การขยายตัวของอุปทานส่งออกทุเรียนของไทยได้ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของระดับราคาฟาร์ม ที่เกษตรกรได้รับโดยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ราคาทุเรียนที่ระดับฟาร์มได้ปรับตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว จากระดับราคา เฉลี่ย 20.53 บาทต่อกิโลกรัม ได้ปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นเป็น 35.55 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2555 - 57 และ 72.01 บาทต่อกิโลกรัม เฉลี่ยในช่วงปี 2559 - 61 ตามลำดับการขยายตัวของส่งออกทุเรียนไทยไปยังจีนและเวียดนามส่งผลต่อการเข้ามาทำธุรกิจ ล้างทุเรียนของผู้ประกอบการจากจีนและเวียดนาม เพื่อการส่งออกไปยังตลาดภายในประเทศของตน การเข้ามาทำธุรกิจดังกล่าวมีทั้งการเข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับผู้ประกอบการไทยและการเป็นผู้ประกอบการ ส่งออกโดยตรงและมีล้งคนไทยเป็นผู้รวบรวมนำมาจัดส่งให้ ผู้ประกอบการล้งจากจีนนั้นจะมีช่องทางของโซ่อุปทานการค้าทุเรียนในตลาดปลายทางรวมถึงเครือข่ายในเส้นทางโลจิสติกส์และอำนาจการ ลงทุน ที่ได้เปรียบกว่าผู้ประกอบการส่งออกของไทย ทำให้เกรงว่าความ ได้เปรียบของล้งจีนในโซ่ อุปทานการค้าทุเรียนจะพัฒนาไปสู่อำนาจการผูกขาดการค้าทุเรียนไทยไปยังตลาดจีน และอาจส่งผล กระทบต่อล้งไทยและเกษตรกรไทยตามมา 20 ในอีกแง่มุมหนึ่งให้ความเห็นว่า การที่นักธุรกิจจากจีน เข้ามารับซื้อสินค้าจากเกษตรกรเองเป็นเรื่องที่ดี เพราะช่วยกระจายสินค้าให้ไปทั่วประเทศจีน และล้ง จีนกลุ่ม ทุเรียนมีความหลากหลาย ต่างคนต่างแย่งกันซื้อสินค้า โดยสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ผู้ที่เสีย ผลประโยชน์คือ ล้งไทยรายย่อย ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับรูปแบบทางการค้าที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนเกษตรกรที่เป็น เจ้าของสวนซึ่งจะต้องยกระดับมาตรฐานการผลิตทุเรียนโดยคำนึงถึง มาตรฐานคุณภาพและมาตรฐานความปลอดภัยซึ่งจะเป็นปัจจัยเอื้อให้เกษตรกรขายผลผลิตได้ในระดับ ราคาที่สูงขึ้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การผลิตทุเรียนของโลกได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลจากการขับเคลื่อนขยายตัว ของอุปสงค์ของตลาดการค้าและการบริโภคทุเรียนของโลก โดยเฉพาะการขยายตัวของตลาดนำเข้า ทุเรียนจากจีน ในปัจจุบันแหล่งผลิตที่มีการผลิตทุเรียนมากที่สุดเป็นลำดับหนึ่งของโลก ได้แก่ อินโดนีเซีย รองลงมาได้แก่ ไทย มาเลเซีย เวียดนามและฟิลิปปินส์ อย่างไรก็ตามการผลิตทุเรียนของ

อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเป็นสำคัญ เนื่องจากยังมีข้อจำกัดในเรื่องระบบการผลิตให้ได้คุณภาพและมาตรฐานการส่งออก

สำหรับการผลิตทุเรียนของไทยมีจุดเด่นทั้งในด้านคุณภาพและรวมถึงได้มีการจัดระบบสวนภายใต้ระบบการทำเกษตรที่ดีทำให้ทุเรียนไทยได้รับความเชื่อถือด้านคุณภาพ ในตลาดส่งออกทุเรียน ไทยเป็นผู้ถือครองตลาดส่งออกรายใหญ่ในตลาดการค้าทุเรียนโลก โดยเฉพาะการส่งออกทุเรียนสดไปยังประเทศจีน การส่งออกที่ขยายตัวของทุเรียนไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีผลต่อการปรับตัวของราคา ทุเรียนไทยในระดับฟาร์มมากกว่า 3 เท่าตัว ในทศวรรษข้างหน้า คาดว่าอุปสงค์การบริโภคทุเรียนจะยังคงขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ทั้งเวียดนามและมาเลเซียจะมีการปรับตัวในระบบการผลิตและจะก้าวขึ้นมาเป็นคู่แข่งของไทยในตลาดส่งออกของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะการนำเข้าทุเรียนของจีน แม้ว่าทุเรียนจะได้ก้าวขึ้นมาเป็นสินค้าดาวเด่นในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมาทั้งในการเป็นสินค้าผลไม้ ส่งออกที่มีมูลค่าสูงเป็นลำดับหนึ่งของมูลค่าส่งออกผลไม้ไทยโดยรวม แต่การที่ไทยจะรักษาตลาดทุเรียนส่งออก ให้ยั่งยืนและเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของภาคเศรษฐกิจภาคการเกษตรนั้น มีความท้าทายอย่างมากในการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่คุณค่า การพัฒนาระบบโลจิสติกส์รวมถึงการเฝ้าระวังป้องกันการผูกขาด จากผู้ประกอบการข้ามชาติพร้อมๆ กับการจัดการให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมในกระบวนการผลิตต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ สร้างกลไกขับเคลื่อนและยกระดับทุเรียนไทยให้เป็นสินค้าพรีเมียมพร้อมๆ กับการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในตลาดการค้าทุเรียนโลกอย่างยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ภาครัฐจำเป็นต้องส่งเสริมการให้ความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต
2. ภาครัฐควรพัฒนาการจัดการโครงการศึกษาการทำโซนนิ่ง (Zoning) ของผลผลิตเพื่อลดภาวะการกระจุกตัวของผลผลิตในช่วงที่ผลผลิตมีออกมาจำนวนมากพร้อมกันทุกพื้นที่ หากทำโซนนิ่งได้จริงจะทำให้ระยะเวลาการทำการค้าเพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีสินค้าออกมาสู่ตลาดได้ตลอดทั้งปี
3. ควรมีการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐให้มีความพร้อมในด้านความรู้ความสามารถรวมถึงการนำข้อมูลของนโยบายที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติงานได้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐต้องสนับสนุนการออก Road Show ทั้งผลผลิตที่เป็นทุเรียนสดและทุเรียนแปรรูปของเอกชน โดยผ่านกระบวนการคัดกรองจากขั้นตอนการผลิตที่ได้คุณภาพในด้านการรับรองมาตรฐานระบบการผลิตตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอาหาร เพื่อการออกหนังสือรับรอง GAP รวมถึงมาตรฐาน GMP เพื่อการส่งออก ซึ่งภาครัฐควรส่งเสริมให้เอกชนที่ผ่านการคัดกรองคุณภาพหาตลาดใหม่ๆในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลักษณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร,

(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2550), หน้า 2.

กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์

และบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 19.

กัลยา วานิชย์บัญชา, สถิติสำหรับงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์

และบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 35.

จำนง อติวัฒนสิทธิ์, “การพัฒนาจริยธรรม”วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, ปีที่ 13, ฉบับที่ 1, หน้า 21.

จิรพรรณ กาญจนวิจิตร และคณะ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง, 2523), หน้า 20.

เฉลียว บุรีภักดิ์ , ชุดวิชาการวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2544),
หน้า 136.

เฉลียว บุรีภักดิ์, การวิจัยชุมชน, หน้า 13.

ชนัญ วงษ์วิภาค.(2532).นิเวศวิทยาวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ:ภาควิชามนุษย์วิทยา คณะ

โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบาย
ศึกษา, 2541), หน้า 10 – 20.

ทวี ทิมขำ, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2528), หน้า 1-2.

นำชัย ทนผล, พัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี, (เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, 2545), หน้า 45.

นิรุติ ไชยกุล, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยอนุเคราะห์, 2525), หน้า 1.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น.พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น. 2545, หน้า 9

ประกายรัตน์ สุวรรณ, คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows, กรุงเทพมหานคร :

ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2548, หน้า 63.

- ประกายรัตน์ สุวรรณ, **คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows**, กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2548, หน้า 60.
- ประกายรัตน์ สุวรรณ, **คู่มือการใช้โปรแกรม SPSS เวอร์ชัน 12 สำหรับ Windows**, กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2548 หน้า 183 - 189)
- ประเวศ วะสี, **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางสังคมและศีลธรรม**, (กรุงเทพ มหานคร : โรงพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2545), หน้า 86.
- ประเวศน์ วะสี, ศ.นพ. **ปาฐกถาป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2541), หน้า 43.
- ประเวศ วะสี, ศ.นพ, เอกวิทย์ ณ ถลาง, ดร, **วัฒนธรรมเสวนา ณ วัดญาณเวศกวัน**, (กรุงเทพมหานคร : ภัคธรรศ, 2544), หน้า 113.
- ปรัชญา เวสารัชช์ เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์, **“หลักการและแนวทางในการบริหารแผนงานโครงการ พัฒนาท้องถิ่นและชนบท”**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดหนึ่งเจ็ดการพิมพ์, 2532), หน้า 68-74.
- พัฒน์ สุจำนงค์ และคณะ, **การพัฒนาชนบทแบบประสานสำหรับประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 23.
- พระธรรมวิมลโมลี (บุญมา คุณสมปโนน), **บูรพภาค ป.ธ. 9 ตอนแต่งไทยเป็นมคร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535), หน้า 26.
- พระราชวรมนูณี (ประยูทธ์ ปยุตโต), **กิจการของศูนย์การพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โปธิ์สามต้นการพิมพ์, 2531), หน้า 30.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, **ข้อเสนอคำจำกัดความในประชาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2548), หน้า 9-11.
- ยิววัฒน์ วุฒิเมธี, **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลไทยอนุเคราะห์ไทย, 2526), หน้า 6.
- วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาชุมชน-การพัฒนาสังคม**, (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 47.
- วิทยากร เชียงกุล, **การพัฒนาชุมชน-การพัฒนาสังคม**, (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 47.
- วิทยากร เชียงกุล, **พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม**, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527), หน้า 17-18.
- สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีน

ตั้ง แฮ้าส์, 2545), หน้า 120.

สนธยา พลศรี, **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**, หน้า 54-55.

สมบูรณ์ สุขสำราญ, **การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**,

(กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, 2530), หน้า 62.

สรชัย พิศาลบุตร. รองศาสตราจารย์ ดร. **เรียนรู้วิถีชีวิตและการวิจัยด้วยกรณีศึกษา**. กรุงเทพมหานคร :

พิมพ์ที่บริษัทจูนพับลิชชิ่ง จำกัด. 2548, หน้า 28.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2526),

หน้า 19.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า 71-72.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **การพัฒนาชุมชน**, หน้า 24.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **แนวคิดและ**

ทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว,

(กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด, 2541,) หน้า 227 – 231.

สำนักงานพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดศรีสะเกษ, **บัญชีรายชื่อพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน**

จังหวัดศรีสะเกษ, ศรีสะเกษ : สำนักงานพระสอนศีลธรรม, 2560, (อัดสำเนา).

สุเทพ เชาวลิตร, **การบริหารการจักการภาครัฐแนวใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์

เสมาธรรม, 2524), หน้า 65.

สุพัตรา สุภาพ.(2528). **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี**

กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

สุรางค์ จันทวานิช. ศ.ดร., **การวิจัยเชิงคุณภาพ**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. 2556, หน้า 27).

สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, **เบื้องพระยุคลบาท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, 2544), หน้า 285.

สุเมธ ตันติเวชกุล, ดร, **209 คำสอนพ่อเศรษฐกิจพอเพียง หนังสือเฉลิมพระเกียรติเฉลิมฉลอง**

พระชนมายุ 81 พรรษา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม, 2551),

หน้า 249.

สุวิทย์ ยี่วรพันธ์, **พัฒนาชนบทในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2512),

หน้า 51.

องอาจ ญัฐพัฒน์, **การออกแบบการวิจัย : วิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ แบบผสมผสาน**

วิธีการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551), หน้า 253.

อภิชัย พันธเสน, ดร, **พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์**

สาขาต่างๆ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2550), หน้า 554.

อภิชัย พันธเสน, **พุทธเศรษฐศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, 2539), หน้า 76.

อาซวี เตาลานนท์, ดร, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง Road to Sustainable Economy**,

(กรุงเทพมหานคร : หจก.เม็ดทรายพรีนติ้ง, 2550), หน้า 103.

อานันท์ กาญจนพันธ์, **ศักยภาพชุมชนและการพัฒนา**, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, 2548),
หน้า 78.

อัจฉรา จิตตาดากร และคณะ.การเตรียมความพร้อมของภาคไม้ผลเพื่อรองรับผลกระทบจากข้อตกลง
เขตการค้าเสรี,เรียบเรียงโดย จันทมร สีหาบุญลี. เอกสารข่าวสารงานวิจัยและพัฒนา สำนัก
วิชาการสางงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.11, 119 (กรกฎาคม2555): 6-10.

(๒) วิทยานิพนธ์

ชลิต มานิตยกุล.**ปัญหาและทางออกของผลไม้ไทยเข้าสู่จีน**. รายงานการศึกษาส่วนบุคคลหลักสูตร
นักบริหารการทูต รุ่นที่1กระทรวงการต่างประเทศ, 2552

ดร.สุเทพ นิมสาय และคณะ, “**โอกาสและอุปสรรคของผลไม้ไทยในอาเซียน : กรณีการนำเข้า-
ส่งออกระหว่างไทย สหภาพเมียนมาร์ และสปป.ลาว**” รายงานฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2559.

พีรพร พร้อมเทพ. **การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยัง
ประเทศจีน**.กรุงเทพมหานคร : สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการ
ต่างประเทศ, 2558. หน้า บทคัดย่อ.

รศ.ดร.นาฏสุดา ภูมิจำนง และนพพล อรุณรัตน์. “**โครงการแผนยุทธศาสตร์การจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อความยั่งยืนในระบบการผลิตอาหารและคุณภาพชีวิตที่ดีของ
ชุมชนเกษตรกรชาวนาจังหวัดศรีสะเกษ**”. นครปฐม : คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. 2557.

เสริมสุข สลักเพ็ชร์ และคณะ, “**โครงการการจัดการผลิตทุเรียนคุณภาพสำหรับบริโภคสดเพื่อการ
ส่งออกในลักษณะเครือข่ายธุรกิจที่มีความมั่นคงและยั่งยืนระหว่างเกษตรกรและ
ผู้ประกอบการ**”รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.), 2550.

(๓) ภาษาอังกฤษ

Robert B. Burr, “Management Development” in Training and Development handbook, ed. By
Robert L. Craig และ Lester R. Bittel (New York : McGraw-Hill, Inc., 1967),
p. 366.

ภาคผนวก : ก

บทความการวิจัย

**นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ**

**Policy and mechanism for promoting horticulture (durian) of the local
government and government. In Sisaket Province**

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง¹

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษานโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ 2) เพื่อศึกษากลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ 3) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารส่วนงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดและกำกับ ติดตามนโยบาย และกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ มี 4 นโยบายหลัก ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร , นโยบายการเกษตรแปลงใหญ่, นโยบายศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร และนโยบายมาตรฐานสินค้าเกษตร ส่วนกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายจะใช้ โครงการย่อยๆต่างๆที่หน่วยงานต้นสังกัด คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นผู้กำหนด โดยมีข้าราชการ และส่วนงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อน จากการศึกษา พบว่า การส่งเสริมการปลูกทุเรียนของภาครัฐ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ต่อครัวเรือน ในพื้นที่ที่ทำการปลูกทุเรียนเพิ่มมากขึ้น กลไกการส่งเสริมในรูปแบบกิจกรรม โครงการต่างๆที่ทำร่วมกันกับภาคเอกชน ทำให้ผลผลิตมีราคาสูง และไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้ง ผลผลิตส่วนใหญ่ เป็นการผลิตเพื่อส่งออก ปัญหาที่รอการแก้ไข คือ มีการนำผลผลิตนอกพื้นที่เข้ามาจำหน่าย ทำให้ไม่สามารถควบคุมมาตรฐานได้

คำสำคัญ : นโยบาย,ส่งเสริม,พืชสวน,ทุเรียน,

¹ ประธานคณะกรรมการผู้รับผิดชอบหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

ABSTRACT

This research With objectives 1) to study the policy Promoting the cultivation of horticulture (durian) by the local authorities and the government in Sisaket Province 2) to study the mechanism Horticultural promotion (Durian) promotion of the local government and the government in Sisaket Province 3) to analyze the situation and trends of horticultural promotion (Durian) in Si Sa Ket province By using qualitative research methods Data collection was done by studying documents and in-depth interviews. From the key informants, namely government sector executives And local government organizations That is related to the determination and monitoring of policies and groups of durian farmers Tools used include In-depth interview Data analysis used content analysis.

The research found that Policies related to the promotion of durian cultivation in Si Sa Ket province are 4 main policies which are agricultural management policy, large plots agricultural policy, agricultural product production promotion center policy And agricultural product standard policy The mechanism for driving the policy will be Various sub-projects that the agency is the Ministry of Agriculture and Cooperatives. With civil servants And government sector And local government organizations Is the main mechanism to drive. From the study, it is found that the promotion of durian cultivation by the government Resulting in farmers having an income per household In the area where durian cultivation is increasing . Mechanisms of activity promotion Projects jointly organized with the private sector Resulting in high productive prices And not enough to meet the needs of consumers and most products Is a production for export The problem that is waiting to be solved is that the products are being sold outside the area. Causing unable to control the standard

Keyword : Policy, promotion, horticulture, durian,

1.1 บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ผลิตทุเรียนเป็นอันดับหนึ่งของโลก โดยปี 2556 มีพื้นที่ปลูกทุเรียน 641,248 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลแล้ว 572,454 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.27 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ ผลผลิตรวม 562,713 ตัน มีการส่งออกทุเรียนสด 372,750 ตัน คิดเป็นร้อยละ 66.24 ของปริมาณผลผลิตทั้งหมด เป็นมูลค่า 7,513 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557) พบว่าในปี 2552-2556 ความต้องการบริโภคทุเรียนสดภายในประเทศเริ่มลดลงจาก 361,973 ตัน ในปี 2552 เป็น 189,963 ตัน ในปี 2556 หรือลดจากร้อยละ 18.41 ต่อปี ในขณะที่การส่งออกทุเรียนสดและผลิตภัณฑ์ในปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากปริมาณ 279,571 ตัน มูลค่า 4,952.39 ล้านบาทในปี 2552 เป็นปริมาณ 367,770 ตัน มูลค่า 7,513 ล้านบาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.82 และร้อยละ 13.51 ต่อปี ตามลำดับ เนื่องจากความต้องการของตลาดต่างประเทศยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นตลาดหลักสำหรับทุเรียนสดของไทยปรับตัวสูงขึ้น ราคาทุเรียนหมอนทองเกรดคละที่เกษตรกรขายได้ในช่วงปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 21.52 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 39.90 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.46 ต่อปี สำหรับราคาทุเรียนพันธุ์ชะนีเกรดคละเพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 12.89 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 15.15 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.91 ต่อปี ส่วนราคาส่งออกทุเรียนสดในปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 16.06 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 18.32 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.59²

จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่สุดในประเทศ มีประชากร 2,458,370 คน เป็นเกษตรกรประมาณ 222,340 ครัวเรือน ผลิตภัณฑ์ มวลรวม (GPP) ภาคเกษตรของจังหวัดศรีสะเกษประมาณ 28,590 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 37 ของ GPP จังหวัด รายได้ของเกษตรกรประมาณ 73,280 บาทต่อครัวเรือน อาชีพการเกษตรที่สำคัญคือการทำนา และการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และมีบางพื้นที่ปลูกไม้ผลและยางพารา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุเรียน ซึ่งแม้ว่าศรีสะเกษจะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญของทุเรียน แต่มีบางจุดบางพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถปลูกทุเรียนได้ และเป็นทุเรียนที่มีคุณภาพดี มีความโดดเด่นเฉพาะตัว คือเนื้อนุ่ม ละเอียดยาว ไม่แฉะติดมือ รสชาติดี มัน ไม่หวานจัด กลิ่นไม่แรง สีสวย มีพูที่สวยงาม พื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในเขตอำเภอขุนหาญ กันทรลักษณ์ และอำเภอศรีรัตนะ มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 2,500 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกทุเรียนที่ให้ผลแล้วร้อยละ 85 มีเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนราว 500 ครัวเรือน ปริมาณผลผลิต 4,000 ตัน รายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ประมาณ 423,400 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน ซึ่ง

² ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 25) .61 (เศรษฐกิจการค้า และการลงทุนในคาบสมุทรอินโดจีน 25 61 ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :ขอนแก่น .

สูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวและพืชไร่ ผลผลิตทุเรียนของศรีสะเกษร้อยละ 80 เป็นทุเรียนส่งออก โดยส่งออกไปยังตลาดจีนเป็นหลัก³ แต่จากค่านิยมบริโภคทุเรียนในปัจจุบัน รัฐบาลจึงได้มีการจัดการประกวดทุเรียน และจัดทำมาตรฐานทุเรียนเพื่อการส่งออก ทำให้ได้ทุเรียนพันธุ์ที่มีลักษณะตามต้องการ ทั้งในด้านรูปร่าง กลิ่น และรสชาติ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดการบริโภคทั้งในและต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ชาวสวนมีการปลูกทุเรียนเพื่อสนองความต้องการของตลาดเพิ่มขึ้นโดยมุ่ง ปลูกทุเรียนพันธุ์ที่เป็นพันธุ์เพื่อการค้าเป็นหลักจากข้อเท็จจริงที่กล่าวจะเห็นว่า ทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ยังคงเป็นที่ยอมรับในด้านรสชาติและความอร่อย แต่ด้วยพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงเกิดแรงจูงใจในการที่จะศึกษา ค้นคว้า หาพื้นที่เกษตรกรรมที่มีอยู่เพื่อการปลูกทุเรียนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีการนำระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) ร่วมกับเทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล(Remote Sensing : RS) ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ มาช่วยในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและเหมาะสม ในการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษอย่างแท้จริง⁴

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจมุ่งศึกษาถึง นโยบาย และกลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเป็นการส่งเสริมการปลูกพืชสวน(ทุเรียน)ให้เกิดขึ้นในจังหวัดศรีสะเกษ ด้วยนโยบาย และกลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวน(ทุเรียน) และเป็นการลดปัญหาการปลูกพืชสวนทุเรียนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษานโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ ในจังหวัดศรีสะเกษ

1.2.2 เพื่อศึกษากลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ในจังหวัดศรีสะเกษ

³ ศูนย์ปฏิบัติการข้าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียมงาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57” เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2557, ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข้าวส่งเสริมการเกษตร.

⁴ พิรพร พร้อมเทพ .การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยังประเทศจีน .2558 .หน้า บทคัดย่อ.

1.3 คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

นโยบาย หมายถึง แนวทางหรือกรอบที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการดำเนินงานหรือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ

กลไก หมายถึง สิ่งที่ทำให้ระบบมีการขับเคลื่อนหรือดำเนินอยู่ได้ โดยมีการจัดสรรทรัพยากร มีการจัดองค์การ หน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคลเป็นผู้ดำเนินงาน

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้ที่มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าหรือผู้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามที่กฎหมายกำหนด

ชาวสวน คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำสวนผลไม้ ต้นไม้ต่างๆ เช่น สวนลำไย สวนลิ้นจี่ สวนทุเรียน สวนส้ม สวนกล้วยไม้ เป็นต้น

พืชสวน คือ พืชที่ปลูกในพื้นที่ไม่มากหรือมาก ๆ ก็ได้ แต่ต้องปฏิบัติดูแลรักษาอย่างประณีต ส่วนมากอายุยืน สามารถเก็บเกี่ยวได้เป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน แบ่งออกได้เป็นหลายแขนง พืชผัก ไม้ผล ไม้ดอกไม้ประดับ เป็นต้น

1.4 รูปแบบวิธีการวิจัย (Format action Research)

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ จากหนังสือ บทความ กฎหมายต่างๆที่มีความเกี่ยวข้อง หนังสือสั่งการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสภาพข้อเท็จจริงรวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการดำเนินนโยบาย และกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive method)

1.5 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง คือ นายหมუნ แซ่จิ่ง ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ และหลังจากนั้นใช้เทคนิคการโยนลูก (Snow ball) ในการแนะนำผู้ให้ข้อมูลคนต่อไป โดยมีเงื่อนไขหลักกว่า ผู้ที่ได้รับการแนะนำจะต้องเป็นเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนที่เข้าร่วมโครงการของภาครัฐ

1.6 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มข้าราชการ หน่วยงานเอกชน ที่ดูแลเกี่ยวกับการกำหนด การกำกับนโยบาย คือ นายองค์การบริหารส่วนจังหวัด เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอกันทรลักษ์ เกษตรอำเภอศรีรัตนะ เกษตรอำเภอขุนหาญ พาณิชยจังหวัด ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัด หอการค้าจังหวัด นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดศรีสะเกษ และ กลุ่มที่ 2 คือ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน มีประเด็นสัมภาษณ์ 3 ด้าน คือ

- ด้านแนวคิดและสาระสำคัญของนโยบายและกลไกสนับสนุนพืชสวน (ทุเรียน)
- ด้านกระบวนการและระเบียบปฏิบัติในการนำนโยบายไปปฏิบัติ
- ด้านผลของการนำนโยบายไปปฏิบัติ

1.7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากโดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่างๆ จากหนังสือ บทความ ฎหมายต่างๆที่มีความเกี่ยวข้อง หนังสือสั่งการ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาสภาพข้อเท็จจริงรวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เป็นเงื่อนไขที่มีผลต่อการดำเนินนโยบาย และกลไกการส่งเสริมการปลูกทุเรียน ในจังหวัดศรีสะเกษ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive method) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูล 2 รูปแบบ คือ การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) และการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

1.8 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ส่วน (1) ศึกษา วิเคราะห์นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท. และภาครัฐ (2) ศึกษาวิเคราะห์กลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวนของ อปท. และภาครัฐ (3) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกทุเรียน โดยจะพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) จากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งวิธีการวิเคราะห์อื่นๆ เช่นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Analytic induction) โดยสร้างข้อมูลเป็นข้อสรุปชั่วคราว แล้วเชื่อมโยงข้อสรุปย่อยต่างๆ เพื่อแสดงความสัมพันธ์และนำไปสู่ข้อสรุปที่ใหญ่ขึ้น และการวิธีการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงข้อมูล (Comparative analysis) โดยการเปรียบเทียบจากความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลที่มี

1.9 ผลการวิจัย

จากการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร พบว่ามี นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาครัฐอยู่ 4 นโยบาย ดังนี้

1. การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) ซึ่งทุเรียนเป็นพืชที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ประกาศเขตความเหมาะสมในการปลูกพืช โดยจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่ อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจานใหญ่ ตำบลชำ ตำบลตระกาจ ตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด

2. การส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ซึ่งแปลงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษ ที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ มีเกษตรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ ซึ่งกำหนดขอบเขตพื้นที่แปลงใหญ่ไว้ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานเกษตรกรที่มารวมกันผลิตเป็นแปลงใหญ่มีจำนวนประมาณ 100 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนัก คือการผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP

3. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษมีศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียนเป็นสินค้าหลักจำนวน 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับแปลงใหญ่การผลิตทุเรียน พบว่า เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์พร้อมที่จะเป็นต้นแบบและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรรายอื่นได้ นอกจากนั้นแปลงเรียนรู้มีขนาดใหญ่พอที่จะใช้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติและมีเครื่องมืออุปกรณ์พร้อมที่จะใช้ในการจัดฝึกอบรม แต่มีข้อจำกัดด้านฐานการเรียนรู้ยังไม่พร้อมมากนัก ต้องพัฒนาให้เป็นฐานการเรียนรู้ที่ค่อนข้างถาวรมีองค์ความรู้และตัวอย่างของจริงประกอบอย่างชัดเจน และหลักสูตรการเรียนรู้ยังไม่มีชัดเจนมากนัก ไม่มีหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน รวมทั้งไม่มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวนี้จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะให้บริการและเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างแท้จริงต่อไป

4. กระบวนการผลิตและมาตรฐานสินค้าเกษตรเป็นทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรที่จะต้องผลิตตามคำแนะนำเกษตรดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) และผลผลิตหรือสินค้าเกษตรนั้นจะต้องได้มาตรฐานสินค้าเกษตร (Thai Agricultural Standard) ซึ่งแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษนั้น จะต้องเริ่มจากการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการปลูกทุเรียนตามหลัก Zoning เพื่อกำหนด พื้นที่หรือเข้าไปพื้นที่ให้ชัดเจน ว่ามีพื้นที่ใดบ้างที่จะส่งเสริมการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออกป็นพื้นที่ นั้นอยู่ตรงไหน มีขอบเขตและ

จำนวนพื้นที่เท่าไร มีเกษตรกรที่ครัวเรือน เป็นต้น และใช้หลักการตามนโยบายแปลงใหญ่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา คือต้องทำให้เกิดการรวมกันผลิตในลักษณะแปลงใหญ่ โดยมีผู้จัดการเป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานทั้งหมด และใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเกษตรกรพัฒนาเกษตรกรด้วยกันเอง โดยใช้ระบบและวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตร รูปแบบ MRCF System เป็นเครื่องมือหรือกลไกสำคัญในการเข้าทำงานกับเกษตรกรในพื้นที่ ทั้งนี้ จะต้องทำการผลิตสินค้าให้เป็นไปตามมาตรฐานและกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษา พบว่า กลไกหลักขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน คือการใช้หน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร สภาเกษตรกร ศูนย์วิจัยพืชสวน รวมไปถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กรมการค้าภายใน องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สำนักงานจังหวัด หอการค้าจังหวัด ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สมาคมการท่องเที่ยว เป็นต้น เป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายหลักให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายได้ ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จนสามารถยกระดับการผลิตทุเรียนสู่การผลิตทุเรียนคุณภาพสูง (Premium Grade) ทำให้ทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หมอนทองของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ได้สำเร็จ

จากกลไกการส่งเสริมของภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการทุเรียนพรีเมียมแบบบูรณาการ (ทุเรียนโมเดล) ส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟของจังหวัดศรีสะเกษได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำกับดูแลการผลิตจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ราคาสูง อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่า 150 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดดีขึ้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ นอกจากนั้นยังเกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยววิถีในจังหวัดศรีสะเกษ

1.10 ข้อเสนอแนะ

1.10.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ภาครัฐจำเป็นต้องส่งเสริมการให้ความรู้ ความเข้าใจ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนเพื่อป้องกันและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

2. ภาครัฐควรพัฒนาการจัดการโครงการศึกษาการทำโซนนิ่ง (Zoning) ของผลผลิต เพื่อลดภาวะการกระจุกตัวของผลผลิตในช่วงที่ผลผลิตมีออกมาจำนวนมากพร้อมกันทุกพื้นที่ หากทำโซนนิ่งได้จริงจะทำให้ระยะเวลาการทำการค้าเพิ่มขึ้น

3. ควรมีการพัฒนาบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐให้มีความพร้อมในด้านความรู้ ความสามารถรวมถึงการนำข้อมูลของนโยบายที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติงานได้จริง

1.10.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐต้องสนับสนุนการออก Road Show ทั้งผลผลิตที่เป็นทุเรียนสดและทุเรียนแปรรูป ของเอกชน โดยผ่านกระบวนการคัดกรองจากขั้นตอนการผลิตที่ได้คุณภาพในด้านการรับรอง มาตรฐานระบบการผลิตตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอาหาร เพื่อการออกหนังสือรับรอง GAP รวมถึง มาตรฐาน GMP เพื่อการส่งออก ซึ่งภาครัฐควรส่งเสริมให้เอกชนที่ผ่านการคัดกรองคุณภาพตลาด ใหม่ๆในประเทศและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

1.11 กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความเมตตาจาก พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร., ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และ พระมหาชุตีภัก อภินนโท ผู้อำนวยการส่วนงานวางแผน และส่งเสริมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัย กราบขอบพระคุณผู้บังคับบัญชา พระอุดมปัญญาภรณ์ รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัย สงฆ์ศรีสะเกษ ที่เมตตาให้โอกาสในการทำวิจัย ขอบพระคุณ คุณอาจารย์ เจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษทุกท่าน ตลอดจนถึงเจ้าของผลงานวิชาการที่ได้รวบรวมผลงาน ในรูปแบบบทความ งานวิจัย หนังสือ ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

1.12 เอกสารอ้างอิง

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2561). **เศรษฐกิจการค้า**

และการลงทุนในคาบสมุทรอินโดจีน 2561. ขอนแก่น: ธนาคารแห่งประเทศไทย

สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พีรพร พร้อมเทพ. **การศึกษาแนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนศรีสะเกษเพื่อการส่งออกไปยัง ประเทศจีน**. 2558. หน้า บทคัดย่อ.

ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร จังหวัดศรีสะเกษ, **การประชุมคณะกรรมการเพื่อจัดเตรียม งาน “เทศกาลเงาะ-ทุเรียน และของดีศรีสะเกษ’57”** เมื่อวันพุธที่ 21 พฤษภาคม 2557, ศรีสะเกษ : ศูนย์ปฏิบัติการข่าวส่งเสริมการเกษตร.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมด้านการพัฒนางานวิชาการ

1. นำเสนอผลจากโครงการวิจัยให้กับประชาชนผู้สนใจในการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
2. นำเสนอผลจากโครงการวิจัยไว้ในสื่อออนไลน์ เพื่อให้ ประชาชนผู้สนใจในการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ
3. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และประสานประโยชน์ร่วมกันในด้านการศึกษาวิจัย การนำไปใช้ประโยชน์ และการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ

ภาคผนวก ค
ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรม
ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
1. การวิจัยเอกสาร	ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบความสัมพันธ์ของนโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)	ข้อ 1-3	รู้ และ เข้าใจ ความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับนโยบายการส่งเสริมทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น
2. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก	ได้รับข้อมูลจากผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีความเกี่ยวข้องกับภารกิจ ติดตามนโยบาย หรือได้รับผลกระทบจากนโยบาย ทั้งผลกระทบเชิงบวก และผลกระทบที่ต้องหาแนวทางแก้ไข	ข้อ 1-3	สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ อย่างเป็นระบบ
3. รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง 3 ข้อ คือ (1) เพื่อศึกษานโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) (2) เพื่อศึกษากลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) (3) วิเคราะห์สถานการณ์ในอนาคต	ข้อ 1-3	ได้รายงานวิจัยที่มีข้อมูลรูปแบบการจัดการศึกษาสงเคราะห์วิถีพุทธ ที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริง

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ ในจังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษา “นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ ในจังหวัดศรีสะเกษ” ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า ท่านเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ ในเรื่องที่ศึกษา การสัมภาษณ์ความคิดเห็น การถ่ายทอดประสบการณ์ของท่าน จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัยและสร้างองค์ความรู้ที่มี ต่อการนำเสนอ “นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐในจังหวัดศรีสะเกษ” ต่อไป

สำหรับคำถามในการวิจัย ประกอบด้วย ข้อมูล ๓ ส่วน

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก
- ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับ “นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)
- ส่วนที่ 3 สถานการณ์การส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงที่สละเวลาในการให้ข้อมูล

ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

ชื่อ – สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์.....

อายุ.....

วุฒิการศึกษา.....

ตำแหน่ง.....

ประสบการณ์ในการทำงาน.....

ที่อยู่/เบอร์โทร.....

กลุ่มของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ของรัฐ/เอกชน

เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน

เวลาเริ่ม..... เวลาสิ้นสุด.....

สถานที่.....

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับ “นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน)

1.ด้านปัจจัยนำเข้า

1.1 ท่านคิดว่านโยบายการบริหารจัดการพื้นที่เกษตร (Zoning)/เกษตรแปลงใหญ่/
ศพก/มาตรฐานสินค้าการเกษตร/ มีความเหมาะสมเพียงใดในการส่งเสริมการปลูก
ทุเรียนในปัจจุบัน

.....

1.2 ท่านคิดว่าวัตถุประสงค์ของนโยบายนี้มีความชัดเจนหรือไม่เมื่อนำมาปฏิบัติ

.....

1.3 การดำเนินงานของนโยบายมีการมอบหมายภารกิจ/มอบหมายงานกันชัดเจน
หรือไม่

.....

1.4 การสนับสนุนด้านทรัพยากร (งบประมาณ/บุคลากร/วัสดุอุปกรณ์/ฯลฯ) เหมาะสม
หรือไม่ สอดคล้องกับการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด

.....

2. ด้านกระบวนการ/การนำนโยบายไปปฏิบัติ

2.1 การให้ข้อมูล/ชี้แจงนโยบายก่อนการดำเนินงานมีความชัดเจนมากน้อยเพียงใด

.....

.....

2.2 การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารสม่ำเสมอ ชัดเจน มากน้อยเพียงใด

.....

.....

2.3 มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานใดบ้าง/มีปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานใน
ประเด็นใด

.....

.....

2.4 ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นสามารถแก้ไขได้อย่างไร

.....

.....

2. ด้านผลลัพธ์ในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

3.1 จากการดำเนินการตามนโยบาย/เข้าร่วม ท่านคิดว่าเกิดประโยชน์ในด้านใดมากที่สุด

.....

.....

3.2 สิ่งที่ได้เห็นได้ชัดจากการดำเนินการตามนโยบาย/เข้าร่วม คืออะไร

.....

.....

3.3 ควรมีการปรับปรุง/ต่อยอดในประเด็นใด

.....

.....

3.4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง
 (ภาษาอังกฤษ) : Asst Prof.Dr.Thanida Mankong
 ตำแหน่งปัจจุบัน : รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ เลขที่ 67 ม. 2 ต.น้ำคำ อ.เมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ
 รหัสไปรษณีย์ 33000 โทร. 0-45 61-7903,

2. ประวัติการศึกษา

หลักสูตรบริหารธุรกิจ (บริหารธุรกิจบัณฑิต)	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
หลักสูตรรัฐศาสตร์บัณฑิต (รัฐศาสตร์)	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
หลักสูตรดุขฎิบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

3. ผลงานวิชาการ

3.1 “การติดตามผลบัณฑิตวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ”.การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 เรื่อง “พุทธบูรณาการกับการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น วันที่ 28 มีนาคม 2559.

3.2 การพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 ระดับชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาสงฆ์ศรีสะเกษ

ภาคผนวก : ฉ
รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. นายวีระศักดิ์ วิจิตรแสงศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ
2. นายวิจิต ไตรสรณกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
3. นายสว่าง กาลพัฒน์ เกษตรจังหวัดศรีสะเกษ
4. นางรัตดา คงสีไพร เกษตรอำเภอขุนหาญ
5. นายเมธี ชินชัย เกษตรอำเภอกันทรลักษณ์
6. นายบุญสุข คำเสียง เกษตรอำเภอสรีรัตนะ
7. นายวิทยา วิจารณ์ ประธานหอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ
8. นางสาววาสนา อยู่ดี พาณิชยจังหวัดศรีสะเกษ
9. นายจรินทร์ รอบการ พัฒนาการจังหวัดศรีสะเกษ
10. นายสนอง จรินทร์ ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยพืชสวนจังหวัดศรีสะเกษ
11. นายธีรเดช วิทิตธรรมคุณ อุตสาหกรรมจังหวัดศรีสะเกษ
12. นายหมุน แซ่จิ่ง ประธานสภาเกษตรกรจังหวัดศรีสะเกษ
13. นายฟอง วรรณสิทธิ์ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.ขุนหาญ
14. นายเพ็ง ใจเอื้อ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.ศรีรัตนะ
15. นายพาสกร โยธร เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.ศรีรัตนะ,
16. นายเวียง สุภาพ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.ขุนหาญ
17. นายเสริม หาญชนะ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.กันทรลักษณ์
18. นายทศพล สุวะจันทร์ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.กันทรลักษณ์
19. นายเอกชัย ตองอบ เกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน อ.ขุนหาญ

แบบสรุปโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 610760164

ชื่อโครงการ นโยบายและกลไกการส่งเสริมการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของ อปท.และภาครัฐ ใน
 จังหวัดศรีสะเกษ

หัวหน้าโครงการ ผศ.ดร.ฐานิดา มั่นคง

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

โทรศัพท์ 085-6319905

Email : thanida.man@mcu.ac.th

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ผลิตทุเรียนเป็นอันดับหนึ่งของโลก โดยปี 2556 มีพื้นที่ปลูกทุเรียน 641,248 ไร่ เป็นพื้นที่ให้ผลแล้ว 572,454 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 89.27 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งประเทศ ผลผลิตรวม 562,713 ตัน มีการส่งออกทุเรียนสด 372,750 ตัน คิดเป็นร้อยละ 66.24 ของปริมาณผลผลิตทั้งหมด เป็นมูลค่า 7,513 ล้านบาท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2557) พบว่าในปี 2552-2556 ความต้องการบริโภคทุเรียนสดภายในประเทศเริ่มลดลงจาก 361,973 ตัน ในปี 2552 เป็น 189,963 ตัน ในปี 2556 หรือลดลงร้อยละ 18.41 ต่อปี ในขณะที่การส่งออกทุเรียนสดและผลิตภัณฑ์ในปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากปริมาณ 279,571 ตัน มูลค่า 4,952.39 ล้านบาทในปี 2552 เป็นปริมาณ 367,770 ตัน มูลค่า 7,513 ล้านบาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.82 และร้อยละ 13.51 ต่อปี ตามลำดับ เนื่องจากความต้องการของตลาดต่างประเทศยังมีอยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตลาดสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเป็นตลาดหลักสำหรับทุเรียนสดของไทยปรับตัวสูงขึ้น ราคาทุเรียนหอมทองเกรดคละที่เกษตรกรขายได้ในช่วงปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 21.52 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 39.90 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 15.46 ต่อปี สำหรับราคาทุเรียนพันธุ์ชะนีเกรดคละเพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 12.89 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 15.15 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.91 ต่อปี ส่วนราคาส่งออกทุเรียนสดในปี 2552-2556 เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 16.06 บาทในปี 2552 เป็นกิโลกรัมละ 18.32 บาทในปี 2556 หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.59

จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ที่สุดในประเทศ มีประชากร 2,458,370 คน เป็นเกษตรกรประมาณ 222,340 ครัวเรือน ผลิตภัณฑ์ มวลรวม (GPP) ภาคเกษตร

ของจังหวัดศรีสะเกษประมาณ 28,590 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 37 ของ GPP จังหวัด รายได้ของเกษตรกรประมาณ 73,280 บาทต่อครัวเรือน อาชีพการเกษตรที่สำคัญคือการทำนา และการเพาะปลูกพืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และมีบางส่วนของปลูกไม้ผลและยางพารา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุเรียน ซึ่งแม้ว่าศรีสะเกษจะไม่ได้อยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตสำคัญของทุเรียน แต่มีบางจุดบางพื้นที่ที่มีศักยภาพสามารถปลูกทุเรียนได้ และเป็นทุเรียนที่มีคุณภาพดี มีความโดดเด่นเฉพาะตัว คือเนื้อนุ่ม ละเอียด แห้ง ไม่แฉะติดมือ รสชาติดี มัน ไม่หวานจัด กลิ่นไม่แรง สีสวย มีพื้ที่สวยงาม พื้นที่ปลูกทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษอยู่ในเขตอำเภอขุนหาญ กันทรลักษ์ และอำเภอศรีรัตนะ มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 2,500 ไร่ เป็นพื้นที่ปลูกทุเรียนที่ให้ผลแล้วร้อยละ 85 มีเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียนราว 500 ครัวเรือน ปริมาณผลผลิต 4,000 ตัน รายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกทุเรียน ประมาณ 423,400 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวต่อครัวเรือน ซึ่งสูงกว่ารายได้ของเกษตรกรที่ปลูกข้าวและพืชไร่ ผลผลิตทุเรียนของศรีสะเกษร้อยละ 80 เป็นทุเรียนส่งออก โดยส่งออกไปยังตลาดจีนเป็นหลัก⁵ แต่จากความนิยมบริโภคทุเรียนในปัจจุบัน รัฐบาลจึงได้มีการจัดการประกวดทุเรียน และจัดทำมาตรฐานทุเรียนเพื่อการส่งออก ทำให้ได้ทุเรียนพันธุ์ที่มีลักษณะตามต้องการ ทั้งในด้านรูปร่าง กลิ่น และรสชาติ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดการบริโภคทั้งในและต่างประเทศเพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้ชาวสวนมีการปลูกทุเรียนเพื่อสนองความต้องการของตลาดเพิ่มขึ้น โดยมีผู้ปลูกทุเรียนพันธุ์ที่เป็นพันธุ์เพื่อการค้าเป็นหลักจากข้อเท็จจริงที่กล่าวจะเห็นว่า ทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ยังคงเป็นที่ยอมรับในด้านรสชาติและความอร่อย แต่ด้วยพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงเกิดแรงจูงใจในการที่จะศึกษา ค้นคว้า หาพื้นที่เกษตรกรที่มีอยู่เพื่อการปลูกทุเรียนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีการนำระบบสารสนเทศ ภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) ร่วมกับเทคโนโลยีการสำรวจระยะไกล(Remote Sensing : RS) ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวสวนทุเรียนในพื้นที่ มาช่วยในการวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและเหมาะสม ในการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์โครงการ

1. เพื่อศึกษานโยบาย การส่งเสริมการปลูกพืชสวนของ อปท. และภาครัฐ
2. เพื่อศึกษากลไก การส่งเสริมการปลูกพืชสวนของ อปท. และภาครัฐ
3. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการส่งเสริมการปลูกพืชสวน

ผลการวิจัย

จากการศึกษานโยบายและทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตร พบว่ามี นโยบายที่

เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการปลูกทุเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีรัฐอยู่ 4 นโยบาย ดังนี้

1. การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม (Zoning) จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกทุเรียน คือพื้นที่ อำเภอกันทรลักษ์ ใน 6 ตำบล คือ ตำบลจานใหญ่ ตำบลชำ ตำบลตระกาจ ตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลภูเงิน และตำบลหนองหญ้าลาด

2. การส่งเสริมการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ซึ่งแปลงใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษ ที่กรมส่งเสริมการเกษตรคัดเลือกไว้มี 4 แปลง เป็นแปลงใหญ่ข้าว 3 แปลง และทุเรียน 1 แปลง แปลงใหญ่ทุเรียนอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ มีเกษตรอำเภอกันทรลักษ์เป็นผู้จัดการ ซึ่งกำหนดขอบเขตพื้นที่แปลงใหญ่ไว้ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเขตชลประทานเกษตรกรที่มาร่วมกันผลิตเป็นแปลงใหญ่มีจำนวนประมาณ 100 ราย ประเด็นส่งเสริมเน้นหนัก คือการผลิตทุเรียนคุณภาพดีตามมาตรฐาน GAP

3. ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งจังหวัดศรีสะเกษมีศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด 22 ศูนย์ เป็นศูนย์ที่มีทุเรียนเป็นสินค้าหลักจำนวน 1 ศูนย์ คือศูนย์เรียนรู้ที่หมู่ 7 ตำบลตระกาจ อำเภอกันทรลักษ์ ซึ่งเป็นจุดเดียวกับแปลงใหญ่การผลิตทุเรียน พบว่า เกษตรกรเจ้าของศูนย์เรียนรู้เป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์พร้อมที่จะเป็นต้นแบบและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกษตรกรรายอื่นได้ นอกจากนั้นแปลงเรียนรู้มีขนาดใหญ่พอที่จะใช้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติและมีเครื่องมืออุปกรณ์พร้อมที่จะใช้ในการจัดฝึกอบรม แต่มีข้อจำกัดด้านฐานการเรียนรู้ยังไม่พร้อมมากนัก ต้องพัฒนาให้เป็นฐานการเรียนรู้ที่ค่อนข้างถาวรมีองค์ความรู้และตัวอย่างของจริงประกอบอย่างชัดเจน และหลักสูตรการเรียนรู้ยังไม่มี ความชัดเจนมากนัก ไม่มีหลักสูตรที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน รวมทั้งไม่มีการจัดทำแผนการเรียนรู้ในแต่ละช่วงเวลา ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวนี้จะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมให้มีความสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะให้บริการและเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่มีคุณภาพและเกิดประโยชน์กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างแท้จริงต่อไป

4. กระบวนการผลิตและมาตรฐานสินค้าเกษตรเป็นทิศทางการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรที่จะต้องผลิตตามคำแนะนำเกษตรที่ดีที่เหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) และผลผลิตหรือสินค้าเกษตรนั้นจะต้องได้มาตรฐานสินค้าเกษตร (Thai Agricultural Standard) ซึ่ง แนวทางการพัฒนาการผลิตทุเรียนของจังหวัดศรีสะเกษนั้น จะต้องเริ่มจากการกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการปลูกทุเรียนตามหลัก Zoning เพื่อกำหนด พื้นที่หรือชี้เป้าพื้นที่ให้ชัดเจน ว่ามีพื้นที่ใดบ้างที่จะส่งเสริมการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออกป็นพื้นที่ นั้นอยู่ตรงไหน มีขอบเขตและจำนวนพื้นที่เท่าไร มีเกษตรกรกี่ครัวเรือน เป็นต้น และใช้หลักการตามนโยบายแปลงใหญ่เป็นเป้าหมายในการพัฒนา คือต้องทำให้เกิดการรวมกันผลิตในลักษณะแปลงใหญ่ โดยมีผู้จัดการเป็นผู้ขับเคลื่อนการทำงานทั้งหมด และใช้ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

สินค้าเกษตรเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้และเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะเกษตรกรพัฒนาเกษตรกรด้วยตนเอง

จากการศึกษา พบว่า กลไกหลักขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และภาครัฐในการส่งเสริมการปลูกทุเรียน คือการใช้หน่วยงานย่อยของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมการเกษตร สภาเกษตรกร ศูนย์วิจัยพืชสวน รวมไปถึงหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกลไกในการขับเคลื่อนนโยบายหลักให้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของนโยบายได้ ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ ได้มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน จนสามารถยกระดับการผลิตทุเรียน สู่อุตสาหกรรมคุณภาพสูง (Premium Grade) ทำให้ทุเรียนภูเขาไฟ พันธุ์หอมทองของจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ได้สำเร็จ

จากกลไกการส่งเสริมของภาครัฐและส่วนงานที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ส่งผลให้เกิดรูปแบบการดำเนินการทุเรียนพรีเมียมแบบบูรณาการ (ทุเรียนโมเดล) ส่งผลให้ทุเรียนภูเขาไฟของจังหวัดศรีสะเกษได้รับความนิยมอย่างมากจากผู้บริโภค โดยเฉพาะปัจจุบันเป็นสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับการกำกับดูแลการผลิตจากภาครัฐอย่างเข้มแข็ง จึงทำให้ราคาสูง อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่ต่ำกว่า 150 บาทต่อกิโลกรัม เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้น เศรษฐกิจในภาพรวมของจังหวัดดีขึ้น โดยเฉพาะในเขตอำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอศรีรัตนะ นอกจากนี้ยังเกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม และรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิตในจังหวัดศรีสะเกษ

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานวิจัยไปใช้ในการดำเนินงานส่งเสริมกระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. ประชาชน เกษตรกร และหน่วยงานภาครัฐนำผลงานวิจัยที่เกษตรกร/ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการกลับไปใช้ในชุมชนส่งผลให้การแก้ปัญหาได้ตรงจุด ตรงกับความต้องการ ลดระยะเวลา ไม่ต้องลองผิดลองถูก
2. ประชาชน เกษตรกร และหน่วยงานภาครัฐสามารถต่อยอดงานวิจัย สร้างนวัตกรรมใหม่ๆ เป็นการเพิ่มมูลค่าเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต
3. ประชาชน เกษตรกร และหน่วยงานภาครัฐ มีความตระหนักให้เกษตรกรเห็นความสำคัญ ของการใช้ข้อมูลที่ผ่านมาการคิด วิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อให้ได้แนวทางแก้ไขปัญหที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน พัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเอง

การประชาสัมพันธ์

มีการประชาสัมพันธ์โดยการนำเสนอบทความวิจัย

